

AZ ÉLETVÉZETÉS ETIKÁJA

Dr. Papp Miklós

Főiskolai jegyzet
2009

AZ ÉLET OLYAN, MINT AZ ÍJÁSZAT.

ELŐBB ÖSSZPONTOSÍTÁS.

A CÉL KITŰZÉSE.

KEMÉNY MEGFESZÜLÉS A CÉLÉRT.

AZ EREDMÉNY KONTROLLÁLÁSA.

ÉS VÉGIG IMA.

Bevezetés

Az ember kikerülve a gyerekkor magától-értetődőségéből elkezd problémának érezni az életét. Míg a szülő házában, a gyerekkorban magától értetődő volt az identitásunk, az életvezetésünk, a kamaszkor idején kiderül: az életünk feladat. Nagy feladvány, mire is tegyük fel az életünket, hogyan vezessük, melyek a legfőbb értékek, milyen életstílus a célravezető. A VS 34 is idézi a Bibliát: „Ő teremtette a kezdet kezdetén az embert, és saját döntése hatalmába adta” (Sir 15,14). Isten megteremtette az embert, méltósággal ruházta fel, s aztán *saját magára akarta bízni*. Nem bábként akarja mozgatni, hanem megtisztelti a szabad döntés lehetőségével: valóban építhetjük az életünket, és el is ronthatjuk. Könnyebb egy olyan Istenben hinni, aki mindig mindent megment, mindig beavatkozik, mint olyanban, aki nagyon felnőttnek tart minket. Könnyebb gyerekeknek lenni Isten előtt, mint megtisztelő *barátságát* elfogadni.

Az embernek alapvetően így kétféle kérdéssel kell küzdenie: a napi, technikai, gyakorlati kérdésekre – valamint életvezetése kérdéseire. A mai ember mintha csak az egyikhez értene, de ahhoz túl jól: mindannyian kezelünk bankkártyát, vezetünk autót, használunk számítógépet, ismerjük az egészséges táplálkozást, tudunk programokat szervezni. De mintha ezzel fordított arányban nem értenénk az élethez: mindenütt gyümölcstelen életek, válások, kudarcok, megfeneklések. Még nagyon szakképzett emberek, orvosok is olykor igénytelenül vezetik a házasságukat, neveletlenek a gyerekeik. Mindezt látva olykor fájdalmasan felsajdul a kérdés: Isten túl nehéz feladatot adott az embernek? A hűséges házasság, a becsületes cölibátus, az igényes életvezetés túl nehéz rejtvény? Vagy mi nem csinálunk valamit arányosan. A régi ember megkapta a megfelelő gyakorlati-szakképzést is, de kapott segítséget az élete vezetéséhez is. Nem hagyták magára! Volt egy nagycsaládja, ahol együtt gondolkodtak, dolgoztak, küzdtek – egymást vezették. Volt közössége: sokkal fontosabb volt a polisz, a faluközösség, a társadalmi szubkultúrához való tartozás, mint a mai túl individuális embernek. A régi ember kapott egy kultúrát, vallást, konvenciót, ami adott egy alapvető tájékozódást az élet dzsungelében. A régi ember rendszeresen járt templomba, ahol az életvezetésről folyamatosan szó volt: a vasárnapi prédikációk, a lelki gyakorlatok, az ünnepi vándorlások mind-mind tulajdonképpen az életvezetésről szóltak. A mai ember túl individuális akar lenni, s ennek az az ára: magára is marad. A mai társadalomban túl elfogadott a pluralizmus-liberalizmus, ami valójában közömbösséget jelent: „nem szólok a testvérem életébe, majd ő tudja...” *A túl individuális és túl liberális emberre visszahullik az, amit annyira akart: egyedül, maga akart dönteni életéről – maga is marad, tanács, támasz, szolidaritás, testvériesség nélkül.* A világhoz érteni fog (tudományosan, m technikailag, gyakorlatilag) - a saját életét pedig nem tudja vezetni. Az etikának ellene kell kormányoznia ennek a tendenciának: egyre fontosabb élni tanítani az embereket, előre szeretnénk okosak lenni, nem utólag.

1. A Lét – létezők differenciája: a két agyfélteke képe

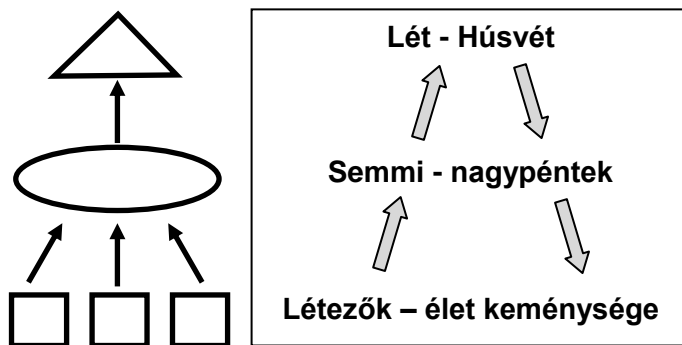
A modern ember mintha túl jól értene a világhoz, s kevésbé az élethez. A modern emberre rendkívül jellemző, hogy informálisan sokat tud, ért a technikai dolgokhoz, tudja a pénzt kezelni, hajlandó a praktikus tudásban elmélyülni. Ugyanakkor mintha életvezetési bölcsessége alig lenne. Még szakmailag kiválóan kvalifikált emberek is mintha a saját életük vezetésében nem lennének elég okosak: buta hibákat, stratégiai baklövéseket, alapvető tévedéseket követnek el. Ha képet használnánk, azt mondhatnánk, hogy az ember agya két agyféltekére oszlik: az egyik a gyakorlati dolgokért felelős, a másik az életvezetés bölcsességéért.¹ *A modern ember olyan, mintha agyának csak az egyik agyféltekéjét használná: a létezőkkel foglalkozó részt.* Itt van a gyakorlati ész: ez igen-igen fejlett. Ez az agyfélteke szakmailag sokat tud, állandó továbbképzésekre jár, modernül ért a technikához, profi a pénzkezelésben, vitatkozik a politikáról stb. Ez az agyfélteke tud rendkívül stratégikus is lenni: tud tervezni, alternatívákat felállítani, hosszú távon gondolkodni. Pl.: mielőtt egy üdítőital az asztalomra kerül, sok-sok gyakorlati agyfélteke tervezte meg az üdítőital gyártását, felmérte az igényeket, megtervezte a reklámját és a logisztikai terítését, profi módon megfontolta a nyereségét. Egy

puszta fogyókúráért óriási stratégiára képes a gyakorlati agy. A létezőkben, a létezőkért nagyon képzett lett az egyik agyfélteke.

Ugyanakkor a másik agyfélteke, amelyik a Léttel, a lét nagy kérdéseivel és válaszaival, az életvezetéssel foglalkozna, mintha hanyagolva lenne. Még szakképzett emberek is olykor bután vezetik az életüket, házasságukat, emberi kapcsolataikat, lelki egészségüket. Még jól képzett emberek sem szeretnek olyan kérdésekről beszélgetni, hogy „Mi az ember lényege? Mi az élet értelme? Melyek a legfontosabb céljaid? Mi az életvezetésed stratégiája? Hogyan kell talpra állni?” A modern ember a nagy kérdéseket és a nagy válaszokat elnyomja, azaz a másik agyféltekéjét elnyomja. Az pedig alapigazság: amit nem használnak, az elcsökevényesedik. *A Léttel foglalkozó agyféltekét egy darabig el lehet nyomni, a nagy kérdéseket, az abszolút origót egy darabig félre lehet tolni, de egy életen át biztosan nem.*² Az élet keménysége mindenkit arra fog készíteni, hogy szembesüljön élete értelmével, főértékeivel, az idő végességével, s akkor lázasan venné elő a másik agyféltekét – igen ám, csak hogy elcsökevényesedett. *Az éveken-évtizedeken át hanyagolt másik agyfélteke már nem fog tudni felelni, nem fog tudni helytállni az élet keménységében.* A feltörő nagy kérdések annál fájdalmasabbak lesznek, és annál megoldhatatlanabbnak tűnnek. A gyónás ilyenkor nagyon keserves lesz. Meg nem történné tenni nem lehet a múltat, évtizedeket nem lehet bepótolni. Már csak menteni lehet a menthetőt.

Hogyan jutottunk ide?

1.1. A Lét elfelejtése, beleragadás a létezőkbe

Egyszer megkeresett egy volt tanítványom, hogy ő rettenetesen unja a családját, mindig ugyanazok a csattanók, unja az egyetemet, élettelen absztrakciók, unja önmagát, a szerelmét, egy napját, unja az egészet. Nyilván azt várta, hogy majd leszidom, „egy keresztény ember nem beszélhet így”, „mindig van mindennek értelme” stb. Ehelyett azt mondtam: „Gratulálok, eljutottál a Semmiig. Most derül ki, hogy lesz-e belőled valaki. Végre túljutottál a

létezők csillogásán, most a Semmi sivataga előtt állsz. Csak meg ne állj! Ha folytatod, ha nem zuhansz vissza a létezők csörömpölésébe, ha átkelsz a semmi sivatagán, akkor eljuthatsz a Létiig.”

Amin a tanítványom átment, az kortünet. A mai ember is túlságosan beleveszett a létezőkbe, a túl sok létező csak egyik agyféltekéjét igényli a fejlődésre, s az ördögi kör meg is pecsételődött: sok létező, túl gyakorlatias ész. S amikor a Lét kihív a létezőkből, akkor a másik agyfélteke (ami elcsökevényesedett) használhatatlan, jön a kétségbeesés. Mi ennek az oka? Martin Heidegger igen korán megérezte, hogy ez fog történni. Előre látta a folyamatot: a létezők elbűvölik az embert, az értelmét a technikára fogja kiélezní, a bölcsesség le fog zúllni számító intellektussá, a tudomány könyvekké és tudományos ülésekké satnyul, az ember elfeledi a Létet.³ Az ember a világ uraként pöffeszkedik a létezők kupacán, csak önmagával és a Léttel nem találkozik sehol.

Ezen létfelejtésnek van világi és van vallási oka is. Aki és ami a Létről akar beszélni, az elnyomás alá kerül. Világi oka, hogy elsatnyult a filozófia, a kérdezés és belátás tudománya. Az ókor embere sokkal kiegyensúlyozottabban használta mindkét agyféltekéjét. Otthon volt a korabeli technikában és tudományban is, de mítoszai ébren tartották a nagy kérdéseket: Honnan a világ? Ki az ember? Mi a jó? Honnan a rossz? Mi van a halál után? Ki az Isten? Még ha a mítoszok válaszai mesések is,⁴ a kor emberében ott éltek a nagy kérdések, forgatták a szívükben, messze nem ragadtak úgy bele a létezőkbe, mint a modern ember. A középkorban minden egyetemen a praktikus-technikai tudnivalókon túl mindig oktattak filozófiát (s elsősorban metafizikát), de ma már a filozófia oktatása mellékessé vált.⁵ Karikatúra, amit a mai

gimnáziumokban filozófiaoktatás címén művelnek (tisztelet a kivételnek): csak poros szövegeket elemeznek, „ki mit mondott”, vagy nincs is filozófia, helyette pótolják az elmaradt irodalomanyagot. Erre kvalifikált pedagógusok is alig vannak, többnyire történelem vagy irodalom tanárok oktatják. S amit oktatnak: a filozófia lezüllesztette magát nyelvanalízissé, logikává, filozófiatörténeté. Már nem a Lét tantárgya, hanem a létezők analizálása, hiszen „nincs is Lét, nincs metafizika”. A Descartes-tal Kanton át elkezdődött folyamat mára érte el csúcspontját: az ember saját magában alapozza meg a filozófiát, már nem a Lét tudománya, hanem a létezők igazgatása. A mai világ egész kontextusa ilyen: a Létről való gondolkodás és beszélgetés teljesen eltűnt, a háttérbe szorult, vagy a szubjektív cogito-nak átengedett. Az erkölcsi életvitel is ezért lesz teljesen tetszőleges, a relatív diktatúrája uralkodik,⁶ rövid távú, stratégia nélküli – a gyónás ezért nem hiányzik, vagy felületes.

A létefejtésnek nem csak világi, hanem vallási okai is vannak: nem csak az igaz filozofálást, hanem a vallást is a belső világba akarják száműzni. A nagy vallásháborúk után nem látták a vallások egyesítő, felemelő szerepét, ezért a magánvilágba száműzték. „A vallás magánügy” – hangzott Marxtól Leninen át napjaink politikájáig. A vallásnak, a Létnek ne legyen köze a napi életvitelhez, konfliktuskezeléshez, környezetszennyezéshez, politikához, pénzkezeléshez stb. Bár az egyházak soha nem engedtek a Lét és a létezők szerves összetartozásából, mégis sokak fejében a mai napig megmaradt, hogy a létezők konkrét igazgatásához nincs köze a Létnek, az csak a belső világ ájtatos magánügye. A gyónásnak ezért nincs konkrét életformáló hatékonysága sok gyónó életvitelében. *Az ártalmatlanná tett gyónás már nem hat a konkrét életvitelre*, munkavégzése, családi életre, pénzkezelésre, politikálásra, konfliktuskezelésre stb. *A létefejtéshez maga a pap is képes hozzájárulni: a Lét embere helyett ő is lecsúszhat a létezők ügyvezetőjévé.* Megtörténhet, hogy kortársaihoz felzárkózva modern akar lenni, nem akar lemaradni, s ezért napi szinten otthon van a technika vívmányaiban, ismeri a legújabb tudományos eredményeket, jól értesült a politika híreiről, profi módon kezeli a pénzt, színesen szervez programokat. Még a Léthez tapadó létezőkben (bocsánat, a vallás „kellékeiben”) való túlzott otthonosság sem biztos, hogy a Lét felé röpíti híveit. Az énekhang pontossága, a templom esztétikája, a teológusok szaktevékenységeinek informális tudása, a rengeteg könyv, a pontos egyházközségi vezetés, az igényes pénzkezelés, a kifizetődő kapcsolatok, az ikonfestés, a programszervezés – mind-mind jó, de mégiscsak létező. Mindezek célja a Lét felé röpítés. Valamilyen *otthonalanság a létezőkben* kell ahhoz, hogy a pap még a vallás „kellékeiben” se ragadjon le, hanem egy életen át legyen töprengő a kereszt alatt.⁷ A pap személye megélt negatív teológia.⁸ Nem vagyunk testfelejtő platonisták, a vallás „kellékei” fontosak, Krisztus kenőzisa fontos. De nehogy az ezekben való túlzott jártasság azt a benyomást ébressze a Lét felé zarándokló híveinkben, hogy a pap is földhöz ragadt, a létezők rabja, okos ügyvezető – de nem a Lét maradandóan otthonalan embere.

A létezők-semmi-Lét rajzán érdemes elgondolkodni, sok minden érthetővé válik a mai világból.

Milyen a létezőkbe ragadt élet?

- ☐ Nincs „a” Lét, nincs „az” igazság, azaz az igazság az egyén önkényére van bízva, „mindenkinek igaza van”. Nincs tekintély, *minden relatív*, a többségi vélemény számít. Alapvetően liberális, s ezért tetszőleges.
- ☐ Nincs hosszú távú cél (hiszen nincs Lét), ezért *nincs is stratégia az életvezetésre*, nincs egy út, nincs hosszú távú tervezés. Ennek egyik tünete, hogy nem tanul az ember, nem akar fejlődni, olvasni, több lenni.
- ☐ Az ember elmerül *a létezők habzsolásában* (technika, szupermarket, pénz, szexualitás, karrier, hatalom, egészség, szépség, információk).
- ☐ A létezők habzsolása nem más, mint a semmi tömködése: van, aki eljut a semmiig, s ott rettenetesen megijed: ennyi az élet? Minden ilyen sivár? S akkor nem megy tovább, hanem visszazuhan a létezők habzsolásába, „biztos én vagyok buta, én csinálom rosszul, hogy untat az élet, hogy a semmi küszöbéig jutottam, másoknak nincs ilyen gondjuk...”, s még lázasabban veti magát a létezőkbe. Ekkor már fél abbahagyni a létezők habzsolását, fél letenni a munkát, fél az ünneptől, a semmittevéstől. Fél nyugdíjba vonulni. Ekkor mindent tudatosan eltüntet, ami a semmit juttatná

eszébe: a betegeket, a haldoklókat, a halálról való beszédet, az egyházakat. Számára az az élet értelme, ha mindig hasznos, ha mindig tesz valamit.

- ☐ A létezők habzsolása, a hosszú távú stratégia hiánya oda vezet, hogy *az életvezetésben az improvizáció lesz az úr*: gyors örömök és gyors elkeseredés jellemzi. Minden elébe bukkanó létezőnek örül s felmagasztalja (reklámok), s ha valami nem jó, ki kell cserélni: a létezők cserélhetősége a hűséget alapjában teszi tönkre, az ember nem képes a hűségre, kitartásra, megújulásra. Ha pedig a felmagasztalt létezőkkel valami baj van, az „itt és most életben” valami baj van, akkor hamar elkeseredik – mert számára csak a létezők vannak, *kényszeresen jól kell lennie mindennek*. A spontán öröm csodája helyére a technikailag előkészített, és bármikor előidézhető öröm-érzet lépett (drog, szexuális praktikák, programok áradata stb.)
- ☐ A létezőkbe merülő, egyik agyféltekéjét használó ember *a nagy terveket, nagy kérdéseket számúzi*. Nem kell a vallás, a Biblia, a filozófia sem. A nagy kérdésekről beszélgetni nem tud, és szerinte nem is érdemes. Szívesen beszélget a létezők dolgairól.
- ☐ A létezőkbe ragadt ember számára *az az első, ami látszik: ezért lett fontos az eredmény, a hatékonyság, a gyors siker*. A mindenhatóság trónját a tudomány foglalja el, ami nem mérhető, kontrollálható, az mind a mese, a szubjektivitás, a tudománytalanság gyanúját vonja magára. A vallástól is eredményt, hatékonyságot, gyors megoldásokat vár. A rövid távú ígéretet politikája ezért tud fényes győzelmet aratni körükben, hiszen nem hosszú távú siker, munka, építkezés, hanem azonnali pénz, gyors jólét, eredmény kell.
- ☐ A létezőkbe ragadt ember másik agyféltekéje azért néha szóhoz jut: az ilyen ember is megérzi, hogy nem ennyi a világ, megsejti az isteni szférát. A személyes Istenig nem jut el, de valamilyen vallásra azért szüksége van, materialistának lenni szégyen. *De csak olyan vallásra van szüksége, ami neki jó, neki megfelel, ahol mégiscsak ő az isten*. Így keletkezik az ember tetszőlegessége szerint kotyvasztott ezotéria, a kiválogatott erkölcs, az ember érzelmeit csiklandozó misztika, a babona, a szellemidézés stb. A Létező Istenét is le akarja szorítani a létezők világába, ahol ő maga akar rendelkezni az általa összetákolt vallásban a dzsinn-istenével.

Milyen a semmi világa?

„Mondd meg, mit gondolsz a semmiről, megmondom, ki vagy” – mondogatta Fila Béla professzor úr.

- ☐ Teremtőnk magának teremtett, és nem nyugszik meg a szívünk, amíg el nem éri (Szt. Ágoston). A transzcendencia huzata, hívása mindenkiben mocorog. Így mindenki felülmelegedhet a létezőkbe vesztettségén, s eljuthat valami többletig. Ha nem Istenünk szerető hívása, akkor az idő kérlelhetetlen múlásának prése fogja kikényszeríteni. Ez a többlet még homályos előtte, de az eddigi értelmekkel, felfogásokkal, szavakkal nem tudja megragadni, ezért úgy tűnik számára, a semmiig jutott el. A semmi valójában azt jelenti: az ember megcsömörlött a világtól, érez valami többre hivatottságot. Mi értelme az életnek? – teszi fel a kérdést, aki idáig eljutott. „Semmi” – ez nem abszolút nihilizmust jelent, hanem azt: „semmi olyan, amiről eddig tudtam, semmi általam ismert értelme nincs” – de valami többlet értelem csak van, ha már rá tudok kérdezni, ha sejtem, ha kutatok utána. *A semmiig eljutott embert nem bántani kell, hanem biztatni a további előrehaladásra*. Sajnos sok ember ettől megijed, s ekkor gyorsan visszazuhan a létezőkbe – még nagyobb elszántsággal, vak küzdelemmel, a kérdést elnyomó habzsolással. A semmiről soha többé nem akar tudni, mert az fáj, unalmas⁹, sőt, félelmetes, beleszédül az ember. Az ilyen ember mindent száműz, ami eszébe juttatná a semmit: a betegeket, haldoklókat, a csöndet, a semmittevést, az ünnep nyugalmát, a vallást. Lázasan a létezőkkel igyekszik tömködni önmagában azt a lyukat, amire rálátása nyílt a semmi küszöbén, ami egy olyan nagy teremig vezetne, ahol Isten képes lenne betölteni a nagy ürt.
- ☐ A semmi pusztája félelmetes. Nyugalomra van szükség. A létezőkön túljutott ember hirtelen ködben, szárazságban, nyomasztó sötétben, ideges értelmetlenségben találja magát. Hangulatára kétségbeesés, unalom, szomorúság a jellemző. Alapszabály, hogy nem szabad kapkodni, gyorsan

dönteni, engedni a hangulatnak, vágni, visszafordíthatatlan hibát elkövetni. „*Tapasztalt tengerész csak lassan halad a nagy ködben*” (Bertran bíboros). Igen áldásos egy gyóntató atya segítsége, aki már maga is, és sok lelki vezetettje is megjárta a pusztát. Nem szabad ilyenkor abbahagyni az imát, életállapotot váltani, kapkodva eredményt csíholni, menekülni. Az alapkötelességek csöndes ellátásával lassan hajózni kell előre, s maga Isten majd eldönti, hogyan, mikor ragyogtassa fel Napját. Igen vigasztaló Roger testvér meglátása: „Ne hidd, hogy magad elő tudod idézni Isten jelenlétét. De azt se, hogy mulasztásaid, bűneid, hangulataid el tudják mellőled távolítani.”

- ☐ A pusztát is megszentelte imádkozó, a kísértéseknek ellenálló Urunk. *A legnagyobb semmi a keresztény ember számára Krisztus Urunk keresztje.* A kereszt nem cél, hanem ajtó. A semmi a lét fátyla (K. Rahner): a semmiig eljutott ember fátyolszerűen már sejt valamit a Többről. A negatív teológia nem a teológia csúcsa, hanem küszöb a pozitív teológiához. A nagypéntekről a feltámadás után már tudunk beszélni. Aki a kereszten nem jut át, az a csak a „maga módján keresztény”. A Golgotáról messzebb látni előre, visszafelé, de fölfelé is. Saját nagypéntekjeinkbe a Húsvét bizalmával merünk belépni, és a legteljesebb sötétségben is merünk Krisztusra támaszkodni, mellette és vele, általa és benne emberek maradni az embertelenségben is. Sok szentgyónásban megkerülhetetlen a gyónó átsegítése a pusztán, biztatása a nagypéntekjén.
- ☐ A semmi képes mindent elnyelni. Meglepően sokat imádkozunk ahhoz az Istenhez, aki a „nemléből mindent létrehozott”, „aki egyszülött Fiát adta, hogy el ne vesszünk”, aki képes a benső semminkbe „tisztá szívet teremteni” azzal a teremtő aktussal, amivel a világot kezdetben teremtette. Imádságainkat író szent atyáink tudtak a semmiről, a semmiben lépegető gyónóinknak érdemes ezeket megmutatni.

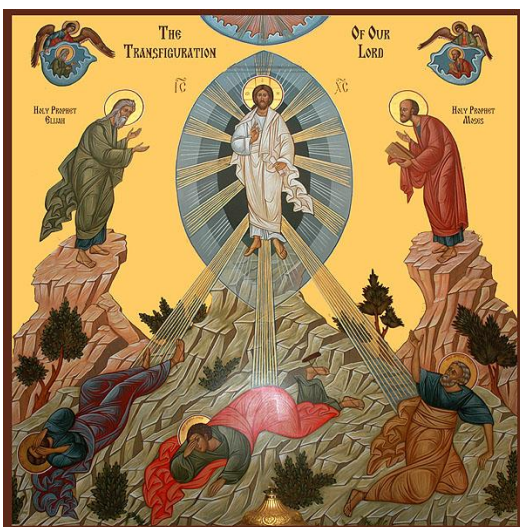
Milyen a Létet megjárt ember?

Heidegger azokat az embereket, akik a Létet juttatják eszünkbe, a „Lét pásztoraiknak” nevezi. Ők már jártak a Létnél: pásztorkodnak a Lét jelenlétén, a hozzá vezető úton, terelgetik a többi embert. Őrzők ők, akik vigyáznak a strázsán (Ady E.).

- ☐ Isten Jahve, ho ón, Emmánuel – abszolút tökéletes Lét, velünk lét, értünk lét, együtt lét, szeretetteljes lét. A Lét embere állandóan Krisztus jelenlétében akar élni. Az Ő jelenléte a legfontosabb, túl minden létezőn. A Lét embere ezért nem foglya a teológiai rendszereknek, filozófiai szisztémáknak, liturgikus szabályoknak, kulturális tradícióknak. Azért imádkozik, hogy „*az élő Krisztust hordozzuk szívémben*” (Szent Bazil liturgiája). Az imát Krisztus jelenlétébe való helyezkedéssel, jelenlétének felidézésével kezdi (A. Bloom). A Létet létszerűen képviseli: van, ott van, jelen van, együtt van. Ezért tiszteletre méltók azok a lekipásztorok, akik híveik körében jelen vannak, ott vannak, velük vannak. A Lét pásztora elsősorban nem zseniális prédikációval, lenyűgöző hittannal, színes programokkal, pénzben gazdag működéssel, hatékonyan mérhető, eredménycentrikus lekipásztorkodással képviseli a Létet, hanem életével. Imádkozik, gyóntat, bemutatja a Liturgiát, kiszolgáltatja a szentségeket, híveivel együtt *van*. Egy átszolgált jelenlét a legfényesebb prédikáció, hittanóra, program. „*Előbb lenni, aztán tenni*” (II. János Pál pápa). Gyógyítóan hat a Mária-ünnepeken felolvasott evangélium: Mária a jobbik részt választotta. A Létnél való lét fontosabb, elsőbb a tevékeny létnél, hiszen ennek lehetővé tevő alapja. Évente többször is ez az evangéliumi szakasz gyógyítóan teszi helyre a hangúlyt papi-emberi buzgóságainkban, aktív létünkben.
- ☐ A Lét közelébe eljutott embert lenyűgözi Isten nagysága. Ezért szereti a nagyságát perspektiváló, végtelenbe mutató fosztó jelzőket: „Te vagy a kikutathatatlan, kifürkészhetetlen, láthatatlan, megfoghatatlan, örök és változhatatlan Isten”. A lenyűgöző Nagyság dicsóító imára készíti, már túl a kérő, engesztelő, hálaadó imákon. Nincs mindig aktuális, új mondanivalója, nincs tele a zsebe frappáns példákkal, idézetekkel, mindig ugyanarról beszél. Amit már megértett-megérintett Istenből, az teljesen beragyogja, ennek marad örömteli foglya, *elbűvöltje*. Ahogy az idős János apostol már mindig csak a szeretetről beszélt: *ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν* (1Jn 4,8).

- ☐ A Lét jelenlétéből „nincs kedve” kilépni, az imát nem szívesen hagyja abba, rossz ellépni az oltártól, visszamenni a létezők nyüzsgésébe, szívesen átköltözne Szent Pállal Krisztushoz („szeretnék megszabadulni, hogy Krisztussal legyek. Ez volna a legjobb” Fil 1,23), szívesen építene sátrat Szent Péterrel, s maradna a magasságban. A Létet megjárt ember mégis visszajön a világba. Krisztus Urunk és tanítványai lejönnek a hegyről, „a filozófia célja, hogy visszavessen az élet keménységébe”¹⁰, vissza – de már máshogy. Nem lehet idealistán égre emelt tekintettel várni a parúziát. Minden nap nem vasárnap, a „már és a még nem” eszkatológiai feszültségét nem lehet megspórolni. *Az élet keménységébe visszatérő embernek szembesülnie kell azzal, hogy a semmi pusztáját visszafelé is meg kell járni*: a fenti világosságot az anyag keménységébe kell áthozni, a belátott tiszta igazságot az élet sűrűjében nem lehet tökéletesen megvalósítani, az anyag, az ember megromlott természete, a végesség ellenáll az azonnali átváltoztatásnak. Ez csak a Liturgia kenyerének és borának sikerül, s ennek bűvkörébe vonjuk be az egész kozmoszt. Minden gyónót ezért kell szentáldozásra buzdítani: az átváltoztatás benne és rajta is zajlik, de sohasem nélküle. Minden életet ezért hív ki a létezőkbe veszettségéből a templom Krisztus-ikonja: „jertek Atyám áldottai az Országba”, jertek ki a létezőkből a Létbe. Ezért hív az ima: „senki sem méltó azok közül, akiket a testi kívánságok és gyönyörűségek lekötve tartanak, hogy hozzád járuljon”, senki sem méltó, akiket a létezők lekötve tartanak.
- ☐ A Létet megjárt, s az anyag ellenállásával szembesülő visszatért ember már nem keseredik el. A világba visszatér, de már „máshogy”, s ez a máshogy sok mindent jelent: magasabb rálátást, hallatlan pszichés erőt, hosszú távú, még a halálon is túlmutató gondolkodást, örök célokat, elvehetetlen jó kedvet, lerombolhatatlan reményt, Istentől származó szeretetet, ami már nem az emberek viszonszeretetéhez, vagy érdemeihez igazodik. *Ez a „máshogy” elsősorban megvigasztaltságot jelent. Aki már Istenben mindent megnyert, az már boldog.* Még ha szegény, üldözök, sír is, tud szelíd, békességes, irgalmas lenni. Már tud a 8 boldogság szerint élni, mert Istenben boldog. A megvigasztalt tud igazán hatékony lenni ebben a világban – csak ez lassabban derül ki. A Létet megjárt embert kifejezetten jellemzi a lassúság kultúrája a világ kultúrálatlan időhiányával, gyors, frappáns megoldásaival, mérhető eredménycentrikusságával szemben. Aki az örök rend nyugalomában részesült, annak gyóntatását is a megfontoltság, higgadtság, megvigasztaltság járja át.
- ☐ A Létet megjárt, és gyakran megjáró ember nagyon könnyen elérzékenyül. Apró dolgok, jelek, gesztusok is képesek azonnal a Léthez röpíteni. Könnyen sír. Még akár gyónójával, gyónójáért is elérzékenyül, megsiratja.

Az létezők-semmi-lét ábrája *Krisztus színeváltozását* juttatja eszünkbe: a hegyre föl kell menni, ki kell szakadni a létezők rabságából. Ez felszabadító, de fáradságos is. Van benne aszkézis, önfegyelem, halál is – de ad egy távlatot, rálátást, fontosabbnak tűnik Krisztus, mint az technikai cselekvés. A hegyen megtörténik a színeváltozás: Krisztus ragyog. Kiderül, ez az emberi természet célja: elérni az istenit (theószisz). Az apostolok ott akarnak maradni, boldogok Krisztustól – nem a világtól. Megtörténik az extázis, az öröm, az élet lényegére való rálátás. De maga Krisztus mondja: vissza le, a létezők, a munka, a család, a politika világába, vissza a kemény világba – de már máshogy. Már megvilágítva, már megerősödve, már meglátva a végső boldogságot. A lemenetel is küzdelem: a fönt átélt boldogságot nehéz lehozni a földszintre, az élet sűrűjébe.

Minden imádság, Liturgia, vasárnap, ünnepnap, lelkigyakorlat, de minden etikaóra is ilyen felszállás-megvilágosodás-majd alászállás.

1.2. A rövid formulák szükségessége

Lexikonokat senki nem tart a fejében. A hit rövid foglalatjai szükségesek. Így volt már az őskeresztényeknél is: Pál leveleiben és az evangéliumokban is találunk olyan néhány mondatos rövid hitvallási formulákat, amik valahogy az egészet magukba foglalták. A Hiszekegy megszületése is ennek az igénye. A középkor túlbujánzó teológiájában is törekedtek a világos axiómák kiemelésére. Rahner is fontosnak tartja a „hit rövid formuláit”¹¹. Az erkölcszűológia sem kivétel.¹² Az eddigi szakkönyvek és az oktatás is arra irányult, hogy a morális fő témáit tárgyalják, de valahogy nem „rakták össze”. A hallgatók fejében is megvoltak egymás mellett a fő témák (lelkiismeret, szabadság, bűn, normák, szisztémák), de ez mintha nem állna össze, morálisan nehéz a saját élet vezetése is és a tanácsadás, lelki vezetés, gyóntatás is. A jelen néhány oldal *a morális alaprajza, rövid foglalatja*. Ahogy az orvosi egyetemen is az anatómia a küszöb a további tanuláshoz, úgy a morális cselekvés, az életvezetés anatómiája is küszöb a további tanuláshoz. Aki a csontváz nem tudja, az nem tudja mihez illeszteni a fő témákat, a morális húsát és véréit. A következő rajz direkt rövid akar lenni, ahogy az a hit rövid formuláihoz illik, mégis átfogó: aki a rajzot ráhúzza életsorsokra, az fogja érteni, mitől sikeres az egyik ember, és tisztán fogja látni, mit ront el a másik, miért nem tud jó gyümölcsöket hozni.

A régi morál erénymorál volt, később bűnmorál, a mai morál az életvezetés etikája kíván lenni. Ebben egyszerre tud biblikus lenni (ahogy a Zsinat megkívánta) és egyszerre transzcendentális-hermeneutikai (ahogy a mai tudományosság megkívánja). Az életvezetés a válasz Isten hívására (Biblia), a Krisztusban berobbant paradigmaváltással pedig megjelent a transzcendens teljesség, amit hermeneutikus kis lépésekben igyekszünk a mindennapi életvezetésben kibontani.

A morális rövid foglalatának (csontváz) 6 lépése:

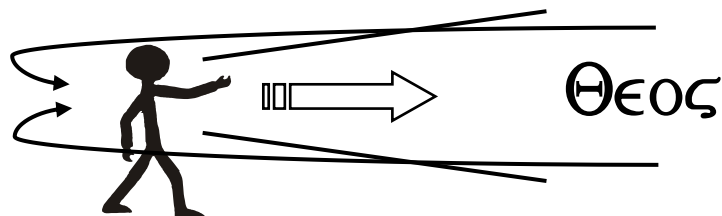
1. **A meghívottság**
2. **Az életdöntések meghozatala**
3. **A lefordítás: gondviselés a gondolkodásra és a körülményekre**
4. **Kontroll**
5. **A lecsúszás lejtője**
6. **Az erkölcsi feltámadás lépései**

2. A meghívottság

2.1. A meghívottság élményszerű megtapasztalása

Azért fog bele az olvasó ezen sorok olvasásába, mert vár ettől valami többet. Az életünkben gyakran történik olyan eksztázis, ami kiszakadás a létezőkből, és a Lét megélése. Ilyen eksztázis naponta ér: a napi ébredés napi teremtés, születés; a természet szépsége, élete, változatossága mindig ámulatba ejti az embert; a műalkotások, művészetek célja éppen a felemelés a Szép elé; a munka, az alkotás, a másoknak való segítség sikere képes mámorossá tenni; a másikkal való közös élet, munka, beszélgetés, találkozás valami nagy egység élményét okozza; a játék, a tánc, a szórakozás, a szexualitás eksztázisai megmagyarázhatatlan többletet, életkedvet közvetítenek; olykor minden rossz körülmény ellenére is képes magával ragadni egy felfoghatatlan remény, nyugalom, megvigasztaltság, ami nem belőlünk ered; az imádság eksztázisa az örök felé röpít, hogy onnan lássuk az időbelit... Sorolhatnánk még az ilyen élményeket. Mindegyikben az a közös, hogy valami több, új, más, szebb, jobb felé törekszünk. Az emberben főleg két képesség az, ami soha nem talál nyugtot, mintha „*huzata*” lenne az embernek. Az egyik a *gondolkodás*: az ember mindig tovább gondolkodik. Tervezi, hogy mit csinál e sorok olvasása után, mit csinál hétfőn, az idén, mit kezdjen az idejével, szeretteivel, hogyan szenvedjen, mi van a halál után. Bármilyen idős, bármit is ért el az ember, mindig gondolkodik, hogyan tovább. A másik ilyen „*huzat*” bennünk a *szeretet*: minden nap szükségünk van arra, hogy szeressünk és hogy szeressenek. Bármennyi szeretetet kaptunk és adtunk is, bármennyire kötöttünk

házasságot, szeretnek a gyerekeink, a baráti körünk – ezt a szeretetigényt nem lehet egyszer s mindenkorra kipipálni. Mindig újra és új módon kell hogy szeressek és hogy szeressenek. A gondolkodás és a szeretet huzata nem más, mint a transzcendenciára való utaltságunk napi megélése, bizonyítéka. Mindenki élt már át olyan napokat, amikor nem nagyon érezte, hogy szeret és hogy szeretik, ill. hogy értelmes az élete, érdemes felkelni, lenni, gondolkodni. Amikor a gondolkodás és a szeretet huzata megáll, akkor szinte az élet értelmét veszítjük el, lényegünkben csorbulunk. Megéljük, amit Szent Ágoston fogalmazott meg a transzcendens huzatunkra: „Magadnak teremtettél minket Urunk, és meg nem nyugszik a szívünk, amíg Téged el nem ér.” Ez a „szent nyugtalanság” naponta élményszerűen visz, lendít, ösztökél, de nem pusztán előre, tovább, hanem Valaki felé.

Így tehát a transzcendens huzat megélése emberi meghívottságunk bizonyítéka, sőt, maga az istenbizonyíték. (Az újabb „istenbizonyítékok” tehát innen indulnak: az ember transzcendens huzata felől, nem Isten felől). Miért van bennünk? Véletlen, vagy az evolúció maradék

dinamikája? Minden istenkereső embernek, ateistának, Isten létét bizonyítani akaró embernek nem abból kell kiindulnia, hogy „Isten van, itt található”, hanem fordítva: „te vagy, ilyen transzcendens huzattal, naponta átélt meghívottsággal. Honnan van ez, ki hív engem, ki felé tart ez, kiből talál ez beteljesedést, csillapodást, eksztázist?” Amikor az ember átél valami szépet, hirtelen értelmesnek találja az egész életét, megvilágosodnak előtte élete eseményei, amikor eksztatikusan szeret és szeretik, amikor sikere van a munkában, az alkotásban, amikor megmagyarázhatatlan vigasz tölti be – akkor ezeket nem lehet csak úgy félresöpörni. Ott és akkor pontosan tudjuk, hogy maga Isten látogatott meg, és hív – még ha ezt pontosan nem is tudjuk szavakba önteni. Az ember egy nagy értelmességre meghívott, mielőtt maga értelmesnek találja az élete egy-egy részterületét. Így nem igaz, hogy az „élet kis dolgaival kell elsősorban törődni”: semmi értelme a kis rendezgetésnek, ha az egésznek nincs értelme. Életünk részleteinek fényezésére lehet menekülés a nagy odaadás elöl. Az ember alapvetően az élete egészének értelmességére meghívott. Az ember előbb szeretve érzi magát a Kimondhatatlantól, mielőtt ő maga szeret és a világban lévő szeretetet megérzi. A transzcendens élmények lépcsőin felkapaszkodva azt éljük át, hogy *előbb átölel az Isten, s onnan indulunk bele a világ nyersanyagába.*

A szabadság új értelmezése is ebben a perspektívában történik: a szabadság nem egy semleges képesség, ami egyforma eséllyel (50-50%) döntene a jóról és a rosszról, hanem *meghívott szabadság*. A szabadságunk inkább hajlik a jóra, a szabadságunk *a kegyelem balzsamával felkent a jóra* (a bémálás ennek kifejezése). A szabadság erőltetett semlegessége absztrakció, az ontológiai rendben alapvetően meghívottak vagyunk.

2.2. Az Isten „képére és hasonlatosságára”

Az ember istenképűségének leírásakor (Ter 1,26) a héber nyelv a *celem* צֶלֶם és *demuth* דְּמוּת fogalmakat használja. Ez a két fogalom nem egyszerű szinonimát jelent, ahogy a Septuaginta görög fogalmai: az *εἰκών* (ikon - kép) és *ὁμοίωσις* (homoiószisz - hasonlatosság) sem.¹³ (Ez elveszni tűnt az egységesítő latin „*imago Dei*” fordítással). Hiszen a *ὁμοίωσις* fogalomnak van egy dinamikus komponense, és nem az *εἰκὼν* egyszerű megismétlése. Ennek a fogalomnak a használatával ugyanis a dinamikus lelket fejezzük ki döntően világosan, ahogy azt a héber nyelv megkülönbözteti. A vonatkozó helyet így kell értelmezni az Ószövetség mindig, kivétel nélkül dinamikus lelkének alapján. *Az egyházatyák számára a „képére” kifejezés azt az állapotot jelenti, amibe Isten az embert teremtette, míg a „hasonlatosságára” kifejezést az ember dinamikus küldetéseként értelmezik*¹⁴. Ha az ember „Isten képére” lett teremtve, akkor csak úgy teljeseedik be, ha hasonlónak válik hozzá, ami az ő istenivé válásával azonos: ez a theószisz, a megistenülés. A morál nem más, mint a theószisz útja, a dinamikus út a Teljesség felé.

Embernek lenni azt jelenti: élni és törekedni. Élni azzal, ami van, és haladni a teljesség felé. A teológia nyelvén ezt az istenképiség fogalma fejezi ki: az ember Isten „képére és hasonlatosságára” lett teremtve. A „kép és hasonlatosság” egyszerre fejez ki lerombolhatatlan adottságot és szüntelen dinamikát. A „kép” elvehetetlen, lerombolhatatlan adottságot fejez ki: Isten kitünteti az embert a saját képével. Ezt nevezzük személyes méltóságnak. A személyes méltóság mindenkiben egyenlő, fokozhatatlan, nem függ a személyes szimpátiától, érdemtől, teljesítménytől. Amióta Isten megteremtette az embert, saját képével tüntette ki: az embert az állatvilág, a teremtés fölé emelte.¹⁵ A személyfogalom alakulásakor ezt az „adottság” aspektust jobban hangsúlyozza Boetius-i személyfogalom: „persona est naturae rationalis individua substantia”. Jobban hangsúlyozza a személy osztatlan, egyedi, individuális karakterét. Az élet erkölcsi vezetésében ez azt jelenti: az ember életcélja valóban magasabb rendű az állatvilágénál, életcélja kitüntetett, többre hivatott, mint a vegetatív lét. Jelenti azt is, hogy a végső cél meghatározásában az ember végső soron magára utalt: átháríthatatlanul egyedül kell felfedeznie élethivatását. A saját út felfedezésében foghatjuk egymás kezét, de végső soron mindenki egyedül van. Ahogy a személy magja páratlan csoda, úgy élethivatása is egyedi csoda, saját út.

Az istenképiség azonban nem csak adottságot jelent, hanem dinamikát is. Aquinói Szent Tamás személyfogalmában jobban hangsúlyt nyer a dinamikus istenképiség: a személy metafizikájában Tamás olyan kiindulópontot választ, ahol a megismerés és a szabadság egymást előbbre lendítve előrenyúl a lét teljességére.¹⁶ Ez azt jelenti: a személy megélt reláció, tervezés a „minden beteljesülendő beteljesülésére”¹⁷, akít egy szóval Istennek hívunk. Fontos itt hangsúlyozni, hogy ez az „előrenyúlás a lét teljességére” (excessus) egyáltalán nem egy üres dinamika, hanem célja Személy, Isten. Ezen a megkülönböztetésen múlik, hogy valaki teológus-e, vagy „pusztán” filozófus. A lét teljességére való előrenyúlás nem pusztán egy formális előrenyúlás, nem egy nyughatatlan vágy önmagában. Ha csak ez lenne, akkor az abszolút liberalizmusnak lenne igaza: a transzcendens dinamika ekkor nem jelentene mást, mint mindig többet, mást, újat. Folyamatosan lecserélni a házastársat, kipróbálni minden újat, változtatni a világnézetet... Minden lehorgonyzás, hűség „természetellenes” lenne. A vég nélküli liberalizmustól és szkepticizmustól a teológiai gondolkodásmód szabadít meg. A „teljesség” nem pusztán egy „mindig előre, mindig más, vég nélküli loholás, korlátlan összeollózás.” A keresztény hit egyik alaptétele, hogy maga a Teljesség megszólalt, hív Önmagához. A hívás alapszerkezetét megkaptuk a teremtéskor, de annak teljes tisztasága Jézus Krisztus hívásában ragyogott fel.

Függetlenül a ὁμοίωσις fogalmától, ami a dinamikus karaktert bírja és az ösképp felé való mozgást jelzi, az εἰκὼν szó is a másolatnak az ösképpel való kapcsolatára utal. Sem a képet, sem a hasonlóságot nem lehet egymástól függetlenül szemlélni. Ezen valóságok igazsága az ösképpükben található. A kép fő ismertetőjegye az ösképpel való hasonlóság. Tekintettel az élő képre, ami az ember, a hasonlónvá válás az természetes mozgás annak megőrzésére és a saját identitás igénye irányába.

Az ember, mint „Isten képére és hasonlatosságára” teremtett létező nem statikus, hanem extatikus lét. Istenhez való kötődésében egzisztál, aki őt képezte és akire vonatkozik. Egészen különösen egzisztál a Krisztushoz való kötődésében, aki a „láthatatlan Istenképés”, és aki a kozmosz egzisztenciájának alapja és célja.¹⁸ *Az istenképiség kettősségének megfelelően Isten szeretetéből is két dimenziót érzünk: egyrészt elfogad, másrészt igényel.* Elfogadja, ami itt és most jó bennünk, örül és értékeli az elért jót, vigasztal és átölel. Másrészt igényel, sürget, sőt, olykor követel. Isten osztatlan szeretetében nyilván nincs történelmiség, fokozat, különbözőség. Saját magunk miatt érezzük olykor elfogadónak, olykor sürgetőnek.

2.3. Az alapidöntés teóriája

Az alapidöntés teológiájába több filozófiai irányzat is befolyt. *A transzcendentális-filozófia és a hermeneutika* szövetsége alap az új ismeretelmélethez: minden megismerésben a konkrét tárgyon túl valamiképpen megsejtjük a Lét egészét, a Teljességet is (ez a belátás - Lonergan „Insight”), s azt hermeneutikus lépésekben bontakoztatjuk ki. A megismerés perspektivikus haladás az egyetlen Igazság felé. Ezek az ismeretelméleti alapok segítenek feltárni a bibliai meghívottság fogalmát. Aki meghívottnak tudja

önmagát, kegyelemben élőnek, az már máshogy tekint önmagára, a világra, máshogy értelmezi lehetőségeit, és máshogy dönt. Nem lemond a tárgyi világról, nem kicsinyli le evilági döntéseit, csak meglátja a döntések lehetőségi feltételét: a meghívottságot, a kegyelemben való élest (a Teljesség belátása). A konkrét döntések mindig is kibontakozásai ennek az alapvető önmegértésnek. A konkrét-történelmiben mindig a transzcendenciára utalt identitás valósítja meg önmagát, az alaplöntés hordozza mindig a konkrét-történelmi döntéseket. A transzcendenciára utalt identitás először megéri önmagát, felfogja meghívottságát, és ezt ülteti át a konkrét világban való tevékenységére, lehetőségeire, döntéseire. A lehetőségek és döntések személyes értelmezését nevezzük egzisztenciális hermeneutikának. A személy nem semlegesként, „ma született báránként” csöppen egy szituációba, az életbe, a lehetőségeibe, hanem eleve meghívottként, van egy előzetes tudása, sejtése a saját útról, a meghívottságáról, a teljességről. Ez az „előzetes tudás” lehet reflex és tudományos is, de van benne sejtés és intuíció is, egy elő vonatkozás. Ez nem pontos előzetes tudás, de nem is egy tartalmatlan liberális dinamika. *Éppen a transzcendens előrenyúlás a lét teljességére okozza az előzetes tudás homályosságát, de tartalmilag mégis meghatározottságát (atematikus).* A teljesség és a saját út transzcendens megsejtése hajtja előbbre, és tartja mégis keretek között a lépésenként előrehaladó egzisztenciális hermeneutikát. Az ember lépésenként méri fel és valósítja meg élethivatását.

Az „előzetes döntés” fogalma szintén lendületet adott az alaplöntés teóriájának. Az ember sokféle döntései nem állnak összeköttetés nélkül egymás mellett, sokkal inkább egy-egy nagy döntés következményei. Nyilvánvalóan a nagy döntéseink sem állnak semlegesen, pontszerűen egymás mellett: a „Carpe Diem! – Élvezd a napot” szlogenű életvezetés csak a mesében létezik, ha ma rendőrt ölök, holnap élhetek úgy, mintha ma mi se történt volna. S ez igaz a szerelemre, a gyereknemzésre, a tanulásra, az önkárosításra: nincs olyan, hogy mai tettek abszolút hatástalanok lennének a holnapi döntéseimre. A napi döntéseink valahogy egyetlen döntéssé olvadnak: a sok kisebb és nagyobb döntés életünk egyetlen nagy értelmének megerősítő, kibontakoztató döntései. Életünk egyetlen nagy értelmét, útját szabadon döntjük el, és minden kisebb és nagyobb döntés ennek kibontakozása, megerősítése. A mindent eldöntő kérdés az: Mit tart az ember élete értelmének? *Az előzetes döntés elmélete azt hangsúlyozza, hogy az ember sohasem pontszerűen cselekszik, „ma született báránként”, hanem mindig is a korábbi kisebb-nagyobb döntései befolyásolják a jelen döntését.* Senki sem tud semleges lenni, hanem előtörténete, családja, népe, egyháza és a saját biográfiája, korábbi döntései hatnak a jelen döntésére, pozitívan és negatívan is. A teljes semlegesség és a pillanatnyi állandó improvizálás egy szellemi absztrakció, a valóságban lehetetlen így vezetni az életet. A „carpe Diem” életvezetés egy absztrakció. Aki ma megöl valakit, nem élhet másnap úgy, mintha mi se történt volna. S aki ma megcsókol valakit, az sem. Persze éppen a személy méltósága miatt hangsúlyozni kell, hogy az ember alapvetően szabad, egyetlen következő döntés sem abszolút automatikus, pontosan kiszámítható, még ha némely érdekeknek ezt nagyon szeretnék is.¹⁹ A teológia pont ezért meri hangsúlyozni a megtérés állandó lehetőségét: egyetlen előélet, előzetes bűnös döntés sem olyan, ami elvenni a megtérés, a másként élés lehetőségét. *Az embert jobban-előbb-alapvetőbben befolyásolja az Istenhez való transzcendens viszony, amint a saját előzetes, bűnös döntéseire való történelmi viszony.* Ugyanakkor mégsem szabad könnyen átsiklani afelett: bár az alapszabadság lerombolhatatlan marad egy életen át, a konkrét döntés szabadsága nem független a korábbi döntésektől. A korábbi döntéseink, életvitelünk következtében egy benső dinamika van munkában: a múlt továbbhullámoz a jelenbe, és fenn akar maradni. Az óceán szélén lévő kis hullámok nem függetlenek az óceán közepén keletkező hullámoktól. Az előzetes döntés fogalma ugyanakkor mégis egy síkon: történelmi síkon mozog és keresi önmaga értelmezését. Ebben segít a pszichológia és más humántudományok. A teológia magasabb síkon értelmezi ugyanezt: nem egyszerűen egy korábbi (bűnös vagy erkölcsös) nagy döntés következményeit keresi, hanem a következmények történelem feletti, transzcendens lehetőségi feltételét. Az ember alapvetően meghívott a teljességre, és ezt bontakoztatja ki a kategorikus-történelmi síkon. Nem a konkrét lépések az elsők (akár nagy, akár kis lépések), hanem a horizont, a látásmód. *Előbb felnézünk, utána lépegetünk.* Az első a horizont, a perspektíva, amiben a konkrét cselekvés, döntések lépegetnek előbbre. A cselekvés metafizikája, erkölcstana és pszichológiája így lesz beágyazva egy alapvetőbb perspektívába: a teológiába.

A teológia a legalapvetőbb perspektíva, ebben kapnak helyértéket a filozófia, pszichológia és más humántudományok eredményei. De ezek mindig beágyazottak lesznek a keresztény ember alapvető

önfelfogásába. A keresztény mindig alapvetően keresztényként él, gondolkodik, cselekszik – és ez egy ontológiai kijelentés. Nem tud úgy tenni, „mintha nem lenne Isten, mintha ő nem lenne keresztény”. A keresztény előbb felfogja Isten hívását, ebben megérti önmagát és a világot – és ezután cselekszik. Egy előzetes (transzcendens) önmegértés van munkában. Az ember előbb megismeri önmagát, személye magját, a háromságos Isten felé való meghívottságát, a világ kegyelemben való létét – és utána valósítja meg az így megértett önmagát a világban. Minden konkrét döntés az ember alapvető önmegértésének interpretatív kibontakozása. *Aki igazán és hatékonyan a világnál akar lenni, az előbb legyen önmaga közepénél, a Szentháromság felé való meghívottságánál.* Aki imádkozik, az lesz a leghatékonyabb a világban. A világ igazából egy nyersanyag: ebbe a nyersanyagba mondjuk ki megértett önmagunkat. Azt tesszük, úgy élünk, azt választjuk, ami benső önmegértésünknek megfelel.

Ezt a meghívottságot a legkonkrétabban a lelkiismeretünkben érezzük. Egy hívást, idegen hangot találunk magunkban, amit nem mi magunk ültettünk magunkba, ami több, mint az ész, az érzelmek indíttatásai.

2.4. A lelkiismeret

A lelkiismeretében az ember azt fogja fel, hogy az élete egészéért felelős. Sokkal tágabb értelemben vezeti az életünket a lelkiismeret, mint korábban a köztudat vélte. Korábban úgy vélték, hogy a lelkiismeret azért felelős, hogy itt és most megmondja, mi a jó és mi a rossz, mit tegyek és mit ne. Pedig a lelkiismeret igazi feladatának valójában ez csak levezetett és rész-feladata. *A lelkiismeret alapvetően azért felelős, hogy az élet egészét beirányítsuk a jóra, s ennek későbbi lefordítása a napi teendő, a nagyobb és a kisebb döntések meghozatala.* A lelkiismeretben halljuk meg a hívást, hogy legyünk jobbak, igényesebbek. Ha a konkrét, napi döntések egy nagyobb önmegértés következményei, akkor sokkal fontosabb ez a nagyobb önmegértés: a lelkiismeret első rangú célja éppen ez! A lelkiismeretet felszabadítja a részfeladata nyomása alól az ismeretelmélet, a tulajdonképpeni igazi méltóságára: *a legfőbb dolga az élet egészének beirányítása.* A lelkiismeretben halljuk meg Isten hangját, vagyunk a legközvetlenebbül Istennél és önmagunknál – és majd ezért a világnál. Valamiképpen a lelkiismeretben közvetlenül Istennél vagyunk, a legbensőbb önmagunknál vagyunk: régi kép szerint (a Zsinat szerint is) a lelkiismeret szentély²⁰, ahol a legközvetlenebbül Istennel és önmagunknál vagyunk. *A jó élet forrása valóban a lelkiismeret, és az életet is először a lelkiismeretben vétjük el – utána a napi döntésekben.* Minden döntés végső eredete tehát a lelkiismeretben van: előbb Istennél és önmagunknál lenni – s onnan megyünk a világ nyersanyagába, s alakítjuk azt. Nem véletlen, hogy a keleti atyák imáikban kiemelkedően sokat imádkoznak a tiszta lelkiismeretért, hiszen az lesz a jó élet forrása.

Az ismeretelmélet megerősíti ezt: a közvetlen és mindent átfogó megismerést nevezi „belátásnak”, ami atematikusan mindent magába foglal, valahogy az élet egészét átlátja. A lét teljességének belátása, mély megérzése, atematikus felfogása a lelkiismeretben történik. Ez az előrenyúlás a lét teljességére atematikus, nincsenek benne konkrét tartalmak és teendők, de tartalmilag mégsem üres, nem tetszőleges, szélsőségesen liberális. A lelkiismeretet joggal lehet egy iránytűhöz hasonlítani, ami az élet alapirányulását megtartja, Szent Tamás ezt nevezi a kegyelem ösztönzésének (instinctus gratiae). A lelkiismeretben csapódik le az alapdöntés, az alapdöntés árulkodik a lelkiismeretről. Egyik a másikban tárul fel.²¹

Az alapdöntésben az ember nyer egy töretlen bizalmat, amit semmilyen történelmi esemény nem tud megtörni. A történelem, a saját élettörténet nem tudja elveszíteni értelmét, ha az ember nem *akarja* elveszíteni. Ez végérvényes megerősítést nyer az üdvösség ajándékszerű megígérésében, csak „mihaszna szolgálunk?” (Lk 17,10). Isten az embert teljesítményét megelőzően, ajándékszerűen szereti. Ezért nincs az élet értelme bezárva a saját és a világ teljesítményébe. Ha az ember önmagától, vagy a világtól várna el a beteljesülést, akkor az szükségszerűen rezignációhoz vezetne, hiszen a történelmen belüli megigazulás kényszerét hajszozná. Az alapdöntésben az ember sokkal inkább nyer egy distanciát a saját és a világ teljesítményétől, pont ez által válik igazán szabaddá a döntésre, a hívó nyer egy alapvető gondtalanságot: tud

a lényeg (Isten országának törvényei) szerint dönteni, a szíve szerint, s nem a világ kényszere, érdeke, prése szerint. Minden emberi élet alapkérdése a megigazulás, azaz a legvégső értelemalap, amiért érdemes így vagy úgy élni. A keresztény ember Krisztusban megkapja az üdvösség ajándékszerű, és soha vissza nem vont kínálatát. *Ez a meghívást az ember nem tudja tönkre tenni. Nem ő találja ki, eleve kapja. Nem ő alkotja, rakja össze, hanem felismerni. Nem tudja végérvényesen eljátszani sem, amíg él, a lehetőség nyitva.* Ez az üdvösség, a jövő teljessége lesz az előfeltétele a jelen cselekvésnek, hogy az tudjon beirányzott, nyitott és dinamikus lenni. Ez ad erőt ahhoz, hogy önmagunkhoz, életdöntésünkhöz hűek tudjunk maradni az elakadás, a kudarc helyzetében is. Az ember tudja: ami megtörtént, nem lehet meg nem történtté tenni. A múlt kincse és terhe befolyik a jelenbe, és a jövőbe is. Mégis van a jövőnek egy lerombolhatatlan nyitottsága: minden nehéz és bűnös szituációból is van tovább. Az üdvösség ígérete maradandóan adott a hűséges Istentől, saját szabadságunk előtt, bűnös tetteink ellenére is. Istenünk csodálatos bizalma az ember felé derül ki az odaigért jövőben. Ezt a meghívást a legigazabban a lelkiismeretben fogjuk fel: elsősorban nem arra hív, hogy ezt avgy azt tegyem, hanem az élet egészét hívja az üdvösség felé.

Ide illeszkedik a szabadság erkölcteológiai értelmezése: a szabadság nem merül ki a pusztá választási szabadságban (kategoriális szabadság), hanem annak lehetőségi feltétele a transzcendens szabadság: az élet alapvető beirányításának szabadsága. *Alapvetőbben vagyunk szabadok az életünk alapbeirányítására, s ennek lesz következménye a napi választás.* A szabadságot is föl kell emelni a napi játszmákból a maga igazi kihívása elé: alapvetően az élet beirányítására vagyunk szabadok, azaz a meghívás elfogadására vagy visszautasítására.²²

2.5. Az alapdöntés képei a Bibliában

A meghívottság, az alapdöntés a Biblia alapvető témája. *Az egész Biblia olyannak mutatja be Istent, mint aki személy, meghív, és küldetést ad, s az ember élete nem más, mint válasz erre a meghívásra.* Isten minden embert hív, és minden ember élete válasz, minden élet hivatás. Vannak külön érdekes bibliai helyek, amelyek az alapdöntés teóriáját mutatják fel.

A szövetség megígérése

„Mózes elindult Isten elé, az Úr pedig a hegyről így szólt hozzá: 'Ezt közöld Jákob házával: és hirdesd Izrael fiainak. Láttátok, mit tettem az egyiptomiakkal, s hogy mintegy sasszárnyon hordoztalak benneteket, s ide hoztalak magamhoz. Ha tehát hallgattok szavamra és megtartjátok szövetségemet, akkor az összes népek között különleges tulajdonommá teszek benneteket, hiszen az egész föld az enyém. Papi királyságom és szent népem leszek. Ezeket a szavakat add tudtára Izrael fiainak.' Mózes elment és összehívta a nép véneit, s közölte velük mindazokat a szavakat, amelyeket az Úr reá bízott.” Kiv 19,3-7

Az örök tűz

„Az Úr így szólt Mózeshez: 'Parancsold meg Izrael fiainak, hozzanak nekem tiszta olajat a mécsesekbe, hogy állandó lángot adjanak.' Áron ezt a lángot a megnyilatkozás sátorában, a bizonyosság függönye elé helyezte. Ennek ott kell lennie állandóan az Úr előtt, estétől reggelig. Örök törvény ez utódaitok számára. Áron a mécseseket a tiszta tartóra állította, az Úr elé minden időre.” Lev 24,1-4

Isten alapvető szeretete

„Halld, Izrael! Az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr! Szeresd Uradat, Istenedet szíved, lelked mélyéből, minden erőddel! Ezeket a parancsokat, amelyeket ma szabok neked, őrizd meg szívedben, és véd gyermekeidnek is az eszébe, beszélj róluk, amikor otthon tartózkodsz s amikor úton vagy, amikor lefekszel s amikor fölkelsz. Igen, jelként kösd őket a kezedre, legyenek ék a homlokodon. Írd fel őket házad ajtófélfájára és kapujára!” MTörv 6,4-9

Az első parancs

„Egy írástudó is hallgatta a vitát. Amikor látta, milyen találóan megfelelt nekik, megkérdezte tőle: 'Melyik az első a parancsok közül?' Jézus így válaszolt: 'Ez az első: Halld, Izrael: Az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr. Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből!

A második így szól: Szeresd felebarátodat, mint saját magadat! Ezeknél nincs nagyobb parancs.” Mk 12,29-31

A mindent megérő kincs

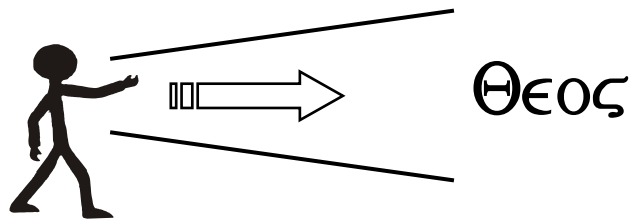
„A mennyek országa hasonlít a szántóföldben elrejtett kincshez. Amikor egy ember megtalálta, újra elrejtette, aztán örömeiben elment, eladta mindenét, amije csak volt, és megvette a szántóföldet. A mennyek országa hasonlít a kereskedőhöz is, aki igazgyöngyöt keresett. Amikor egy nagyon értékeset talált, fogta magát, eladta mindenét, amije csak volt és megvette.” Mt 13,44-46

Mi az első?

„Ti elsősorban az Isten országát és annak igazságát keressétek, s ezeket mind megkapjátok hozzá!” Mt 6,33

2.6. Az alapdöntés meghozatala

Az ember egyedi tettei nem derült égből villámcsapások, hanem egy nagyobb belső döntés lecsapódásai, következményei. Aki alapvetően hisz az élet értelmességében, a szeretet értékében, a jó életvitelben, annak ez a hite fog lecsapódni az egyes tetteiben is. S aki nem hisz az egész értelmében, a szeretet értékében, a jóságban – annak ez a negatív hozzáállása fog lecsapódni az egyes tetteiben. *Az egyes tetteket és döntéseket tehát egy nagyobb látás, döntés, hozzáállás határozza meg – mint ahogy a fizikai kis lépéseket a látás széles horizontja.* Elsősorban tehát nem a napi lépéseken kell gondolkodnunk és szorgoskodnunk, hanem a magasabb látásmódon, az alapdöntésen. Bár a napi döntések és tettek látványosabbak, konkrétabbak, napi energiáinkat jobban felemésztik, érzékelhetőbb örömet és idegességet közvetítenek, azaz jobban lekötnek – tudnunk kell, hogy ezek már csak következmények: egy nagyobb belső döntés, látásmód, hozzáállás lecsapódásai. Azaz aki jól akar élni, ne engedje magát a napi konkrét döntések, tettek által a földhöz szegeztetni, mert alapvetőbb az alapdöntés.

Az alapdöntés nem egy konkrét döntés, inkább intenzitás. Isten hívásából nem tudunk kiesni, annak intenzív megvalósításáról, a válasz mikéntjéről tudunk dönteni. Nem úgy döntünk alapvetően az élet értelmessége és a szeretet mellett, hogy ezt konkrétan és hangosan egyszer kimondjuk, hanem intenzívebben, vagy gyengébben éljük. Ez inkább egy folyamatosan érő (és meghalni is tudó) belső hozzáállás, habitus, állapotszerű létezés, egy látásmód, amiből majd erednek az egyes tettek. Az alapdöntést tehát nem hozzuk meg konkrétan, de minden egyes döntésünkkel ezt az alapdöntést erősítjük meg vagy gyengítjük. Mint egy jó gyümölcsfa: ami folyamatosan gondozva jó gyümölcsöket fog hozni, de elhanyagolva gyümölcstelen, meddő lesz. *Az alapdöntés és az egyes döntések oda-vissza hatnak egymásra: az alapdöntés jósága lecsapódik az egyes döntésekben, és ezek a jó egyes döntések visszahatnak az alapdöntésre, nagyobb jóságot, tisztaságot, koncentrációt kölcsönözve neki.* Az alapdöntés igazából a meghívottság elfogadása, vagy elutasítása - a konkrét életvitellel. Minthogy azonban a meghívottság nem tőlünk ered, ezért véglegesen egyetlen döntéssel soha nem tudjuk visszautasítani. Isten állandóan hív az értelmes és a szeretetteljes élet jóságára. Így az alapdöntés igazából nem egy konkrétan kimondott „igen ill. nem”, hanem a meghívottság töménységéről, intenzitásáról döntünk. A meghívottság a Szentháromság kegyelméből mindig él, működik, hat – ezt különböző intenzitással ragadjuk meg, éljük meg, válaszolunk rá. *Így az él, aki intenzíven Isten felé él, s annak van árnyékléte, az az élő halott, az ragad le, aki nem él a meghívottságának megfelelően.* Az alapdöntés tehát egy transzcendens döntés, ami a napi döntésekben konkretizálódik (nem absztrakt, platonista).

Mit nyer, aki intenzíven éli a meghívottságát?

☐ *Átfogóan az életet értelmesnek és szeretetteljesnek találja.* Elsősorban nem az egyes tettek értelmessége ill. értelmetlensége miatt, nem a napi szeretet ill. szeretetlenség miatt találja az életet értelmesnek és

szeretetteljesnek. Ez túl rövidlátó, túl földi, túl szeszélyes lehet. Túl gyakran vagyunk ennek kiszolgáltatva. Felfogva Isten hívását, az élet egésze hirtelen megvilágosodik, s alapvetően értelmesnek és szeretetteljesnek találjuk – *Isten miatt*. Felfogva ezt a hívást, innen indulunk neki a világ nyersanyagának. Aki alapvetően dönt az élet értelmessége és szeretete mellett, az innen indulva minden egyes élethelyzetben, szituációban, nyomorúságos viszonyban azt keresi: „Hogyan éljek itt és most értelmesen és szeretettel?” Az alapdöntésben az a legfontosabb, hogy az ember alapvetően hisz-e egy mindent felölelő Szeretetben és Értelmességben, vagy nem. Ez az alaphite fog kiderülni, lecsapódni az egyes tetteiben, életvitelében. Aki ezt a hívást felfogta, az mindig azt keresi: „itt és most hogyan döntsék intelligensen és szeretettel?” Akár takarítónő akár miniszter, akár nagycsaládos, akár magányos, akár gazdag, akár szegény, akár egészséges, akár halálos beteg. Mindenféle élethelyzetben azt keresi, hogy értelmesen és szeretettel döntsön. Az alapdöntésben nyer tehát egy disponálságot, egy szemüveget, hozzáállást, és úgy megy a világ különböző szituációit megoldani. *Előbb köti önmagát az Értelmességhez (Logosz) és a Szeretethez (Agapé), mint a konkrét eseményekhez, a világhoz. Ez a sikeres életvezetés egyik kulcsa.* Sok ember ugyanis előbb kötődik nagy éleletterveikhez, a világhoz, s ha azok nem sikerülnek, akkor az élet egészének értelmét kérdőjelezi meg. Összeomlanak, ha az élet nem úgy sikerül, ahogy ők maguk akarták, ha olyan kanyarokat kell bevenniük életük folyamán, amit ők nem terveztek, ha a sors másfelé vezeti őket. Pontosan ezektől az összeomlásoktól, kiábrándulásoktól, csalódásoktól, görcsös igyekezettől ment meg az alapdöntés, s nem lesz az ember cinikus, kiábrándult, rezignált. Mindenki életében lesznek váratlanságok, be nem teljesült életervek, nem akart események. Akinek az alapdöntése egészséges, az az ilyen helyzetekben is tud ember maradni, tudja az életet értelmesnek találni, és tud szeretni, mert alapvetőbben irányul az Értelmességre és a Szeretetre, mint élete egyes eseményeire. Bárhogy alakul is az élete, intelligensen és szeretettel keresi a konkrét teendőjét, s nem omlik össze. Ilyenkor derül ki, hogy a teológia ilyen művelése, az ilyen olvasmányok egyáltalán nem absztrakciók, hanem a legsűrűbb életről szólnak.

☐ *Az alapdöntés kölcsönöz egy alapvető dinamikát. Az ember mintha sasként a szelek dinamikájába kapaszkodna szárnyaival. Ez a „szél” nem más, mint a Szentlélek, aki ott fú az értelem és a szeretet, és minden egyes transzcendens élményben, s mondja: „Tovább, igényesebben, jobban, szeretettel!”. Ő miatta nevezhető a transzcendens dinamika „huzatnak”. Az ember igazi lényege szerint akkor él, ha enged ennek a szélnek, és megtagadja lényegét, ha nem, ha ellenáll. Így az alapdöntés dinamikája képes kimenteni minden leragadásból. Az ember képes jó és rossz dolgában is leragadni. Képes az elért családjában, világnézetében, szeretet-kapcsolataiban, munkájában, jólétében, tudományos színvonalában önelégülten leragadni, s örülni annak, ami van. Jogos ez az öröm, szabad és kell élvezni a jót és büszkének lenni, de amíg levegőt veszünk, nem vagyunk készen. Kemény Szent Ágoston figyelmeztetése: „Vigyázz, ahol tetszel magadnak, ott ragadsz!” Az ember mindent feledve nem ragadhat hedonista módon az élet jóságába. Megvan a helye az ünnepnek, az eksztázisnak, a pihenésnek, de önámítás, hogy ez minden, s önelégülten meg lehet állni. Bármit ér is el az ember, nem érez maradéktalan boldogságot: az elért boldogságok csúcán (szerelem, munka, siker, szentelés) is tudja: van még ott valami... Ugyanakkor le tudunk ragadni rossz dolgunkban is: egy csalódás, betegség, kudarc, válás, bármilyen szenvedés képes a földhöz szegezni. Ilyenkor keseregünk azon, hogy sáros a cipőnk, ahelyett, hogy kiterjesztenénk sasszárnyainkat, s éreznénk a Lélek dinamikáját: „Van tovább!” Még sáros cipővel is. Bár ugyanazt gyónonom régóta, vannak rossz szokásaim elkövettem nagy bünt – akkor is van tovább. Túl kényelmes lelkiismeret-furdalással és büntudattal keseregni és leragadni. Az alapdöntés tehát megőrzi az úton, nem engedi a leragadást az elért jóban, vagy az elszenvedett rosszban sem. Mindig van tovább, lehet jobban, érdemes menni, a holnapnak is van ajándéka. Igazából ez az örök nyitottság, fiatalság, optimizmus titka. A sikertelen életek éppen ezt a dinamikát tagadják meg, ezért lesznek végsős soron boldogtalanok leragadásukban.*

☐ *Aki a meghívottság perspektívájába beleáll, az folyamatosan érzi Isten szeretetének sürgető, igénylő, sőt, követelő dimenzióját. A meghívottság egyrészt egy igényességi szintet ajándékoz. Aki beleáll Isten hívásába, az az igényességi szintjét már nem a saját tetszőlegességéhez, nem a világ szociológiai adataihoz, a közfelfogáshoz, vagy éppen a világ mércéjéhez igazítja. Igényességi szintjét Isten meghívó*

szeretetéhez igazítja: az Atyának fontos ez a teremtett világ, Krisztus vérért adta a világot, a Lélek folyamatosan a jobb életre indít. Aki beleáll a meghívottságba, annak fontos lesz a teremtett természet, mert megérzi: mennyire szereti az Atya ezt a világot! „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda” (Jn 3,16). Krisztus a „világ életéért” ontotta vérért, nem az a „hű de nagy keresztény”, aki lenézi a világot, hanem Krisztus szeretetével szereti, viszi a beteljesedés felé. Annak fontos lesz a családja, a munkavégzése, a másik ember, az élete, mert komolyan veszi Krisztus kiontott vérért. Azért született, tanított, halt meg és támadt fel, hogy a világ, az emberek jobbak legyenek. Én mit csinállok? Aki beleáll a meghívottságba, nem azért szeret, mert az emberek viszont szeretik, megérdemlik, hanem mert benne áll a kozmoszt átölelő Szereteten. Nem azért dolgozik igényesebben, mert megfizetik, ellenőrzik, elsősorban nem a világi motiváltságért megy olyan szerelmes hőfokkal a munkahelyére minden nap – hanem Krisztusért. Az isteni igényességi szint nyilván okoz bennem megfeszülést, dinamikát, nyugtalanságot, elégedetlenséget. Ezt a végletekig kiélezni betegséget okozna, állandó frusztrációt, de ennek szent és üdvözítő erejét letagadni bűn lenne. Ezt a sürgető, igénylő, sőt követelő szeretetet a legmarkánsabban Krisztus keresztje közvetíti: „Én vérzek a keresztben, te mit csinálsz?”

- ☐ *A meghívottság elfogadása lerombolhatatlan vigasztalást is ajándékoz.* Istenünk szeretetéből nem csak a sürgetést, igénylést fogjuk fel, hanem a vigasztalást is. Már szeret és elfogad, mielőtt bármit és bárhogy is tennénk. Aki állandóan az Atya akaratát kutatja, az a keresztet is el tudja fogadni. Ha oda viszik, amit ő nem akart, ha nem úgy teljesülnek az élettervei, ahogy azt ő akarta. A vigasztalás lényege éppen az, hogy magától Istentől, az Ő jelenlététől, közelségétől kapjuk, s nem az elért eredményeinkből fakad. Minden beteljesületlenség és elakadás ellenére Istentől szeretettnek és megváltottnak tudjuk magunkat, ezért nem keseredünk el semmilyen mélypontra, ezért tudunk vigaszt találni olyan helyzetben is, ahol a józan ész megáll. A nagypénteki ikon Krisztus pokolra szállását ábrázolja: már nincs olyan földi-morális pokol, ahová Krisztus ne szállna le, ne lenne velünk, ahol ne világítana már a Húsvét. Ez a lerombolhatatlan vigaszt is a legmarkánsabban Krisztus keresztje közvetíti: „Én már megváltottam a világot, én már így szeretlek téged és a világot!” A szentek *humora* kétségtelen bizonyítéka annak, hogy ez elérhető, nem pusztán adottság kérdése.
- ☐ *A meghívottság elfogadása megtart az úton.* Az ember valódi zarándok-lény lesz, „homo viator”. Az úton levés tudata nem csak a leragadástól óvja meg, hanem *nyitott teszi* a mindig újra, igényesebbre, élőbbre a Teljesség felé. Ezen nyitottság teszi örök fiatallá, megújító szelleművé, innovatívvá, csillogó szeművé. Ez a teljességre való nyitottság segíti abban, hogy a múlt gyöngyszemeit szétválogassa a kavicsoktól, a múltból a megtartó kincseket őrizze meg, s a többit tudja feledni. A tradíció, a múlt kincseinek, szokásainak, eredményeinek kezeléséhez elengedhetetlen egy vezérperspektíva, minden nem egyformán fontos. A múltból is tudni kell feledni: nem lehet úgy biciklizni sem, ha mindig hátrafelé tekint az ember, ha elmerül múltja örömeiben, vagy beleragad múltja sérelmeibe. Tudni kell a múlt kincseit megőrizni, és tudni kell tanulni: az igényesen életben tartott múlt viszont megtartó erő az alternatívák, az újdonságok, a lehetőségek sokféleségében. Aki úton van, az felejtessen és tanuljon.
- ☐ *A meghívottság elfogadásában a legalapvetőbbben nem ezt vagy azt a szakmát, életformát fogadjuk el, hanem magát Istent.* Ő elsősorban nem valamire hív meg, hanem önmagához hív meg. Így aki elfogadja meghívottságát, annak már Isten személye lesz a fontos, nem fog kétségbe esni, ha életpályát kell váltani, ha megözyvegyül, ha tervei máshogy alakulnak. Persze Isten személye továbbra is ragyogó misztérium, szent titok marad (megérti a negatív teológiát), így a meghívott egy életen át töprengő marad, aki állandóan kutatja az Atya akaratát, szereti a csendet, órákig imádkozik Krisztussal a Getszemáni-kertben. Imádság közben az Istennel való közvetlenséget éli át, ahol a reflexív tudás már másodlagos lesz. Ebből fog eredni a *ráhagyatkozás bizalma*: „már nem az a fontos, mi történik velem, hová visznek, hanem hogy Te velem legyél.” Aki Isten személyének közvetlenségébe lép (ahogy egy teremtmény megteheti), abban kialakul ez a lerombolhatatlan ráhagyatkozás. Ez a hit. Pontosan és reflexíven nem tudom, mi és hogyan lesz, de alapvetően tudom, hogy minden jól van. *Ez a ráhagyatkozás a lelki szegénység.* Nem véletlenül ez a boldogság-mondások nyitó sora, hiszen ez mint

egy hermeneutikai kulcsként szolgál a többi megértéséhez. Aki már ráhagyatkozik, mert Isten közvetlenségében él, az már boldog – még ha üldözik, ha sír, ha szegény is.

- ☐ *A meghívottság célja maga Isten, ami tökéletesen soha nem teljesezhet be.* Aki beleáll ebbe a meghívottságba, az tud erről, ezért nem is esik kétségbe, ha nem sikerül minden tökéletesen. Alapvetően tudja, hogy többre hivatott, s ezért nem esik kétségbe, ha ugyanazokat gyónja régóta, ha van a házasságában beteljesületlenség, ha a munkája nem perfekt, ha nem minden a tervei szerint és szíve igényessége szerint alakul. Isten utolérhetlensége az életvitelünkben is okoz egy állandó lemaradást. Ezek az *üdvös csalódások*. A csalódás oka nyilvánvalóan lehet bűn, mulasztás is, de alapvetően tudnunk kell a teremtmény maradandó teremtménységéről. Így aki csalódik önmagában, a házastársában, a lelkipásztorában, az egyházi és politikai vezetésben, a világban – annak tudnia kell: sohasem csalódna, ha nem tudna eleve a többről, a teljességről. Ezért nem kell kapkodóan elválni, szögbe akasztani a reverendát, munkahelyet váltani, vagy elkeseredni. A teremtmény csalódása éppen jele annak a kitüntetettségnak, hogy az ember a teljességre hivatott. A patkány nem csalódik. „Csalódom, tehát tudok a teljességéről” – mondhatnánk a formulát. Aki beleáll a meghívottságba, az tudja már szelíd mosollyal, megvigasztaltan, békésen fogadni a beteljesületlenségeket, tökéletlenségeket. *A szerzetesi fogadalom éppen ennek a jele: az ember szívében van egy akkor lyuk, amit csak Isten tölthet be.* Sok életvezetés azért boldogtalan, mert a végtelen nagy lyukat a szívében nem veszi komolyan: hiába tömködi az ember sok végessel (mindig több élmény, pénz, szexualitás, információ), *a sok véges soha nem lesz végtelen.* Az üdvös csalódások fel is szabadítanak a görcsös perfekcionizmustól. A katolikus szellemtől távol van a perfekcionizmus görcsös akarása (mint Kálvinnál). Pont ezekért tud a meghívott egy karakteres hobbit művelni, ahol nem hasznosat cselekszik, hanem a transzcendens dinamikáját éli meg. A karakteres szabadidős tevékenységek éppen azért tűntek el a mindennapi ember életéből, mert állandóan hasznos, praktikus akar lenni, s csak alkalmanként enged meg magának pihenést. A karakteres hobbi valójában nem is pusztán pihenés, sokkal inkább a transzcendens huzat ébren tartója, inkább játék, szelep, örömforrás.
- ☐ *Az úton levés tudata útítársakká teszi a többi embert.* Van, akit csodálok és követni szeretnék, és van, aki a segítségemre szorul. Van, aki előrébb jár, van, aki lemaradt. Pásztáznom kell, ki hol jár, *kit kövessék és kinek segítsék.* Az útítársasság tudata kiemeli, hogy a másik ember fontosabb nekem, mint a dolgok, a tárgyak. Ez a tudat ébren tartja azt is, hogy az útítárral folyamatosan beszélgetni kell és lehet: aki előrébb jár, jó tanácsokkal láthat el, nem kell mindent nekem kitaposnom, sok tévedéstől óvhatom meg magam. Aki pedig segítségre szorul, azon elsősorban beszélgetéssel, együttléttel tudok segíteni. Az ő útját én nem tudom járni, de segíteni tudok. Az alapvető meghívottság szigorúan ellentmond annak a képnek, miszerint az ember embernek „farkasa”, „versenyháros”, a társadalmi élet valójában „mindenki háborúja mindenki ellen” (felvilágosodás kori szerződéselméletek). Inkább abban hiszünk: egy Atya hív minket, egymásnak testvérei vagyunk, tudunk szolidárisan együtt menni az úton. Az együttműködés inkább természete az úton járó embernek, én is több leszek ha ő is beteljesedik, kevesebb semmiképpen sem.
- ☐ *Aki beleáll a meghívottságba, annak ez az alapdöntése tulajdonképpen az első halál.* Szent Ferenc énekel arról, hogy akik beállnak az Atya akaratának teljesítésébe, a „második halál nem fáj azoknak”. A második halál a tulajdonképpeni biológiai halál. Valójában nem az a fontos, hogy mikor és hogyan is történik a második halál, s mi van a biológiai halál után. Lényegesebb kérdés, hogy *mi van a biológiai halál előtt.* Az első halál az, amikor az ember meghal az egónak, és elkezd Istennek élni. Amikor nem a szűk én, hanem Isten vezet. Amikor nem az én jólétem az első, hanem Isten üdvözítő terve, amiben nekem is helyem van. Az Isten melletti alapdöntés az első halál, innentől igaz, hogy „már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). Ugyanarra törekszem, mint a hüposztatikus unióban Krisztus: emberi természetemet beállítom az egyetlen Logosz vezetése alá, az emberi logikámat az isteni Logosz vezetése alá. Az élet csúcsa nem az, hogy ki mennyit élt, dolgozott és szenvedett, hanem hogy a szíve eljutott-e az Isten melletti alapdöntésre. Isten nem marxista, aki leélt és ledolgozott éveket nézi. Fiatalon is eljuthat valaki erre a csúcusra, s ha meg is hal tudjuk: virtuálisan benne volt egy jó és termékeny élet. S

fordítva is igaz lehet: talán sokat élet, dolgozott és szenvedett valaki, de idős korára megkeseredett, cinikus, depressziós, hitetlen lett, alapdöntése széthullott.

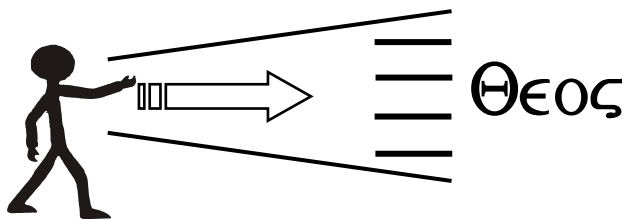
- ☐ *Valódi identitást ez ad, minden ál-identitás, pótlék helyett.* Az emberek identitástudata olykor tele van pótlékkal, hazugsággal, aránytalansággal. Valódi identitást az ad, ahogy Krisztus vélekedik rólam.
- ☐ A Isten melletti alapdöntésben élők ezért *alapimája a doxológia* lesz, Isten dicsőítése. A doxológia a perspektívát tartja ébren: az embert a Teljesség meghívta. Minden napi kérés és hála, minden imáságos töprengés és bocsánatkérés csak ezután jön, ennek a keretében. A doxológia az alapdöntés imája. Nem véletlen, hogy a Liturgia tele van az Atya, a Fiú és a Lélek dicsőítésével. Ez mindazon „nyereményt”, amit a jó alapdöntés okoz, ébren tartja. Az alapdöntésben élők a másik fő imája a *misztika*, az elragadtatás, a napi csodák észrevétele. Ez élményszerűen képes berobbanni az életünkbe, ott, ahol nem is várnánk. Ugyanakkor ébren tartja a megérintettséget, az Istentől való elbűvöltséget: ilyenkor az ember „már másként nem is tud cselekedni”, az elragadtatás, a szerelem indít jó cselekvésre. Ezért tud könnyen meghatódni és könnyekre fakadni, aki ebben a huzatban intenzíven él.

Mindezen nyereséget elveszíti az, aki nem dönt a teljesség mellett, akinek alapdöntése igénytelen és élettelen. Pont azért fordulnak ki emberek önmagukból, kapkodnak és improvizálnak, pont azért lesznek boldogtalanok, mert az alapdöntés nincs rendben. Igaza van Aquinói Tamásnak: *ha a jó élet az odafordulás Istenhez, akkor a bűn lényege éppen az, hogy elfordul az ember Istentől.* A bűnben nem „valamit” választunk, hanem az Istentől elfordulást, a jó hiányát, a tökéletlen cselekvést. Az alapbűn az elfordulás Istentől, ennek következményei lesznek a konkrét bűnök: „aversio a Deo, et conversio ad creaturas.”²³ A halálos bűn új morlsi definíciójához elengedhetetlen ez a belátás: halálos bűnt nem olyan könnyű elkövetni.

3. Az életdöntések

3.1. Az alapdöntés konkretizálása: az életdöntés

Aki alapdöntésével beleáll a hívás huzatába, az ráhagyatkozik Istenre. Bizalommal, intelligensen és szeretettel keresi, hogyan éljen jól ennek a hívásnak. Istenünk olykor vihet oda, ahová nem akarunk menni, és alakulhat a sorsunk úgy, ahogy nem igazán terveztük. A bizalomteljes ráhagyatkozás, az isteni akarat intelligens és szeretetteljes kutatása az imáságban nem engedi, hogy kiessünk az alapdöntés perspektívájából. De nem csak azzal kell számolni, hogy lesznek az életünkben rendkívüli dolgok, hanem azzal is, hogy Istenünk hagy építkezni, tervezni, megvalósítani – akár hosszú évtizedekig. Isten akaratát nemcsak a rendkívüli dolgokban kell keresni, hanem a folyamatos termésben is. Az égre emelt tekintetből azonban még nem lesz élet: *az alapdöntést le kell fordítani a konkrét életre. A lefordítás egy alapmagatartás, amivel célt tűzünk ki magunk elé, és azt következetesen igyekszünk megvalósítani.* Ennek az alapmagatartásnak többféle elnevezése, variációja kering a szakirodalomban, de mindegyik ugyanazon lényeg körül körözik.

A célra törekvő alapmagatartást nevezik „előnyt adó” választásnak, preferenciális opciónak. Az ember lelki szemei előtt életideálok merülnek fel, lassan kirajzolódik önmagának egy személyes értékskála, s eszerint fog bánni az emberekkel és a világgal. Mindenki lelkiismeretéből ugyanazon erkölcsi értékek erednek, de mégis mindenki valahogy kialakít egy testreszabott profilt, ami a leginkább az erkölcsileg igényes embereknél, az erkölcsileg megfontolt személyeknél szembetűnő. Az igényes nevelés és önnevelés által olyan erkölcsi személyiségek keletkeznek, akik nem az értékvilágukat alakítják a világó, hanem a világot, a lehetőségeiket, kapcsolataikat alakítják értékfelfogásukhoz. Egy előzetes látás, felfogás működik

bennük, ami a sokféle, szétszórt cselekvésnek karakteres medret és. Ennek következtében kialakul egy személyes cselekvési stratégiájuk, ami nem csak az érzület jóságát, a jó szándékot ápolja, de okosan gondot visel a hatékony tettekre is. Gondot visel a gondolkodása belső tisztaságára, de külső életkörülményei alakítására is, így nála kialakul a belső és a külső, a gondolatok és a hatékony tettek immanens összhangja, nem szakítja szét a kettőt. Minél érettebb az erkölcsi személyiség, annál kevésbé válik a világ biliárdgolyójává, annál inkább az elvei szerint él.

A célra törekvő alapmagatartás másik variációja az „erő-ökonómia” elve, princípiuma, ami nem más, mint a rendelkezésre álló véges erők célszerű bevetése. A tapasztalat megtanítja, hogy nem tudunk minden kívánatos értéket megvalósítani, korlátok, kielégítetlenségek, beteljesületlenségek az élet minden területén maradnak. Az erők végességét *alázatosan* tudomásul kell venni, mindenre nincs idő, erő, energia, figyelem, pénz. Éppen az alázat követel meg okosságot: ami van, azt hatékonyan kellene bevetni. A mindent csináló aktivistáknál, akik nem tudnak nemet mondani, mindenbe belekapnak talán nem csak az okosság, hanem az alázat is hiányzik (papok, szerzetesek, hitoktatók?). Az erőbevetés célszerűségének-gazdaságosságának elve az alázatosan tudomásul vett rendelkezésre álló erők hatékony koncentrálását jelenti. A lényeges célok között is hierarchiát lehet és kell felállítani, valamint meg kell találni az élhető kiegyenlítést a szükségszerű és a lehetséges között. Az okos teremtmény kerülni akarja az erők szétforgácsolását. A napi kötelességek, a lényeges célok között kell egy sorrendet felállítani, egy józan mérlegelés mellett nem lehet elmenni. Akiknél ez nem történik meg, azok égnék egyformán a lényegesért és a lényegtelenért, örülnék és aggódnak egyformán a lényeges és a lényegtelen miatt.

A célra beirányított döntések harmadik elnevezése az „életdöntés”: *az egy egész életre felvállalt döntés*, ami valójában alapdöntés kiemelt konkretizálása. Ebben példászerűen koncentrálódik, hogy az ember hogyan is viszonyul a végességéhez, a földi idejéhez. Az idő valamikor mindenkiből kiprésel egy-egy tervet, hiszen semmi sem nyomasztóbb, mint az a tudat: „jelentéktelen életet élek, a semmit csinálok, semmirekellő vagyok.” Aki mélységesen felfogja kiszabott idejének korlátait, a saját erejének és képességeinek végességét, aki látja maga felé közeledni a halált, az lázasan keresi az életlehetőségek maximumát kinyerni az életéből. A halál árnyéka nem válhat uralkodóvá, lenniük kell olyan céloknak, amik a halálon is túlmutatnak. A biológiai idő ekkor válik beirányított élettörténetté: a fizikai idő ekkor támad fel történelemmé, az életvezetés hivatássá. A háttérben állandóan jelen van a személyiség egyediségének és a saját élet egyezőségének tudata, az ember nem akarja sem önmagát, sem életidejét eljátszani.

Az alapdöntés lefordításnak az első lépése az életdöntések meghozatala. Az életdöntések azok a nagy, életre szóló döntések, tervek, amelyeket az alapdöntés perspektívájában hozunk meg, s amelyeket lefordítunk a mindennapjainkra. Az alapdöntés transzcendens döntés Isten mellett vagy ellene. Ezt le kell hozni a hegyről, le az „élet keménységébe” (Heidegger), a test konkrétságába. Ezek a nagy döntések lesznek az életdöntések.²⁴ Az idő mindenkiből kiprésel tervet, nagy döntéseket, hiszen nem vagyunk istenek. Az Isten (a Szeretet, az Értelme) melletti döntést le kell fordítani konkrét alakba: Krisztust követni kell a kenózisban.

Az embernek túl sok életdöntése nincs. Nagy tervek ezek, melyeket Istenünk szeretetébe, fényébe állítjuk be.

Az életdöntések:

- **A konkrét vallásos élet**
- **Az életállapot döntése (házasság, cölibátus, egyedüli élet)**
- **A hivatás (papság, szerzetesség, pályaválasztás)**
- **A szülőség vállalása**
- **A legfontosabb barátok**
- **Az igényes testi-lelki élet**

Hibák az életdöntésnél:

Aki nem hoz meg semmilyen életdöntést: A nagy életdöntéseket meg kell hozni. Akinek nincs célja, nem jut sehová. A boldogságra nem lehet közvetlenül törekedni, az sokkal inkább a jó élet következménye. Aki semmit nem akar, az a semmitől nem lesz boldog. *A tervezés alázat és okosság kérdése,* aki tud széles lehetőségeiről, szárnyaló szabadságáról, a világ színességéről, de tud végességéről, korlátairól, bűnös természetéről, az nem bízva a véletlenre élete vezetését és alakulását. Naivitás azt hinni, hogy mindig tudunk rögjönözni, a kedvünk mindig a leghelyesebbet mondja meg, az intuíció örök varázsszer az élet folyamán.

Nagy hiba, ha *kis vagy buta célokban* kimerül a horizontunk. Ha fő cél a kényelmes élet, a vegetatív biztonság, a megfelelő élvezetek, a kicsinyes tervek. Mindenre nincs idő, energia, élet, pénz, figyelem, szív, ideg – és semmirekellőként értelmes ember nem akarja tölteni egyetlen drága életét. Az életet fel kell tenni valamikre, nehogy szétszórjuk az energiát, nehogy „mindent csináló aktivisták” legyünk, akik sehová sem jutottak.

Hiba lehet, ha *nem saját* magam hozom meg az életdöntéseimet. Azokért a tervekért, életdöntésekért fogok szó szerint élni és halni, amelyek az enyéme. Amit mások erőltettek rám, amit kényelemből felvettem, ami divat, vagy önálló felvállalás – azokért nem fogok élni, a legjobb erőmet mozgósítani, nem tudok érte keményen szenvedni. A házastárs, a hivatás, a vallás, a barátok, az életstílus kiválasztásánál mérhetetlenül fontos, hogy mindenki személyesen megfontoltan hozza meg életdöntéseit. A gyereknevelés, a pedagógia, a hitoktatás, a lelki vezetés óriási kihívása úgy terelgetni fiataljainkat a nagy döntések küszöbe elé, hogy képesek legyenek önállóan jól dönteni.

Tudnunk kell, hogy *bűn nem lehet* életcél. A bűn elfordulás a Van-tól, Istentől, odafordulás a nemléthez, a semmihez. Aki valamilyen bűnt tesz meg élete egyik fő céljává, az ne reméljen tőle boldogságot, hiszen a lelkiismeret nem hagyja magát hosszú távon becsapni. Az erkölcszociológia ezért beszél olyan súlyos bűnökről, amik soha semmilyen életkörülmény között sem lehetnek életcélok (népirtás, házasságtörés, gyilkosság stb.)

3.2. Az életdöntések előkészülete, meghozatala és utóérése

Előkészület:

Rendkívül nehéz jó életdöntéseket meghozni, egy stratégiát azért lehet ajánlani:

1. A legfontosabb az *imádság*. Ki kell imádkozni, mit is akar velem a Teremtőm. Hosszú imádságokban érlel meg minket Urunk arra, hogy merre is menjünk, mire tegyük föl az életünket. Hosszú hallgatásokra, Istenünk tekintetének keresésére van szükség. Meg kell tanulni „odahallgatni”. *Amire Krisztus Urunk bölint, abba az irányba mehetek, s amire egyszer bölintott, azt el ne hagyjam.* A kiimádkozott életdöntést nem hagyjuk el könnyen, nem válunk el, nem adjuk fel könnyen. Amire Krisztus Urunk bölintott, azt az ember hihetetlen energiával tudja megvalósítani, nem esik kétségbe fáradtsága, akadályai ellenére sem, nem akar egészen más életet. *Krisztus is sokat volt egyedül a nagy döntések előtt:* fellépés előtt, apostolválasztás, menjen-e más vidékre, kereszthalál előtt. Az életdöntés meghozatala döntés egy út mellett, s egyben lemondás a többiről. Aki megismeri önmagát, az önmagának nem egyszerűen jót, hanem a legjobbat választja. Így önmaga adottságaiból és a környezet lehetőségeiből is a lehető legjobbat akarja kihozni. Ez a teljességre irányuló dinamika képes arra, hogy az ember szabadon akarja megváltoztatni önmagát, akarja a jobb képességeit elővenni, hiszen a legsajátabb önmagát akarja. A lehetőségekből a számára legtesthezállobbat keresi. Nem szabad itt fatálisan azt vélni, hogy a sors, a csillagok, az Isten szabad akaratunk nélkül bármit is előír, ránk testál, predestinál. *Istenünk egyet akar: minden embert üdvözíteni* (1Tim 2,4) – de nem az ember nélkül, nem szabad akaratának megkerülésével, az bábjáték lenne. Nem lehet ezért olyan házasságról, hivatásról, útról beszélni, amit Isten akart – de én nem. Nélkülem nem teremtett nekem semmilyen házastársat és nem hív semmilyen hivatásra. A fatális kényszerházasságok és a fanatikus hivatások megelőzése miatt ezt szigorúan ki kell jelenteni. Istenünknek nem a tőlem független akaratát kell kiimádkozni, hanem azt kideríteni: üdvösségemre

szolgál-e ez a döntés. Az Ő akarata az üdvözülésem, előbbre visz-e ez a döntés. Az Istennel meghozott döntés megvalósításában pedig számíthatunk nem csak magunkra, hanem Istenünkre is: *amit Vele döntöttünk el, azt segít megvalósítani*. Ezt ígéri meg a házasságkötésben, a hivatásban, a fogadalomtételben, de minden szakmai esküben, ahol kérjük: „Isten engem úgy segéljen!” Ha pedig Isten nem ró rám fatálisan semmilyen házastársat és hivatást, akkor végső soron rajtam múlik, hogy mit választok, mire teszem föl az életem. Megszédül az ember a lehetőségben. Könnyebb hinni egy sorsot rám kirovó Istenben, mint a szabadon útnak indító és útitársként segítő Istenben. Megszédül az ember, mert ekkor kiderül: valóban dönthetek másként is. A lehetőségek nem úgy hevernek előttem, hogy azok közül csak egyetlenegy van nekem teremtve, hanem nekem kell önmagam az egyetlenre a legalkalmasabbá tenni és a legalkalmasabbat kell kiválasztani. Saját magamból és életlehetőségeimből kell kiválasztanom, és aztán elválasztanom – Istenemmel örök dialógusban. *Az ember tehát szabadon dönt az életútja, életdöntései mellett: ez a kitüntetettsége és éppen ez a terhe is*. Senki sem kényszerít a legigazibb önmagamhoz, de senki sem boldog helyettem. Így tehát fájó sebként megmaradnak a többi, nem választott alternatívák, a nem választott házastársak, hivatások, életutak. Ez egész életünkben elkísér: erről jó tudni. Nem jelenti azt, hogy rosszul döntöttünk, mást kellett volna választani, sokkal inkább a szabadság ékes bizonyítéka marad, olykor húsbavágó bizonyítéka. Én döntöttem, ez az út az enyém. A nem választott alternatívák egy másik világgént elkísérnek: lehettem volna házas, mással házas, családos, szakmailag juthattam volna előbbre, választhattam volna más hivatást, lehetett volna több gyermekem... A másik út olykor felejtődik, olykor jobban a húsba vág. De ennek a tudásnak nem az célja, hogy fájdítsa az ember szívét, hogy megkeseredjen, irigykedjen, vagy hallgatólagosan kárpótolja önmagát – sokkal inkább *a saját út elszántabb követésére sarkall*: azon az úton, töményebben, több szeretettel és intelligensebben kell járnom, s azon az úton kell megtalálnom, Isten hogyan tesz ott boldoggá. Isten nem egy tárgy, hanem transzcendensen megnyitó horizont, aminek keretén belül, Akinek a kíséretében a további megismerés és döntések előbbre haladnak. Az Isten felé való minden előrenyúlás nem szakad el mereven az ember önmeztalálásától, sokkal inkább a kettő átjárja és erősíti egymást. Az ember nem egyszerűen választhatja a végtelen horizontot, a tovább dinamikáját, a transzcendens dimenziót, hanem ezek lényegileg hozzá tartoznak. Az ember éppen akkor önmaga, ha a transzcendens és a történelmi dimenziót nem szétválasztja, hanem engedi egynek lenni. A transzcendens alapok megerősítése a keresztény vallásban szükségszerűen megerősíti a történelmi életvitelt is, ami nem minden vallásról állítható ugyanígy. Az ember akkor lesz igazán átfogó módon önmaga elé állítva és akkor önmaga, ha minden dimenziója szerves egységét figyelembe vesszük.²⁵ Az élő, egyetlen ember dimenzióinak megkülönböztetése már egy utólagos metodikai absztrakció eredménye. Az élet mögött mindig egy lépéssel lemarad a reflexió. Ebből adódik az a szükségszerűség, hogy a metodika által okozott szétszakítottság, az absztrakció által okozott beszűkülés mindig rászorul a kritikus meghaladásra, mindig az eredeti átfogó egységet keressük. *Az életdöntésben végérvényességben azt fejezzük ki: alapvetően hiszünk az élet értelmességében, van értelme életdöntést hozni*. Az élet végső értelmességének „hite” alapvetően nem választható el az Istenben való „hittől”. Ha a hívő alapvetően hisz az élet értelmében és szeretetében, akkor alapvetően értelmesen és szeretettel akarja vezetni az életét – mindenféle körülményben. Jézus Krisztussal ebben a történelemben alapvetően megnyílt a végérvényes értelem, a Logosz: az Értelem közénk jött. Minden döntésünk előtt van egy alapvetőbb döntésünk: hiszünk az élet értelmességében, s ezt fordítjuk le az életvezetésre. Persze ezt le is kell fordítanunk: nem egy absztrakt szeretetben, jó érzésben, megfoghatatlan misztikában, szektás lelkesedésben hiszünk, hanem a történelmileg is konkrétá lett Logoszban. Önámítás a hite annak, aki nem igyekszik a végső értelemben való hitet élete értelmességére is lefordítani. Jézus Krisztus földi életével, tanításával, és főleg kereszthalálával és feltámadásával bizonyította: már nem lehet a földön soha olyan helyzet, ami abszolút értelmetlen, elveszett lenne. Ez a hívőnek egy elcsereélhetetlen biztosságot ajándékoz: ha igaz módon meghozok egy életdöntést, már soha nem léphet fel olyan helyzet, hogy az teljesen értelmetlennek jelenne meg. A hívőtől ezért lesz távoli a rezignáció, a cinizmus, a depresszió. Az ember üdvössége és történelmi léte nem egymástól elválló,

idegen síkok, *az embernek nincs egy hívő és egy profán egzisztenciája*. Az ember üdvössége a történelemben valósul meg, nem attól függetlenül: van egy benső interferencia az üdvösség és a történelmileg megvalósítandó értelem között. Mivel eredetileg a transzcendencia és az immanencia átjárják egymást, egyetlen konkrét valóság van (csak ezt utólag, és metodikailag választja szét az absztrakció), ezért a hívőnek tudnia kell Isten előtt egy értelmet találni az itt és most helyzetének. Ennek nem csak kicsiben, egy-egy helyzetre kell igaznak lennie, hanem az élet egészére nézve is. Az isteni értelem, a Logosz megjelent a történelemben, közénk lépése Isten legteljesebb önközlése, amit nem lehet felülmúlni és nem lehet meg nem történné tenni. Isten üdvösségre vonatkozó hívása, ígérete abszolút és visszavonhatatlan marad, lerakta a történelmi alapot a teljes értelem megismeréséhez. Az ember minden megismerése és akarása, minden választása, kisebb és nagyobb döntése, az egész élete ennek az értelmességnek a következménye, hitvallása. *A hitben az élet és az ember olyan értelmességét ragadjuk, ami maradandóan hat az emberre, pozitív egzisztenciálként befolyik minden döntésébe, főleg az életdöntésbe*. Ez a megismert megdönthetetlen értelem abszolút és visszavonhatatlan, ezért lesz az életdöntés is értelemes, visszavonhatatlan és felbonthatatlan. Ezzel lerakott az alap a visszavonhatatlan döntéshez, amit egyáltalán nem lehetne meghozni, ha nem lenne előtte a végső, abszolút értelmesség megvilágítva. Csak a végérvényesen megismert értelmesség teszi lehetővé a döntések értelemes meghozatalát, végső soron a történelmet. Ezen végső értelmességtől indulunk (a Krisztus-eseménytől) a jövő értelmessége felé. A saját történelmemben belül haladva Krisztussal egyszer csak elérek egy szilárd vonatkozási pontot, „megvilágosodom”, megértem nem csak az élet értelmességét, de a saját életem értelmességét is. A végső értelmességet látó hit perspektívájában lassan kibontakozik az én életemnek értelme. Ez megszilárdul, és később ehhez vonatkoztatok minden későbbi eseményt, alternatívát, sanszot. A felvállalt értelem és szeretet előjele alá állítok minden történelmi helyzetet. A minden döntésben többé-kevésbé jelen lévő értelmességet azonban a végső értelmességben és szeretetben való hit alapozza meg. Ez a hívőnek pótolhatatlan biztosságot ajándékozik, mert ez a végső értelmesség mindig rendelkezésére áll, Krisztus mindig vele van. Így válik az ember történelmének felelős, értelmező alakítójává.

2. Az életdöntés meghozatalához (s majd ébren tartásához) az élő ima mellett fontos az *Evangélium olvasása*. Az Evangélium utat mutat, világosságot ad, fényt vet előbbre. Az Evangéliumot a pap ezért mutatja fel a Liturgián: „Bölcsesség!” *Az Evangélium motivál az elkezdett úton*. Fontos lenne, hogy legyenek kedvenc történeteim, amiket meg is tanulok kívülről, s olykor mondogatom. Fontos vezércsillag lehet egy hivatás, munka ellátásban, ha van evangéliumi vezérmondatom. A házasok, a papok, a szerzetesek szívesen választanak maguknak vezérmondásokat az evangéliumból – de ugyanezt kellene tenni minden szakácsnak és miniszternek, orvosnak és remetének. Egy-egy történetet, vezérmondatot ha egy életen át forgatunk a szívünkben, talán többet megértünk belőle, mint képzett teológusok. S az evangélium csodálata az, hogy egyetlen jó történetében, mondatában benne van az egész. A nagy életdöntések kiimádkozása és evangéliumi vezetése azért fontos, mert ezek *isteni motiválást* jelentenek. A mai világban motiválni a legnehezebb! Ezért fontos egyénileg is olvasni és vasárnapokon hallani (s hallhatóan, érthetően, mai nyelven tolmácsolni). Azért fáradnak el az emberek, mert nem hagyják, hogy Isten motiválja őket. Aki csak önmagához és a világhoz, a többi emberhez méri önmagát, akit csak ő saját maga és a mások motiválnak, az még elfáradhat és eltévedhet, hiszen én és a másik is fogyatékos teremtmény és bűnös. Esélyt kell adni, hogy folyamatosan maga Istenünk motiváljon az imában és az evangéliumban. Sok ember tudja a jót, tudja mit kellene tennie, még sincs ereje, kedve, hangulata, türelme azt megtenni. A jót nem légtévesztés, nem elég a jó döntést meghozni, nem elég tudni, hol kellene jobbnak lennem: energia is kell a megvalósításhoz. A sikeres élethez többnyire nem a tudás hiányzik, hanem a pszichés energia, aki talán maga a dinamikus Lélek. A „pszichés energia” biztosan a jövő egyik kulcsfogalma lesz – mert hiányzik, ha nincs ott Lélek.
3. *Feltétlenül őszintének kell lenni*. Az élethazugság az, amikor valaki úgy vállal egy életre szóló döntést, hogy hazudik önmagának és másoknak is. Egy darabig el lehet játszani a szerepet, de a tudat hátsó szegletében mindig ott marad a nyugtalanság pokla: ez csak hazugság. Az élet könnyörtelenül

leleplez minden élethazugságot. Talán a kisebb és nagyobb hazugságok is képesek rejtve maradni, de a legnagyobb hazugság, amikor valakinek az egész élete az – ez az élethazugság biztosan lelepleződik. Az ember nem tud egy életen át szerepet játszani, menekülni. Végül soron mindig az igazi önmagunkat akarjuk választani – az alapszabadságnak ez a célja. A siker kikerülhetetlenül az őszinteséghez való bátorságban van. A legőszintebben kell ezért a legsajátabb döntést meghozni és aztán kísélni, nehogy a fő céltól elsodródjak. Aki hazudik magának a fő életdöntéseiben, annál elindulhat egy csöndes kompenzáció, önvigasztalás, majd törés is. Az indulás tisztasága, őszintesége pótolhatatlan: ha igaz egy döntésem (pl. házasság, szerzetesség), akkor egy későbbi mélypontra az fog eszembe jutni: „ez az én döntésem, voltam én boldog ebben a döntésben, leszek még az” – s az ember szakít a döntésével, elkezd megújulni. Ha ellenben nem volt igaz a nagy döntésem, akkor mélypontra az jut eszembe: „*sosem volt igaz ez a döntés, minek mentsem meg?* Most csak kiderült, hogy sohasem volt az enyém, nem tesz boldoggá, nincs itt helyem”. Az indulás tisztasága és hazugsága egy életen át elkísér.

4. A kiimádkozott életervet a *realitások talajába* kell ültetni. A toronyépítőnek fel kell mérnie pénzét, a csatába vonulónak haderejét (Lk 14,28-33). Fel kell mérni a saját adottságokat, a kapott talentumokat, a materiát. Persze fontos, hogy ne a zseb, az érdek, a szokás, mások elvárásai, kényszere tereljen egy irányba. Amelyik életdöntés nem az enyém, azt negyed gözzel fogom megvalósítani, s csak idő kérdése, hogy el is hagyjam. Az ember nem abszolút szabadon azt kezd az életével, amit akar, hiszen nem ő maga találja ki adottságait. Éppen azért nevezünk bizonyos dolgokat „adottságoknak”, mert kaptuk őket. Totális önrendelkezésről tehát nem lehet beszélni, aki teljesen ki akar fordulni önmagából, elszakad gyökereitől, nem veszi komolyan adottságait, az biztosan elveszíti az életét. Az embernek a saját adottságait fel kell mérni, abban van megváltoztathatatlan, de biztosan van változtatható is. Bizonyos adottságok biztosan korlátot jelentenek egy házassághoz, hivatáshoz, pályaválasztáshoz. Ki kell deríteni: van-e realitása ennek a házasságnak, a pályának, a gyerekvállalásnak? Az embert ugyanakkor mégsem abszolút determinálják adottságai, mert szabadon viszonyulhat hozzá: *szabadon békét köthet némelyekkel a szívében és szabadon alakíthat némelyeket*. Az ember szabadsága mindig konstitutívan befolyik adottságai megismerésébe. A realitás a saját morális erő és a történelmi adottságok felmérést is jelent. Ha egy nagy döntésnél utólag derül ki, hogy élethetetlen, nem akar és nem tud érvényesülni, akkor az hamis döntés. Többé-kevésbé bűnös mulasztás itt mindig van, egy nagy döntésnél nem lehet szétvágni a kezünket: „nem tudtam”. Az életdöntéssel járó konkrét következményeket tudni kell felmérni, enélkül az egyén éretlenül, ezért hamis módon hozta meg a döntését. A realitások felmérésben két végletet kell kerülni. Az egyik a *túlkövetelés*: amikor túl magas, elérhetetlen célok tűzök magam elé, s ettől megnyomorodom, tele leszek kudarccal. Az állandó kudarcélmény frusztrál, megbénít, s elszalasztom a reális lehetőségeimet. Erre majd rájövök – de elment az idő, elmúltak azok a lehetőségek. Az álmodozás, az elérhetetlen ideálok kergetése ezért fog a jelenben és később is megrabolni. A realitások felmérésben másik véglet az *alulkövetelés*: amikor túl alacsony a lécz, s nem hozom a tőlem telhető. Amikor sasként csirkeóliban tengetem az életem. Boldog egyik végletben sem lehetek. Az igaz realitást felmérni nem könnyű. Fontos az őszinteség, önmagunk megismerése és több területen kipróbálása, fontos a döntés megnézése (kolostori élet, orvosi hivatás, sokgyerekes család), hogy valódi tapasztalatom legyen. Fontos lehet sok beszélgetés, olykor még szakember segítsége is (pályaválasztási tanácsadó, pszichológiai szakvélemény).
5. *Az intézményes formába öntés*: amikor az életdöntést intézményes formába öntjük, akkor az egyén bebiztosít magának egy olyan támaszt, ami az intézmény szilárdságából ered. Meseszerű elképzelés, hogy az ember pusztán spontaneitásból mindig tudná, mi a jó. Pusztán spontaneitással, megérzéssel, kedvvel nem lehet egy életet vezetni. Nem csak a világ gazdagsága és csábítása miatt, de maga a személy gazdagsága és gyengesége miatt is szükség van a támaszra: a személy stabilitásra, folyamatosságra szorul. Az intézmények ezért nem merev képződmények, hanem maga az ember alakította-hozta létre. Az életállapot választásán rendszerint a papság, a házasság, a szerzetesség felvállalását értjük. De gondolhatunk olyan visszavonhatatlan kötődési formákra is, amelyekből

valamelyest hiányzik a nyilvánossági karakter: művészek, kutatók, politikusok, orvosok. A maguk foglalkozása egyben hivatás is. Az intézményes forma támaszt és védelmet jelent (mint az út melletti szalagkorlát), de nem ad tartalmat helyettem-nélkülem (a korlát csak kíséri az utat, nem halad helyette). A karizma és az intézmény így egymást lendítik előre, ugyanakkor feloldhatatlan feszültségben is maradnak: *a karizmának keretet ad az intézmény, az intézményt a karizma javítja fel.* Az intézmény nem utolsó sorban lehetővé teszi az utóérést: döntése meghozatalakor senki sem kész, az intézmény a személy fejlődését pályára állítja.

6. A realitásokba való átültetés és kísérés *élő beszélgetést igényel.* Élő beszélgetésre mindannyian vágyunk, ennek hiányára csapnak le a szekták, s a jó beszélgetést tapasztaló emberek ezért mennek oda. Az élő beszélgetőtárs rengeteget jelent, nélkülözhetetlen: „*Ahol az élő beszélgetés hiányzik, a legjobb akarat is elhal*”.²⁶ Itt van a gyónás kítüntetett helye: élő beszélgetés az életdöntésekről. A pap ezért lelki vezető, pásztor, tükör, útítárs. Az élő szó mindig több, mint az írott szó. Platón megvetően beszélt a satnya írott szóról, maga Krisztus Urunk sem írt egyetlen sort sem, élő Szóként akar jelen lenni és élő beszélgetőket hátra hagyni. Minden szerzetes, hitoktató, lelki vezető, áldozópap, aki gyóntat, ígét hirdet, hittant tanít, azaz *aki emberekkel beszélget: a legtöbbet teszi.* A gyóntató-lelki vezető Krisztusa a másinak. Krisztusként kíséri tanakodó-vívódó-kereső-szenvedő híveit a maguk emmauszi útján. Pásztorként vezeti a bő legelőre. A bűnt elítéli, a bűnt felkarolja. Ha kell szigorú, és sürges, ha kell, irgalmas és vigasztal. A gyóntató ezért képes Krisztusként egy pillanat alatt „ránézni és megszeretni” a gyónóját, a hitoktató a tanítványát. Még képes meg is siratni, ha az „nem tudja, mit tesz”. *Minden írott teológia ezeket az élő beszélgetéseket szolgálja, minden gyóntató papot, hitoktatót lelki vezetőt csak szolgál a tudományos munkával foglalkozó teológus.*
7. Az életdöntések megtartásában nemcsak az elvhűség a fontos, hanem hús-vér emberek, *példaképek*, akik élém-élik az elveimet. Ezért nélkülözhetetlen a közösség: a nagycsalád, az egyházközség, a rendi közösség, a barátok, a családcsoportok. Az élő embert könnyebb követni, mint az absztrakt elvet. Krisztus Urunk ezért akart élően előttünk járni. A keresztény etika sajátossága (*proprium christianum*) nem elvek összessége, hanem az élő Krisztus. Társadalmi szinten ezért fontosak az erkölcsi vezetők, az *elit*. Az elíttség nem beképzeltséget jelent, hanem küldetésstudatot, élő igényességet, a többre való meghívást. Az elit előbbre jár, s ezért lenézi-megveti-bántja a többség (Kolombusz és a többségi vélemény). Aztán a többségből lassan egyre többet átcsábítanak az ő szintjükre, a többséget lassan maguk után vonják – de akkor már keletezett egy új elit. Elitnek lenni szolgálat: előreszegett fejjel menni a kitaposatlan úton, egyik kézzel vágni a bozótot, a másikkal kockacukrot dobálni hátrafelé: „erre gyertek”. *Ahol az elit romlott, ott a többségnek nem sok esélye van.* A keresztség és a bérmlás eleve felken, hogy só, fény, hegyen épült város legyünk – a többség felé meghívóan, nem bántóan.

Az életdöntések meghozatalának aktusa:

Ha tisztességgel felkészültünk a döntésre, akkor dönteni kell. A „dönt” szótó éppen azt jelenti: egy irányba eldőlünk, egy irányba fejtjük ki erőnket, energiánkat.

☐ *A biztosság és hit:* a legtöbben azért félnek dönteni, mert egy matematikai bizonyosságra vágnak. A szerzetesi fogadalomtétel, az házassági eskü, a pályaválasztás, a papszentelés előtt egy megdönthetetlen bizonyosságra vágnak. Olykor ezzel ostorozzák magukat és az eget, ezzel kínozzák környezetüket (a rendi közösséget, a jegyest, a lelki vezetőt). Tudni kell: az életdöntés területén nincs matematikai bizonyosság. A természettudományok és a jogtudomány előretörésével a középkortól eluralkodott a matematikai bizonyosság fogalma. Matematikailag az a biztos, ami megdönthetetlen, ellenőrizhető, kívülről is megállapítható. Persze mára éppen a természettudósok rombolták le ennek a mítoszát: a kvantumfizika és a relativitás elmélet éppen azt mondja, hogy még az anyagvilágra sem igaz a matematikai bizonyosság, csak valószínűség létezik (Heisenberg: bizonytalansági reláció, Einstein: általános relativitás elmélet). A modern világ ekkor tört össze, utat engedve a posztmodern alázatának. A bizonyosság matematikai fogalmához mégis sokan ragaszkodnak – az életvezetés területén is. Mintha a

sorsból, a múltból, a jelen jeleiből, a gyóntató-lelki vezető által, kívülről biztosan leolvasható lenne, hogy én milyen pályát válasszak, kivel házasodjak... Aki az életdöntéséhez a matematikai bizonyosságot vár el, olyan, mint a gölya: állandóan fél lábon áll, nem lép, nem tesz semmit – nem is lesznek gyümölcsei. Az életdöntés területén „egzisztenciális bizonyosság” van. Ez három „részből” áll: egy objektív felkészültségből, szakmai alaposágból, reális lehetőségekből + szubjektív szerelemből, kedvből, hivatástudatból + hitből. A döntést (fogadalom, eskü, szentelés) az tudja meghozni, aki felkészül rá objektíve, de érez egy személyes szerelmet a döntés felé. Már nem tud másként élni: ez a „másként már tenni nem tudás”, ez az *egzisztenciális lehetetlenség* jellemezte az apostolokat is. Valahogy ezt kell érezni-akarni egy út, hivatás, jegyes felé: nélküle, máshogy én nem tudok élni. A személyes akaráson túl kell a hit. Az ember felkészül a döntésre, rajongással akarja is – és utána hittelt ugrik. A hit ugrása nem vakmerőséget jelent, hanem odaadást: az öt kenyér és a két hal teljes odaadását. *Ennyim van, de ha Isten megáldja, elég lesz. Az odaadásnak kell teljesnek lenni.* Egy homály, ugrás minden döntésben marad: de ez nem lehet több a személyes bizonyoságnál. A homály miatt lehet még egy helyben topogni, várva a mesés bizonyosságot – de oda is lehet adni Istennek, hogy áldja meg. Minden fogadalomtételben, esküben, papszentelésben ezt tesszük: imádságosan odaadjuk egész valónkat.

- ☐ Döntésre maga az idő is kényszerít: Krisztus sokat beszél a gyümölcsökről. Gyümölcsöt kell hozni. A történelmiséget komolyan kell venni, nem lehetünk platonisták, rajongó tekintetű szektások. Jó gyümölcsöt hozni viszont idő. *Aki túl késő kezd el érlelni, túl késő teszi a kezét az eke szarvára, annak késő is lesznek gyümölcsei, kevés és éretlen lesz.* Ha jó házas akarok lenni, sokat öregedni házastársammal, ha szeretném látni gyerekeimet menyasszonyként, ha szeretnék szakmailag majd egyszer nagyon jó lenni, ha szeretném, hogy a rend sokat bízjon rám, sokakat és igényesen tudjak szolgálni – akkor időben dönteni kell. A világ érdeke, hogy az ember sokáig maradjon infantilis, mert az használható: a politikában, a multik rabszolgaságában, a fogyasztás világában azok az emberek a „jók”, akik irányíthatók. Ráadásul az életkor is csökkent mára: 65-70 év, azaz később döntünk és hamarabb meghalunk. Így a termékeny évek valóban lecsökkennek.
- ☐ A döntés akadályá az egoizmus: az önmegvalósítást szorgalmazó világban a nagy döntés (ugrás) mintha önelvesztést jelentene, csak akkor meri az ember odaadni magát, ha előre látja a nyereségét, a helyét. Pedig az egoista éppen a lényegéről marad le: az ember lényegéhez elválaszthatatlanul hozzátartozik az önzetlen megnyílás a másik ember és a transzcendens megnyílás Isten felé. Önmagát véti el, mert görcsösen önmagát akarja. *Az egy helyben állás oka nem csak éretlenség, hitetlenség lehet, hanem komoly önzés is.*

A döntés utóérése – a teremtő hűség:

Egyetlen döntés sincs kész a meghozatala pillanatában. Egyetlen szerzetes, pap, házas, szakember sem kész, amikor elindul. Ezért nélkülözhetetlen az utóérés, amit a mai tudományok elhanyagolnak. Egyetlen életdöntés sincs készen a meghozatal pillanatában, inkább egy nagy tervhez hasonlítható. Aki meghoz egy életdöntést, azt teljesen elbűvölik a döntéssel járó lehetőségek, amelyek ígérnek magukat. *Aki elköteleződik, az elsősorban nem lemond lehetőségekről, hanem elsősorban szerelmesen-elhivatottan igent mond a döntéssel járó következményekre, s annak ígéreteit szeretné megvalósítani.* Az ember bekötött szemmel kezd el lépkedni egy ismeretlen tájon, pontosan nem tudja mi vár rá, de ápolja azt a töretlen bizalmat: érdemes egy úton menni, azon igényesen haladva el lehet érni a teljességet. Ilyen értelemben az utóérés hűség: senki sem tökéletes a döntés meghozatalának pillanatában, évek alatt még érünk az egyetlen útra, ehhez az eke szarvára rá kell tenni a kezüket – és aztán hűségesen ki kell tartani az egy úton. Aki egyetlen irányba sem indul el elszántan, azaz hűségesen, az egyetlen irányba sem fog érni, haladni.

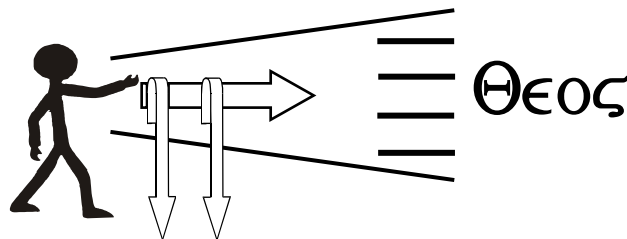
Egyetlen életdöntés sem megy anélkül, hogy le ne mondanánk más, egészen reális életlehetőségről. Olykor mondják, hogy a jó családapa lehetne jó szerzetes, és fordítva. A kiválasztott házastárs, hivatás, életstílus mellett olykor elképzelhető egészen reálisan egy másik út is: ha azt választottam volna... Ez egy nyílt seb marad egész életünkben. Bármilyen testreszabottnak is tűnik egy életdöntés, akkor is vannak reálisan elgondolható más személyes utak is, amik olykor fájnak, olykor tompulnak. Tövis marad a sebben. Ez a lemondás sohasem okozhat egy személyes elszegényedést, inkább *teremtő erővé* kell válnia. Ez valódi

teljesítményt követel. A hűség az a teremtő lékör, perspektíva, amiben haladni tudunk a kitűzött cél felé. *Nem a minden megélése a cél, az elmulasztott életlehetőségek pótlása a cél, az önvigasztalás, hanem az előremenekülés: az egyetlen úton töményen, koncentráltan élni.* Az életdöntés ekkor kezd műalkotássá válni: nem megy szerelem és rajongás, de fájdalom és katarzisz, megismerés nélkül sem. Aki a saját meg nem valósított életlehetőségei tövisével bánni tud, aki a lemondást uralni tudja, az nem török meg az élet törésein sem. A csalódás önmagunkban és a világban így el fogja veszíteni drámai erejét, egyre irgalmasabbak leszünk másokkal és önmagunkkal – ugyanakkor nőni fog az elszántság az egyetlen úton.

A hűség óvakodik a csendes kompenzációtól, a hamis önvigasztalástól. Az ilyen kísérletek mögött az a szorongás rejtőzik, hogy félek menni az egyetlen úton. Félek, hogy veszítek, ezért máshonnan is kell öröm, mást is át kell élnem, más is vagyok. Végso soron nem is csak az önelvesztéstől, az egyetlen út veszteségeitől való félelemtől van szó, hanem a haláltól való félelemtől. A halál végzete elöl nincs vészkijárat. Aki megtanulja, hogy önmagát feltétel és kárpótlás nélkül az egyetlen útba belemondja, aki tud örülni az elértnek és békét tud kötni az egyetlen út beteljesületlenségével – az fog tudni meghalni elégedettségben és békében. Az ember ilyen homályos tapogatózás és elszánt hite elé segítőként érkezik Krisztus: az antropológia a krisztológiában talál beteljesedésre. *Krisztus sorsán keresztül tudjuk, hogy a beteljesedés az igényesen és szeretettel végigélt élet után meg fog adadni, még ha az életmű töredékes is volt.* Az ember élete így nem egyszerűen halál-felé-való-lét, nem a halál a jelentős a mai életemre – hanem a beteljesedés-felé-való-lét, azaz a Krisztussal való találkozás felé való lét. Nem a halál szörnyűsége a végso határ, hanem a beteljesülés reménye. A remény emberei ezért tudnak sokat segíteni az életutunkon való haladásban.

4. Az életdöntések lefordítása: a cél csak megfelelő életstílussal érhető el

A cél még csak terv, konkrétan mégiscsak az egyes lépések valósítják meg. Nem elég a Himalájára nézni, lépni is kell. Az alapdöntés és a konkrét döntések viszonyának teljes félreértése lenne, ha a kettő fogalmi megkülönböztetését reális szétválasztottságnak fogná fel. Akkor lépne fel az a veszély, mintha az embernek két síkon kellene döntenie: az alapdöntésben Isten felé, a konkrét döntésekben pedig a többi ember, a világ felé. *Ekkor szétszakadna az, amit maga Krisztus nem enged szétszakítani, egy vallásos jámborságban felértékelődne az Isten melletti döntés, és leértékelődne a konkrét napi döntések.* Közel lenne egy dualista szemléletű hamis spiritualizmus. Ekkor hangoztatják, hogy ők tulajdonképpen Istent választják, érzelmeikben és jó szándékukban vallásosak, de a „mai világban” nem lehet ennek teljesen megfelelni, így a világot érintő döntéseiket csak „hibának, fizikai következménynek, következetlenségnek, premorális tettnek” nevezik. A jó és a bűn kifejezést csak az Istent érintő síknak tartanák fenn. Ők csak azt gyónják meg, hogy káromkodtak és nem imádkoztak, de a munkahelyi lopást, a felelőtlen politizálást, a szexuális gyengeségeket nem. Egy hamis önámítással ketté választják az Istenről való döntést, és a világban való konkrét döntéseket, vallásosnak ámítják magukat, ugyanakkor életvitelükben ez egyáltalán nem jelentkezik. A valóságban ez fordítva van. *Az alapdöntés elméletének a célja éppen az, hogy a konkrét döntéseket felértékelje:* az alapdöntést nem lehet „egyszer” meghozni, az életviteltől, világtól függetlenül kimondani, hanem maga az egész élet a válasz, a kimondás. A mindennapi egyes tettekből, döntésekből áll az össze „a” döntés. A halálunkkor, az ítéletkor éppen az fog kiderülni, hogy mindig is mit tettünk a mindennapi döntésekben. Az marad meg, az lesz „örök”, amit „mindig” is tettünk. Így az alapdöntésében soha senki nem lehet magabiztos, önelégülten senki sem ülhet az alapdöntésén. Nehogy mást véljünk magunkról, mint amit az életvitelünk állít. Az alapdöntés teóriájának célja tehát a konkrét tettek felértékelése: azok valósítják, konkretizálják az alapdöntést. Az egyre jobb, tisztább alapdöntés egyre jobb

döntéseket talál, s ez visszahat magára az alapdöntésre: az egyre töményebb, koncentráltabb, szentebb lesz. A kettő közötti kapcsolat szigorúan kétpályás: oda-vissza hatnak egymásra. A kettő között az analógia viszonya működik, ahol az alapdöntés az „analógia princeps”, a konkrét döntések az „analógia secundaria” rangját veszik fel. Az alap a konkrétban fejeződik ki, valósul meg, a konkrét az alapot erősíti. Ezt a dialektikus viszonyt persze negatív értelemben is látjuk: az ember alapszabadsága megmarad, azaz képes igaz önmagától és Istentől elfordulni, s ebbe magával rántja konkrét döntéseit is.

Másrészt az *alapdöntés-konkrét döntések elmélete nem engedi szétszakítani a két síkot, a transzcendens és a történelmi síkot*. A legszigorúbban maga Krisztus nem engedi ezt: amit eggyel teszünk a legkisebbek közül, Ővele tesszük (Mt 25,40). Nem engedi elszakítani az istenszeretet parancsát sem az emberszeretet parancsától: „Az az én parancsom, hogy szeressétek egymást, amint én szeretlek benneteket” (Jn 15,12). „Ezt a parancsot kaptuk tőle: Aki Istent szereti, szeresse testvérét is” (1Jn 4,21). *A két sík szétszakítását maga Krisztus nem engedi, a kereszténység ezért veszi sokkal komolyabban a világot, mint többnyire más vallások, s erről a többletről nem szabad hallgatnia*. Nem hirdet fanatikus vallásosságot, és közben fegyvert árul. Nem ültet egy passzív meditációban a fügefafa alá, elmenekülve a világ sürgető problémái elől. Nem énekel gitározva vidáman a vélt istenének, miközben súlyos pénzügyi visszaéléseket követ el a közjó felé. Nem tanít rejtvénytű szentenciákat, miközben tudomást sem vesz az emberi alapvető jogok lábballal tiprásáról. A földet, a népeket, a konkrét történelmet, a másik embert az veszi a legkomolyabban, akinek a vallása nem engedi Istent szeretni a másik ember szeretete nélkül. Az alapdöntés és a konkrét döntések viszonyát elemző keresztény erkölcssteológia tudja a legjobban, milyen könnyű ökumenikusan egy Istent imádni, és milyen nehéz ezt az egységet lehozni az erkölcs szintjére. A vallások felfogása arról, hogy az alapdöntés és a konkrét döntések hogyan viszonyulnak egymáshoz (azaz Isten és a világ, a transzcendencia és a történelem), a vallások etikájában válik kézzel foghatóvá, és éppen ott derül ki a vallások, az isteneképek, a filozófiák súlyos különbözősége is.

Az életdöntések pályára állítják az egyes tetteket, perspektívájuk, stratégiát adnak, életstílust követelnek. Akármilyen életvitellel nem lehet az életdöntéseket elérni. „Véletlenül, csak úgy, magától az elhatározástól” még nem valósulnak meg. *A cél életstílust, stratégiát követel*. A stratégia, az életstílus aktív gondviselést jelent az egyes tettekhez, hogy azok tényleg a célhoz vigyenek. Mi kell a tethez, mire kell gondot viselni? Az erkölcsi tethez kell a cselekvő személye, és a cselekvésnek van egy körülménye, környezete. *Az aktív gondviselés azt jelenti: gondot viselünk önmagunkra és cselekvésünk körülményeire*.

4.1. Gondviselés önmagunkra

Az ember azért erkölcsi lény (felelősségre vonható), mert szabad és tudatos lény. Tettei nem derült égből villámcsapások, hanem a gondolkodásának következményei. Ki mint gondolkodik, úgy is él (Demmer). A jó tettekhez elsősorban a gondolatvilágra kell gondot viselni.

A jó gondolatokat ápolni, felidézni: (pozitív gondolkodás)

- ☐ Tudni kell örülni az egyszer meghozott Igennek. Az ember azért teszi fel életet egyes nagy döntésekre, mert merhet töredékesen élni, merhet egy úton elindulni – akkor is elérheti a Teljességet. Nincs haladás a mellékutak levágása nélkül, nincs tömény élet az alternatívák utáni sóvárgással. Nincs Igen a Nem nélkül: ezzel kezdjük a keresztelést és az esküvőt is. *Tudni kell örülni döntésem szép oldalainak, emlékezetben tartani, hogy mit nyertem vele*. Ha nem idézzük újra és újra emlékezetünkbe az Igen örömét, nyereségét, lendületét, akkor az túl megszokottá válhat, „természetessé”. A mindennapokban el is felejtjük, „milyen jó nekünk”, csak a Nemek súrlódásai tűnnek szembe, vájnak a húsba. A Nemek súrlódásaiban könnyen felörlődik az, aki nem él az Igenből. Az embernek tudnia kell a bőrében jól érezni magát. Az egyszer s mindenorra hozott döntések szép oldalait tudni kell napvilágon tartani: ez a lelki higiénia, de egyben túlélés kérdése is. Unalom, elégedetlenség, beteljesületlenség minden életdöntésben fog fellépni: az elért jó

boldogságával lehet ezt legyőzni és előre menni. Meg kellene tanulni vágyakozni arra, ami a mienk, amink van (S. Weil). Lehetne rosszabb önmagam miatt, de mások miatt is.

- ☐ *Pozitív előítélettel* lépni a másikhöz: ő is drága Istennek, Ő is a teljességre meghívott. A negatív gondolatok a másikról, a negatív előítéletek eleve megmérgezik a találkozást. Pozitív előítéletet az imádságban nyerünk.
- ☐ Aki már volt az öröm csúcsán Istenével, házastársával, embertársaival, hivatásával, annak van mire *emlékeznie*, az tud várni. Az tudja, „voltam én már boldog Vele, leszek még boldog vele” – s nem fog kapkodni, váltani. Az emlékezés kultúrája tud örömeiket felmelegíteni, megtartani az úton – és meg tud menteni a lecsúszástól. Emlékezni persze arra lehet, ami jó volt: a jó indulás és a jó élmények, sikerek. A jó indulás, a jó élmények, a sikerek olyanok, mint a cölöpök, amiket magunk mögött folyamatosan leszúrunk: ha lecsúsznánk az iszapba, akkor ezekre visszaléphetünk. Az okos úgy halad, hogy folyamatosan leszúr cölöpöket maga mögött. Akinek nincsenek jó rendi élményei, családi emlékei, szakmai örömei – az a mélypontra mire lép vissza? Az ilyen örömeiket tudatosítani kell (a hálaiban), és tudatosan tervezni-gyártani kell.
- ☐ Ápolni kell a *motivációkat*. Egyetlen életöntés sem teljes a kezdetétől, inkább egy szerelemes elbűvöltség, elhivatottság. A beteljesületlenség folyamatosan jelen van, amit lépésenként kell javítani, s olykor elfogadni. Ez egy folyamatos munka, ahol elgyengülések, csalódások, megtorpanások, tövisek és sebek elkerülhetetlenek. Egy nagyon erős motivációs alapnak kell mindezt hordozni. A mindent vezető kérdést életben kell tartani: „Mit is akartam igazából elérni a döntésemmel?” Ezt feltétlenül szükséges őszintén megválaszolni. Olyan motivációkat kell életben tartani, folyamatosan tisztítgatni, amik az alapakaratot hatékonyan ösztönzik és védik a napi fejlődésben és küzdelmekben.
- ☐ Az *életideálokat* folyamatosan ápolni kell, olykor rá kell eszmélni, milyen is szeretnék lenni. Az életideál elbűvölése nem csak az akaratot, a rációt, de az érzelmeket is összenyalábolja. Ennek elmulasztása esetén történhet meg, hogy a fej és az érzelmek más irányba húznak. Az összenyalábolás azt jelenti, hogy az ember felidézi az életideáltól, az életcéloktól való elbűvöltségét, szerelmét, elhivatottságát, rajongását. Az embernek tudnia kell úrnak lenni a maga házában (Freud). Ez a benső világ vonatkozásában azt jelenti: nem lehetek kiszolgáltatott a kósza gondolatoknak és felbukkanó érzelmeknek. A szellemi higiénia követelménye az, hogy az életdöntést racionálisan, lelkiismeretünkben, de érzelmileg is a sajátunknak tartjuk. A belső megosztottság biztosan az életdöntés halálához vezet.

A rossz gondolatokat kisöpörni:

- ☐ „A kismalac és a farkas” c. mese tökéletesen jellemzi, hogyan működik a gonosz. Lassan lopózik be az ember életébe, csak egy-egy ártalmatlan résszel lép be, s ha az ember nincs észnél, könnyen benn van teljes valójával. *Az életvezetésben és a gyónásban a gondolati bűnre sokkal komolyabb gondot kell fordítani.* A rossz tett csak a jéghegy csúcsa: azt a rossz gondolatok hordozzák. A súlyos bűn nem derült égből meglepetés, nem véletlenül követjük el, hanem előbb már gondolatainkba beengedtük, ott lepaktáltunk vele, s már csak idő kérdése, hogy a gondolat megtalálja a megfelelő alkalmat a megvalósuláshoz. A gondolat mindig meg akar testesülni. Aki nem akar rossz tetteket, az elsősorban ne gondoljon rá. Keleti atyáinknál bőségesen találkozunk a jó gondolatokért való imákért: „igazgasd gondolatainkat ... tedd bölcsésé és józanná értelmünket ... ments meg az aggodástól, haragtól...” Ne ámítsa magát senki: *akinek a gondolatvilágában rendetlenség van, fáziskészséssel az életvitelében is az lesz.* Akiben belül káosz van, hogy meri várni, hogy az életében rend legyen? A leggyakoribb rossz gondolatok a haragos, a szexuális és az önsajnálkozó gondolatok. „Nem az a baj, ha a rossz gondolatok olykor keringenek a fejünk felett, mint a kósza madarak, hanem a fejünkön fészket rakunk nekik” (Luther).
- ☐ Az egy-egy rossz gondolatnál sokkal rosszabb a gondolkodás alapvető betegsége, az *ideológia*. Míg egy-egy bevillanó, kísértő rossz gondolat olyan, mint kosz a szemüvegen, addig az ideológia az egész szemüveg torzulását jelenti. Az ideológia valamilyen eszme mindenhatóságába vetett hit, ami

egyben a másként való gondolkodás elleni agressziót is jelenti. Ideológia lehet az ember egy ösztönének (szexualitás, hatalom), az érdekeinek, egy filozófiai iskolának az istenítése, bálványozása. Ahogy a torz szemüveg torz járást okoz, az ideológia is torz életvezetést. A gyógyulás is nehezebb belőle, mint egy-egy rossz gondolattól való megszabadulás. Az okos nem csúszik bele, nem istenít egyetlen eszmét, iskolát, gondolkodásmódot sem. A legnagyobb ideológiakritika maga a kereszténység: Isten megfoghatatlan, kifürkészhetetlen – állandó kérdezésre indítja az embert. Semmilyen elért eredményen nem ülhetünk maradandóan, állandó tovább kérdezésre és újabb válaszokra sarkall, az egyetlen nagy Igazság felé. Így a kereszténység megóv az ideológiáktól.

- ☐ A visszatérő kísértések és rossz gondolatok nem rázhatók ki a fejünkből egy fejrázással. Erőfeszítés kell hozzá: sok bűn oka éppen az, hogy nincs belső ellenállás a rossz gondolatok felé. A rossz gondolatok kisöprésének egyik módja *a megtanult imák, hosszú zsoltárok elmondása, a Liturgia és más szertartások énekeinek éneklése*. A blues, a munkadalok éppen ebből erednek. Egyáltalán lelki higiénia kérdése, hogy legyenek az ember fejében megtanult imák, énekek, sőt hosszabb versek, bibliai bekezdések. Ahol nincs mit betölteni a belső könyvtárból, ott nehéz lesz úrrá lenni a szenvedélyes gondolatokon.

4.2. Gondviselés a körülményekre, a megelőzés

Az embernek nem csak a gondolataira, hanem a cselekvése körülményeire is gondot kell viselnie. A német úgy mondja: „mit langen Hand – hosszú kézzel” magunk előtt igazgatni kell a körülményeket, hogy mire odaérünk és dönteni kell, nehogy csak rossz körülményeink legyenek, csak rossz választási lehetőségek. Ahogy a mozdony önmaga előtt építi a sínpályát, úgy kellene nekünk is rövid-közép-hosszú távon magunk előtt alakítani a körülményeket, hogy az kedvezzen a haladásnak. *Az eltökélt életcél kipróbálja az adottságok nyersanyagából a neki megfelelő körülményt.*²⁷ A megbukott vizsgázó nem akkor rontja el az életét, amikor

kihúzza a tételt, és nem tudja, sőt, egyet sem tud, hanem amikor engedte önmagát ilyen körülménybe jutni. Egy hosszú távú mulasztás a főbűn, a bukás ennek már csak a lecsapódása. Gyónásnál különösen sokat panaszkodnak a rossz körülményekre, a csak rossz választási lehetőségekre, az összecsapott hullámokra, a kicsúszott talajra. Mindig ártatlan az illető? Állat benne van a körülményekben, de az ember alakítja, alakíthatja azokat. Az életvitele alakulását tehát nem kenheti a körülményekre.

A körülményeknek kedvezőnek kell lenniük a gondolatvilágban eldöntött tervek megvalósításához. A kedvező körülmények meg nem teremtése túlköveteléshez vezethet: az ember belülről szeretné a jót, de a külső körülmények túlzottan ellene szólnak. Az árral szemben sokáig nem lehet úszni. A túlterhelő külső körülményeken lassan megtörhet a legjobb szándék is, és a morális katasztrófa nem vár sokáig magára. *Az alázatos okosságunk tudnia kell a saját ellenálló ereje határaitól, és kerüli a túlkövetelő körülményeket, és keres biztosítékokat beépíteni a rizikós helyzetekre.* A gyógyulóban lévő alkoholista nem jár a kocsmába tüzet kérni, és állandóan őriz telefonszámot, ha segítséget kell kérnie kísértés idején. Éppúgy a házasembernek, a papnak, a szerzetesnek, az orvosnak és minden életállapotban élőnek tudnia kell a maga ellenálló ereje határaitól, s tudnia kell biztosítékokat (barátok, kontrollszemélyek, szelepek) beépíteni az életébe.

Kétfajta körülmény van, amiben cselekszünk: megváltoztathatatlan és megváltoztatható.

A megváltoztathatatlan körülmények:

- ☐ Vannak cselekvésünknek olyan körülményei, amin nem lehet változtatni. Pl. elbocsátottak az állásomból önhibámon kívül, rákos daganatom lett, gyászolok stb. Az ilyen nehéz körülmények valóban súlyosak,

az embert letaglózzák. Még sincs az ember kiszolgáltatva a legnyomasztóbb körülménynek sem. Bár sokan szeretik magukat teljesen kiszolgáltatottnak tudni, szeretnék elengedni a gyepelőt és hagyni az eseményeket történni, mint akiknek nincs is jó választási lehetőségük, már nem urai az életüknek csak áldozatai – mégsem mulaszthatjuk el felhívni a figyelmet: az ember szabadsága transzcendens, azaz az empirikus körülmény soha nem determinálja (mint az állatot). Alapszabályként tárhatnánk gyónónk elé: *a körülményről nem mindig tehetünk, de bennük való a viselkedésről mindig*. Példa erre számtalan történelmi eset, szent élete, akik ugyanolyan körülmények között mégis tudtak szentként élni. A körülmények lehetnek ugyanolyan nyomasztóak, de sohasem determinálóak: a belső hozzáállás mindig szabad marad²⁸, még ha a tett szabadsága már korlátozott is. Nagyon szemléletes Krisztus példázata: két asszony örül a malomban, az egyiket felveszik, a másikat ott hagyják, két ember szánt a mezőn, az egyiket felveszik, a másikat ott hagyják. A körülmények lehetnek ugyanolyan nehezek, az ember mégis szabad, hogy máshogy, üdvösen álljon hozzá. Minden élethelyzetben-körülményben lehet Istennek tetszően ill. nem tetszően viselkedni. Krisztus nem csak beszélt arról, hogy a legprésozott körülményekben is lehet Istennek tetszően, másként viselkedni, hanem a kereszten meg is mutatta: a végsőkig képes volt bízni az Atyában és szeretni az embereket – még ha az Atyát távolinak is érezte, még ha az emberek bántották is. A kereszti felszabadítás a körülmények prése alól, feltámasztás a végtelen hitre és a feltétlen szeretetre.

- ☐ A tett létrejövetelehez a körülményen kívül kell az egyén is. Ha már a körülményen nem lehet dolgozni, lehet magán a cselekvő szubjektumon. Azaz: lehet, hogy bizonyos megváltoztathatatlan körülmények, balestek, mások bűnei, katasztrófák el fognak érni, de legalább ne érjenek készületlenül. *A katasztrófa élet előre el lehet venni!* Vannak keresztek, amiket nem kerülhetek meg, de a hozzáálláson, a felkészülésen dolgozhatok. *Az egyén nem semlegesként lép bele egy szituációba, hanem annak transzcendens feltételén, azaz önmagán előre dolgozhat.* A különbözően kiművelt egyének ezért fognak ugyanolyan szituációban különbözően cselekedni. Egy rám háruló csőtörést lehet, hogy nem tudok kikerülni, de a csapás élet el tudom venni előre: tudom, hol a főcsap, vannak barátaim, akik segíthetnek, tettem félre szakember telefonszámát, s van megtakarított pénzem. A praktikus agyfélteke olyan okos tud lenni. Az életvezetés agyféltekéjének is ugyanezt kellene tennie, önmagán dolgozni, hogy ne boruljon ki, ne omoljon össze, ha jön a kereszts. Minden súlyos körülményben igazából vizsgáljuk az egész előéletünk: milyenné tettük magunkat.

A megváltoztatható körülmények

A megváltoztatható körülmények igazgatása olyan, mint amikor a vonat önmaga előtt építi a sínt: előkészíti a körülményeket, hogy tudjon haladni. Mindent előre a végtelenségig nem lehet kiépíteni, mindig csak egy szakaszt – sítarabot önmagunk előtt.

- ☐ A cselekvés megváltoztatható körülményein itt és most is változtathatok. Az adott helyzetből a lehető legtöbbet kell kihozni. Itt *mérlegelésre* van szükség, ám a mérlegeléshez ismerni kell a lelkiismeret parancsát, az erkölcsi szabályokat, magát a körülményt, a tényt. Lelki és empirikus tudásra is szükség van.
- ☐ A cselekvésnek azonban nem csak a jelen, hanem a bekövetkező körülményire is gondot kell viselni. Az ember nem egyszerűen meglátja a kapott körülményeket (mint az állat), hanem *látása teremtő látás*: képes a jobb körülményt kiválogatni, megtervezni, biztosítani. Nem csak belecsöppen egy szituációba, de előre igazgathatja útját oda: nehogy mire odaérek csak rossz lehetőségeim legyenek. A körülmények nem nőhetnek csak úgy az ember fejére, a hullámok nem csaphatnak csak úgy össze, a talaj nem csúszik ki csak úgy az ember alól.
- ☐ *A jó körülményeket biztosítani kell*: az imához imasarak, a munkához fegyelmezett időbeosztás, az élő beszélgetéshez jó barátok, a szaktudás fejlesztéséhez szakkönyvek, a jó munkavégzéshez igényes munkaeszközök stb. Az életdöntés végigviteléhez meg kell fontolni, milyen segítő körülményeket kell erős kézzel biztosítani.
- ☐ *A rossz körülményeket kerülni kell*: okosság és alázat kérdése, hogy ne kerüljek olyan szituációba, ahol nem tudok helytállni. Ha fogyókúrázom, ne vásároljam tele a hűtőt. Ha hívó akarok maradni, ne csak

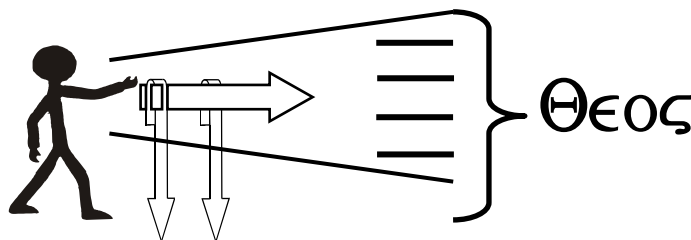

hitetlenekkel tartsam a kapcsolatot. Ha hűséges házas akarok lenni, ne csak szingli, hűtlen, együttélést választó beszélgetőtársaim legyenek. „Aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók” – foglalja össze tömören a magyar mondás a rossz körülmények lehúzó erejét.

- ☐ Az aszkézis ehhez az érzékeny ponthoz illeszkedik. *Az aszkézis célja: fegyelmezettséget vinni önmagunkba és a körülményeinkbe.* „Komoly aszkézis nélkül nincs kereszténység” (K. Rahner).²⁹ Az aszketikus fogadalmak, szabályok olyanok, mint emlékeztetők: állandóan ébren tartja a figyelmet, segít koncentrálni, nem engedi lazulni a gyeplőt. Az egyházi böjt, a személyes fogadalmak, játékonan figyelmeztetnek.
- ☐ Az aszkézis célja a gondolatvilág óvása is. Olyan csak a mesében van, hogy valaki tisztán tudja tartani gondolatvilágát anélkül, hogy a külső, rázuhanó körülményeket ne igazgatná. Az ember részben felelős azért is, hogy mit enged önmagára bekövetkezni. Ellenállni akkor kell, amikor még az ajtóban áll a gonosz – ha beengedtük, nehezebb dolgunk lesz.

5. Kontroll

Melyik a fontosabb: a terv vagy a konkrét lépés? Mindegyik kevés önmagában. Nem elég tervezni, nézni a csúcst, álmodozni, hanem tenni, lépni kell. S nem elég tenni, lépni, néha fel kell nézni a csúcsra, hogy jó irányba haladok-e: a tervvel a megtett utat és az előttem lévő utat

össze kell vetni. *Ahogy a gondolati terv és a konkrét tett, az életdöntés és a konkrét életvitel viszonyul egymáshoz, úgy viszonyul egymáshoz a vasárnap és a munkanap, az imádság és a tett, a pap és a hívő: a kettő egymást erősíti, egymást lendíti előbbre.* „Ora et labora!”

Az életdöntés és a konkrét tett egymáshoz való viszonyát ezért kontrollálni kell.

- ☐ Az érett erkölcsi személy jellemzője, ha *a kontrollnak rögzített időpontjai vannak.* Nem elég, ha valaki a kontrollt kiszolgáltatja a spontán alkalomnak, a kedvének, vagy legrosszabb esetben csak a tragédia után kezd gondolkodni a kontrollról. Ahogy az egészségügyi szűrővizsgálatnak éppen az a lényege, hogy rendszeres legyen, s a bajt még idejében vegyük észre, s olykor késő akkor jelentkezni szűrővizsgálatra, amikor már kiterjedt baj – úgy ez igaz az életvezetés kontrolljára is. Az érett személy tudja, hogy az ember természete, útja, az együttlét törekénysége, a tudás homálya, azaz a történelem kockázatos. A kontroll az előrelátó okosság, megelőző gondviselés, alázat kérdése. Alkalmanként meg kell állni, nehogy túl késő legyen. A kis eltérést könnyű korrigálni, de nehezebb észrevenni. A nagy kitérés már szembetűnő, de korrigálása is már fájdalmasabb. Ezek az alkalmak a napi imák, az esti lelkiismeretvizsgálat, a vasárnapi Liturgia, a rendszeres szentgyónás, a nagy lelkigyakorlatok, az egyház adventi és húsvéti zárandokútja, a 4-5 évenként való komoly lelkigyakorlat, és a 20 évenként való reflexió is.
- ☐ *Kontrollálni a célokat és a jelen életstílus egységét kell.* Talán a célokon kell igazítani, feljebb-lejebb tenni az igényesség szintjét, talán korai éretlen döntést korrigálni, talán békét kötni be nem teljesült célokkal. Kontrollálni az életstílust is kell. Az alapkérdés: *A jelen életstílusommal merre is haladok? Hová visz, ha így folytatom?* Nehogy oda jussak, ahová nem akartam menni, s kapjak majd a fejemhez: „ha még egyszer kezdhethném, ha még egyszer fiatal lennék...” A kontroll így békét kötni és váltani segít. Így az az okos, aki időben észreveszi lecsúszását, eltérését, s még akkor vált, amikor nem fájdalmas. *Minél később veszi észre az ember, hogy váltania kell, annál nagyobb árat kell fizetnie.* De azt is időben észreveszi, mi nem fog már az életében beteljesedni, mivel kell békét kötnie. Beteljesületlenség mindenki életében van: a legszebb házasságban, a legszolgálatkészebb szerzetesi életben, a legigényesebb munkavégzésben is. Aki nem ismeri fel és nem köt békét velük, az elkeseredhet, csalódott lehet, kárpoztulásba menekülhet.

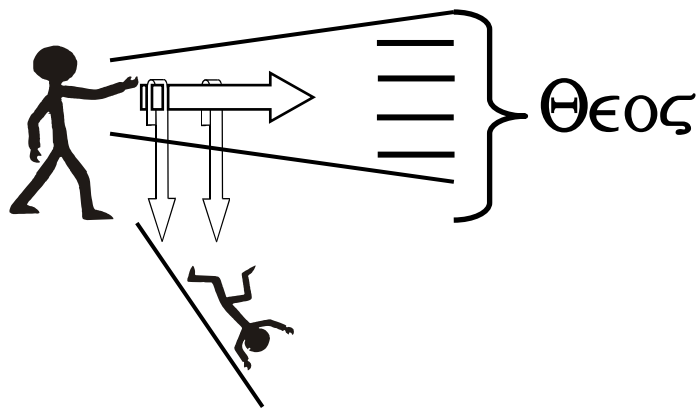
☐ *A kontrollhálára is vezet.* Ha jó válaszokat tud adni az ember a „ha így folytatom, ebből mi lesz?” kérdésre, akkor azt jelenti: jól vezeti az életét, imáját, munkáját, házasságát, rendi életét. Ekkor lehet joggal büszke, erősödhet önbecsülése. Ez a keresztény embernél sohasem lesz nagyképűség és beképzeltség (tudja, hogy kegyelem nélkül nem menne), de *éppúgy hazugság lenne az igaz önbecsülést és büszkeséget, a jó életvezetés feletti örömet lehazudni.* A hálaadó ima, a doxológia, a felajánlás ennek gyönyörű kifejezése.

„Az életben az a nehéz, hogy visszafelé értjük meg, de odafelé kell élni” (Kierkegaard). A kontroll az óvatos előre-lépegetést akarja segíteni, hogy először sikerüljön jó életet élni, előre sikerüljön okosnak lenni – ne a kudarcok után.

6. A lecsúszás

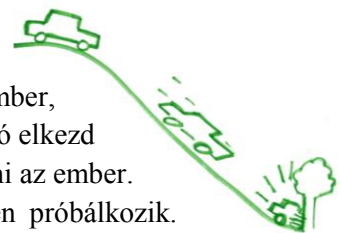
6.1. Az erkölcsi lecsúszás folyamata

Az ember nem hirtelen lény. Életét egyetlen rossz tettel nem tudja elrontani, de egyetlen jó tettel üdvözíteni sem. Krisztus felkarolja a halálosan súlyos bűnt elkövető asszonyt, nem engedi, hogy bármilyen súlyos bűn után az egész életet rohadtnak, halálraítéltnak tekintsük (Jn 8,7). De egyetlen nagy jó tettel lehet az üdvösséget megnyerni. Az egyetlen nagy üdvözítő jótettől kérdező gazdag ifjút arra biztatja: *folymatosan tegye az jót*, akkor üdvözülni, azaz tartsa meg a

parancsokat folyamatosan (Mt 19,16). Az alapdöntés teóriája segít abban, hogy kiderítsük: „a” döntés (Isten mellett vagy ellene) sokféle tettben, végső soron az egész életben derül ki. Így az alapdöntés teóriája segít abban, hogy a bűnt differenciáltabban fontoljuk meg. Nehéz eldönteni, hogy mi számít súlyos bűnnek és mi enyhébbnek, és mi a halálos bűn. Az alapdöntés megóv attól, hogy túl könnyen minősítsünk valamit halálos bűnnek, s így a halálos bűn inflálódjon, s lassan semmibe vegye a világot, ill. a túl aggályosok minden bűnt halálosnak véljenek. Nagy segítség Aquinói Szent Tamás belátása: *a kegyelem nem vesztethető el könnyen (gratia non facile amittitur)*. A halálos bűn nem derült égből villámcsapás, nem váratlan esemény, hanem sokféle földalatti kanálisban készül elő, hogy aztán pusztítóan a felszínre robbanjon. Az élet elvétele az alapdöntés zajtalan szétesésével kezdődik, ami először lassan, majd egyre örvényszerűbben átültetődik a konkrét tettekbe, amiből egyre nehezebb kiszabadulni. A kegyelem elvesztése nem könnyű, nem egy pillanat, hanem hosszú folyamat, lejtő eredménye. Az ember időbeli lény, azaz az élete elsősorban folyamat, aminek „tünetei” a tettek. A jéghegy csúcса látszik, azt dicsérik ill. gyónjuk meg, de a lényeg a folyamat. A konkrétan meggyónt tettek mögött egy hosszú folyamat áll. *Elégtelen lenne csak az egyes tettekre kiélezni tekintetünket, a tetteket hordozó alapmagatartás, habitus, folyamat a fontos.*

A lejtő törvénye találó kép: a lejtőre érvényes fizikai törvények részben igazak a lélekre is. A lejtőn leguruló autó először elveszíti az egyenes, előrevezető út horizontját, lefelé néz, majd elkezd gyorsulni. A bajt megsejti az ember, de még „ezt megengedi magának”, még a helyzet urának véli magát. Aztán az autó elkezd gyorsulni. A környezet kontúrja elmosódik, már tisztán nem tud látni és mérlegelni az ember. Megsejtve a bajt az ember elkezd kapkodni, túl ideges lesz, kétségbeesésében próbálkozik. Mivel nem tudja megállítani a begyorsult autót, ki kellene ugrania. Látva a nagy sebességet, tudja, hogy ezt sérülés nélkül nem teheti meg. Károsodás nélkül már nem szállhat ki. Rendkívüli bátorságra lenne szüksége, hogy kiugorjon, váltson. Ha ez nincs, akkor elengedi a kormányt, „jőjön, aminek jönnie kell”,

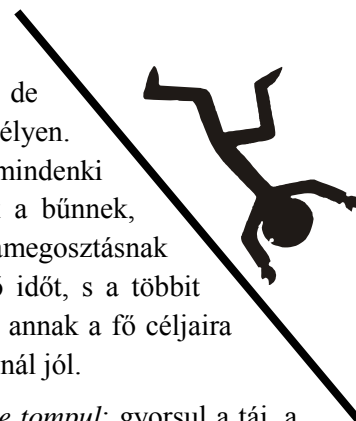

rimánkodik Istenhez, bízik a csodában, látja a véget. A lejtő vége katasztrófa. Hasonlóan jó képek a lélek lecsúszásához az örvény képe (az elején könnyebb kiúszni belőle, aztán magával ránt a mélybe, és szinte tehetetlenné tesz), vagy a lélek lovai (a lélek lovait tartani kell a gyeplővel, mert ha lazul, a lovak elragadhatnak, az ember már kétségbeesetten próbálja újra húzni a gyeplőt, s ha nem megy bedobja a lovak közé, elengedi a gyeplőt).

Mivel a lelki lecsúszás egy folyamat, nehezen vehető észre maga a csúszás: többnyire a hangos csattanás (válás, kilépés, öngyilkosság) vehető észre, de sokszor majdnem késő. Akkor gyakran széttárjuk a kezünket: Ki gondolta volna, hogy elválnak, kilép, végez magával? - pedig a képzett szemnek észre kellett volna vennie. A képzett szem azért képzett, hogy még ott és akkor vegye észre a csúszást, amikor könnyű segíteni, nem kerül sok könnybe és vérbe. A hitoktatótól, lelki vezetőtől, gyóntatótól, családsegítőtől éppen ez az elvart: mindenhez nem kell értenie, de az életvezetéshez igen.

A lélek lecsúszásának lépcsőit a képzett szem észreveszi:

- 1)** A horizont elvesztése: a legelső Istenünk tekintetének elvesztése. Az alaplöntés beleállít állandóan Urunk szerető és hívó tekintetébe. *Tekintete elvesztésének első tünete, hogy nincs kedve imádkozni az embernek.* Az imádság egy kicsit „előrevételezett utolsó ítélet” (A. Bloom), s az embernek nincs kedve szembesülni a jó útról való letéréssel. Ha Istenem szemébe nézek az ima idején, akkor mindig látom a céljaimat is (amiken keresztül Felé akartam haladni) és az életvitelem is (ami most nem Felé visz). A „kedv” nyilván nem 1-2 napos hanyatlást jelent az ima iránti kedvben, hanem 3-4 hetes kedvetlenséget: se ima, se szentségek, se Liturgia... Itt sejtí meg az ember, hogy igazából nem a napirendbe, munkarendbe kell beszúrni az ima idejét, hanem az ima rendjére kell építeni a tevékeny életet. A rendszeres és rögzített ima észreveszi a kis kilengést, s azt hamar, sérülésmentesebben lehet korrigálni. Az élet csódjé az alaplöntés zajtalan kilúgozódásával, elgyengülésével kezdődik. Ha hosszú ideje nem kap új energiát, akkor magába roskad. Bár a morális katasztrófa az élettörténet síkján valósul meg, a valóságban az alaplöntés széthullásával kezdődött. A képzett szemnek észre kell venni önmagán vagy a másikon, hogy régóta hiányzik az imádságról, szertartásokról, lelki programokról.
- 2)** Kontrollszemélyek társaságának kerülése: *az isteni kontroll hanyagolásával párhuzamosan fut az emberi kontroll hanyagolása.* Ilyenkor kerülí az ember azokat a barátokat, testvéreket, lelki vezetőt, szülőt, akik még rászólhatnak. Az ember itt még életvezetése urának hiszi magát, nem engedi, hogy beleszóljanak. Gyakran megtörténik, hogy gyorsan lecseréli a jó barátokat olyanokra, akik szintén lefelé tartanak a lejtőn, s rájuk mondja: „ők szeretnek, elfogadnak”. A képzett szemnek észre kell venni, ha valaki lecseréli jó barátait, hiányzik közösségi programokról, nem hallgat senkire, kimarad a nagycsaládi összejövetelekről.
- 3)** *Az életfegyelem lazul, időbeosztás szétesik,* az ember nem éri utol önmagát. Mindig siet, görgeti maga előtt a teendőket, érzi, hol kellene jobban élnie, de „majd végiggondolom, majd változtatok”. Kapkod, és semmit sem csinál mélyen. Nincs aszkézis, böjt, rögzített ima az életében.³⁰ Az idő valamelyest mindenki kezéből kicsúszik, teendőket mindenki görget maga előtt. Ez nem csak a bűnnek, hanem nyitottságunknak, bátorságunknak, vállalkozó kedvünknek, munkamegosztásnak is köszönhető. Ám aki egyenesen halad, az a fő céljaira szán megfelelő időt, s a többit görgeti maga előtt, legalább a fő céljait jól csinálja. Aki a lejtőn csúszik, annak a fő céljaira sincs elég ideje, állandóan kapkod, siet, nem ér rá. Igazából semmit nem csinál jól.
- 4)** Az életfegyelem lazulásával az erkölcs is lazul. *Lelkiismeret ítélőképessége tompul:* gyorsul a táj, a kontúrok elmosódnak, a kontrollszemélyek (Isten és ember) eltávolítottak. A feketét elkezdí fehérnek mondani, a bűnre azt mondja, hogy az nem is olyan rossz, sőt, még jó is van benne: „ma már mindenki, nem is nagy bűn, mások is...”. A gonosszal mindig fejben paktálunk le először, s aztán meg is tesszük. A belső világot ezért kell óvni, s nem egyezkedni a kígyóval. A gondolatvilág ápolása azért fontos, mert aki elkezd gondolataiban kiegyezni a jó céljai elvesztésével és lepaktálni más célokkal, bűnökkel, az

utána így is fog élni. A fejben való lepaktálás egy fontos banánhéj a lefelé csúszó lejtőn. A képzett szem észreveszi elszólásokból, éles ítéletekből, hogy a fejben átállás zajlik.

- 5) A begyorsult eseményekből nem mer kiszállni, nem mer *váltani*. Már sejti, hogy baj van és lesz, de még nem méri fel, mi a kisebb rossz. Teljesen sérülés nélkül már nem lehet kiszállni. Fel kell mérni, mi a nagyobb baj. A nagyobb baj a lejtő végi katasztrófa, de ez még nincs, nem konkrét, csak vélhető, csak az ember lelki szemei előtt van, s ezért azt hiszi, a nagyobb baj, ha most kiugrik, ha most vált egy nagyot. Nem hiszi el, hogy a még be nem következett baj a nagyobb, ámtíja magát. *Rendkívüli okosság és bátorság kell, hogy ne várjam meg a szinte biztos katasztrófát, hanem most váltsak*. Ilyenkor már menteni kell a menthetőt: a tékozló fiú legalább szolga szeretne otthon lenni, nem csúszik lejjebb, nem lesz öngyilkos, menti a menthetőt. Aki váltani akar, azt nagyon kell biztatni: neki ugyanis még fontosak a fő céljai, életdöntései, bátorításra van szüksége. A „kiugrás” nyilván nem azt jelenti, hogy ki kell ugrani a házasságból, rendből, papságból – hanem a lefelé vivő életstílusból kell kiugrani, hogy igaz céljaim felé menjek.
- 6) *Pótlék*: ha már a nagy célok elérhetetlenek, akkor is kell élni valamiért, ekkor kezd el az ember hazug pótléknak élni. Itt már lemond a fő életdöntéseiről, elveszítettnek hiszi – elkezd valami más célért élni. Egy darabig megy is, de az élet könnyörtelenül leleplez minden hazugságot. Az ember agya hátsó szögletében a kezdettől tudja, hogy ez a pótlék hazugság, de belemegy. Ha hazugság volt az életdöntés, akkor keresi az ember a csendes kompenzációt, a lassú kifelé manőverezést. A pótlék arról ismerhető fel, hogy túl sok örömet várunk tőle, túl sok időt-pénzt-energiát igényel, s elvisz az igazi döntésektől (család, hivatás). Ezzel szemben a hobby kevés időt-energiát-pénzt igényel, rendkívüli örömet nem várok tőle, odavisz a fő céljaim felé.
- 7) *Önsajnálát*: egy hálás szerep. Tényleg nehéz ekkor már az élete. Az önsajnálát kettős célú: egyrészt ekkor kezd el másokat hibáztatni. Mások taszítottak ide, elkezdődik a vádaskodás, Isten szidása. Eszébe jut minden bűnös tanács, amit mások mondtak neki, s ilyenkor az illetők fejéhez vágja: „Te is azt mondtad...” Már elfeledi, hogy egykor azt vélte a lejtő elején: „még ura vagyok a helyzetnek, ennyi belefér, senki ne szóljon bele”. A lejtő alján elkezd az áldozat szerepében tündökölni. A psziché óriási trükkje ez: az „ura vagyok, ne szóljanak bele” helyzetből „áldozattá váltam” lesz. Másrészt az önsajnálkozó nem is akar váltani: mások taszítottak ide, másoknak is kell szánakozóan kihúzni. Öneki semmi lehetősége, felelőssége és teendője. Felmentést is jelent a sajnálkozás: „te szegény, tényleg nincs mit tenni”. Óriási csapda az önsajnálát. Oda ragaszt, ahol sajnálkozom, sajnáltatom magam.
- 8) *Elengedi a gyepelőt*: mindegy. A katasztrófa előtt gyakran van egy mély szomorúság. oda a fő célok, oda a pótlék is. Ennek mély szomorúságnak kétféle hangulata lehet: mély depresszió, életuntság, vagy cinizmus, rezignáltság, állandó vigyor. Semmi nem érdekli, minden mindegy. Ebből némelyeket sajnos csak a tragédia képes kimozdítani.
- 9) *Az élet egy nagy döntése összeomlik, olykor magával rántva az életvezetés többi területét is*. Meghal egy-egy életdöntés: a hivatás, a házasság, a keresztény hit, a nagycsalád. A katasztrófa megtörténik: az összeomlás látványos, hangos, véres, drága. Pedig *csak az derül ki, ami már megtörtént korábban*. A lejtő végén a fának csapódó autó katasztrófája a korábbi fékezetlen lecsúszás - a karambol már csak kiderülése a folyamatnak. A ház összeomlása megpecsételődött, amikor az alapokat mosó láthatatlan víz ellen semmit sem tett az ember. A látványos összeomláshoz elég egy kis alkalom, mellékes összeszólalkozás, jelentéktelen esemény lökése. Nem ettől omlik össze, ez már csak a bomba kioldó szerkezete. A szép virág elszáradása a gyökerénél kezdődik – láthatatlanul. A látható elszáradás már csak következménye a gyökerek észrevétlen elszáradásának, ami ellen nem tettünk semmit.

6.2. A bűnök súlyosságának megértése

A lejtőn való lecsúszás folyamatából kiderül: *a látványos katasztrófa igazi oka láthatatlan, észrevétlen. Az igazi bűn nem a konkrét karambol, összeomlás, elszáradás, hanem az odavezető lejtőn való*

meg nem állás. Minden bűn gyökere a mulasztás, a hanyag életvezetés: a lecsúszó autó letérést, begyorsulását, a menthető mentését, a bátor váltást megakadályozó mulasztás. Az igazi bűn, hogy miért lett ilyen mulasztó az ember.

A karambol a látványos, a mérhető, ezt is gyónjuk meg. Az axióma érvényes: ha a bűn konkrét volt, konkrétan is kell meggyónni. Ez vitán felül áll. De a kiengesztelődés szentsége nem állhat meg a tünetek kezelésénél. *A konkrét egyedi bűnöknél nagyobb bűn az azt hordozó mentalitás, habitus, állapot, magatartás, életstílus.* Ha ezen nem változtat (s a változtatáshoz előbb fel kell ismerni, tisztázni, mi az igazi bűn), akkor holnap is ugyanezeket a bűnöket fogja elkövetni. Pl. : meggyónom, hogy veszekedem a feleségemmel. A veszekedést gyónom meg, de azt nem, hogy azért történnek a veszekedések, mert nincs kiművelt konfliktuskezelő kultúrámm. Nem gondolkodom, dolgozom azon, hogy igazából hogyan is vitatkozok, mik a vitatkozás alapszabályai, melyek a kapcsolatunk aknamezői, mivel mit váltok ki a páromból. A nagyobb baj a vita kultúrájának hiánya (mulasztás!), mert ebből holnap is csúnya veszekedések származnak. Hasonló érvényes a Liturgián való hanyag részvételre: meggyónom, hogy hanyagul imádkozom, kalandoznak a gondolataim, nem tudok figyelni, nem tölt fel a Liturgia, az ima. Az igazi bűn az, hogy nincs stratégikus készültem az imára, a Liturgiára. Ha előtte csöndben lennék, olvasnék egy evangéliumi részt, ha nem beesnék a kezdő áldásra, elmondanék zsoltárokat, más imákat, és testileg is összeszedném magam egy koncentrált állapotba – egészen máshogy imádkoznék. A nagyobb baj a mulasztás: a készüllet, koncentrált kultúrájának, kiművelésének a hiánya. Természetesen ez pozitíve is igaz: elsősorban nem egyedi jó tettekre kell törekedni, hanem jó életstílus kialakítására, időbeosztás, fegyelem, belső szemlélet, jó habitus megteremtésére. Pl.: az udvarias alapmagatartás hordozza az egyedi udvarias tetteket. A párbeszédkészség teszi lehetővé a konfliktusok emberi megbeszélését.

Ami nem látszik, igazán az a veszélyes. Amitől tudom, hogy tartani kell, az már kevésbé veszélyes, a méregfogát már kihúztuk. Ez testileg is igaz: ha tudom, hogy mi ártalmas, az már kevésbé ártalmas a tudás és az óvatosság miatt. Lelkileg ugyanúgy: az egyedi bűnöket hordozó alapmagatartást, habitust, életstílust kell felderíteni, hogy elejét vegyük az egyedi bűnöknek. Az igazi baj ez, az igazi bajt kell gyógyítani, azon változtatni. Az a veszélyes, amit nem látok, nem veszek észre. Óriási szolgálatot tehet itt egy szolgáló pap, gyóntató lelki atya, hogy az igazi bűn gyökereit feltárjuk. A mélypszichológia³¹ és viselkedéskutatás is megerősíti, hogy *az igazi baj gyakran nem ott van, ahol a hétköznapi tudat vélné.* Tetteink valódi mozgatórugói mindig mélyebben dolgoznak. A felszínes pillantás nem veszi észre, s amit nem vesz észre, az a veszélyesebb. Hosszú és lassú visszatekintésre, őszinte feltárássra, a gyóntató atya objektivitására, empátiájára s mégis higgadt távolságára, szeretetére és bizonyos szakmai felkészültségére van szükség. Alázat és nyitottság kérdése, hogy higgyünk neki. Ha a gyóntató atya, lelki vezető, hitoktató leragad a tünetek kezelésénél (lázcsillapításnál), az elszalasztja a lehetőséget, hogy az igazi betegséget gyógyítsa meg.

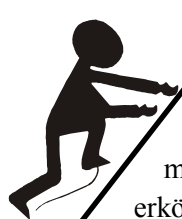
A konkrét bűnöket nem lehet önmagukban megérteni, mindig az alapdöntés és az életdöntések perspektívájában kell értelmezni: *annál súlyosabb egy bűn, minél mélyrehatóbban öli az alapdöntést és az életdöntések megvalósítását.* Így mindenkinek magában át kell értékelnie a bűneit: talán háttérbe szorulnak a csúnya beszéd, a türelmetlenség, a kiabálás, az önkielégítés bűnei. Talán annyira nem is ölik az alapvető döntések megvalósítását, s nem is kell halálos lelkiismeret-furdalást érezni miattuk. Viszont sokkal jobban felértékelődnek azok a bűnök súlyosságukban, amiket eddig lekicsinyeltünk: kiderül, hogy rendkívül súlyosan öli az életdöntéseimet a lustaság, az igénytelenség, a kommunikáció előli elzárkózás, a hanyag ima, a gondolati bűnök, a házasságon kívüli szexualitás, a becstelen munkavégzés.

Az egyes bűnöket tehát nem önmagukban kell értékelnie, hanem a lejtő perspektívájában. *Az idő itt kiemelt jelentőséget kap: hová visz ez a bűn? Az egyén élettörténetében, az ő lejtőjében hol van ez a bűn? Nem csak az objektív tény kell a bűn értékelésénél figyelembe venni, hanem a szubjektív életutat is.* A bűn ugyanolyan jelensége, fenoménje különböző súlyú bünt jelenthet a különböző emberek életében. Egy önkielégítés mást jelent az érő kamasznál és a házasság embernél. A lopás mást jelenthet egy hajléktalannál, és mást a kormányfőnél. Más egy szerzetes egyetlen elmulasztott imaórája, és más, ha egy apa napokon át nem imádkozik.³² Itt vesszük komolyan, hogy a tárgyi-orientáltságú ismeret-elmélet helyett a szubjektum-orientáltságú ismeret-elmélet lépett előre. A hasonló alakú jéghegy-csúcsok különböző alakú és súlyú jéghegyeket rejthetnek. A bűn értékelését nem lehet matematikai pontossággal megérteni a bűn jelenségéből,

hanem figyelembe kell venni a transzcendenciára irányuló szubjektum saját útját, és a saját értelmezését, a jéghegy víz alatti nagy részét is. Szó sincs a bűn relativizálásáról, sokkal inkább *az összes aspektus komolyan vételéről!* Az ember számára a világ „nyersanyag”, hogy mit hogyan használ, mivel hogyan él, az a saját életútja perspektívája nélkül nem értelmezhető pontosan. A világ a saját életterv megvalósítási közege, az egyes mozaikok valódi helyértéke nem állapítható meg az összkép váza nélkül. A saját életút perspektívája nem csak az egyedi tett helyértékét mutatja meg, hanem a többi adott lehetőség alternatíváját is. Van súlya annak, hogy az illető milyen lehetőségek közül választotta éppen ezt. Önvédelemből ártott súlyosabban a másinak, vagy rablótámadóként. Önkényesen nem mondott igazat, vagy egy hivatali titkot kellett elrejtene. Persze az is mérlegelendő, miért voltak csak ilyen lehetőségei: az ember sokszor tehet arról is, hogy milyen lehetőségei vannak nyitva. Az egyedi döntések magukon hordják az önmegértésnek a jegyét, ami a saját életútból fakad. A cselekvő alapvetően az alapdöntésben kezdi önmagát felépíteni, az alapdöntés az a koherens pont, ami mögé már nem lehet menni az értelmezésben. Az egy olyan egységpont, ahonnan a cselekvés felépül. Innen indul egy beirányzott szabadságtörténet, ami transzcendens dinamikájában előrenyúl a teljességre, a hit kontextusában Istenre, és innen választja a konkrét cselekvést, a tárgyakat, a tettet. Ez az előrenyúlás lesz a hordozója (és egyben magyarázója) az egyes, konkrét tettek, döntéseknek.

Az erkölcszociológia tudja, hogy a szubjektum komolyan vétele könnyen válhat szubjektivitássá: „ami neked bűn, az nekem talán nem az, s megtehetem”. Mindenesetre meg kell különböztetni, hogy a szubjektum komolyan vétele még nem szubjektivizmus, nem önkényesség és tetszőlegesség. Az erkölcszociológia ezért leszúr cövekeket: ezek a leszúrt cövekek a mindig minden körülmény között önmagukban véve (in se) súlyos bűnök. Ilyen a népirtás, a szándékos gyilkosság, a házasságtörés, a szándékosan súlyos becsapás, a direkt abortusz. Ezeket az önmagukban súlyos bűnöket az egyház kétféle magatartás miatt nevezi nevén: egyrészt a laza, szélsőségesen liberális gondolkodásmód miatt, ami mindent relativizál, s a saját tetszőlegességre bízta, mit mennyire tart bűnnek. Másrészt az aggályos lelkiismeretű miatt, aki képes mindent súlyos és halálos bűnnek tartani.

7. A bűnből való feltámadás A megtérés folyamatszerűsége

*A bűnből való feltámadás is folyamat.*³³ Ahogy a lejtőn való lecsúszás folyamat, lépései vannak, úgy a feltámadásnak is. Éppen azt kell visszafelé tenni, amik a gödörbe vittek: Az idő az ígélet hordozója: amíg időnk van, addig megtérhetünk. A bűn története után van remény egy ellentörténetre, a feltámadásra. A megtérést lelki megrázkódtatás indítja el, az ember felismeri élete kietlenségét, döntéseinek megtörését, erkölcsi halálát. A megtérés elhagyása ennek az életvitelnek, a kegyelem nélküli sivár világnak, a bűnös logikának, s odafordulás egy új gondolkodói történethez. Paradigmaváltásnak is nevezhetnénk: minden összetört, és új szemüveg, új perspektíva kell. Új életutat keres az ember, hogy a boldogságát megtalálja. Egyszer fel kell ismerni, hogy „így nem mehet tovább, mert ez az életmód, életstílus nem vezet a boldogsághoz – tehát váltani kell”. Boldog, akinek sikerül ezt nagy törés nélkül, pusztán gondolatilag az eseményekben előreszaladva felismerni, de van, aki csak a ’koppánás’, törés után érti meg életvitele folytatásának lehetetlenségét.

Isten irgalma, mint a megtérés lehetőségének feltétele: Isten élénk jön

Az ember Isten utáni vágya visszatükröződése annak a vágnak, ahogy Isten vágyik az emberre (Zsolt 63,1-3). Sohasem vágnánk Istenünk után, ha Ő eleve nem vágná ránk. Még ha antropomorfnek tűnik is, a szeretetről kijelenthető, hogy őszintén vágyik ránk, „nem boldog nélkülünk”, fontosak vagyunk Neki. A megtérés előfeltétele, hogy Isten odafordul az emberhez, és megnyitja az üdvösség útját Jézus Krisztus által. Erre az útra bocsátkozva a hívő megtapasztalja az Isten által ajándékozott szabadságot és új életet, valamint a közösséget, hiszen mindenkit erre hív. A dogmatika „*megelőző, elébe siető kegyelemről*” beszél (*gratia praeveniens*), amikor Isten felszabadítja az embert a saját magába való

bezárkózás alól, és képessé teszi arra, hogy közösségre lépjen Istennel és ráhagyatkozzon az Ő üdvözítő akarására (DH 1525, 1554).

Hitünk szerint Isten sohasem hagyja el az embert, még ha az ember a maga részéről halottnak is tekinti az istenkapcsolatát. A megtérés annak tudatosításával kezdődik, hogy Isten szabadítása közel van. Előbb az Ő jelenléte kell, hogy azután az ember maga meg tudjon térni. „*Téríts magadhoz minket, Uram, és mi megtérünk!*” (Sir 5,21) Csak abban a tudatban tud az ember megtérni, hogy van lehetősége megtérni, az élete nem lezárt, Isten irgalmas, van újrakezdés. Isten irgalmáról már tud az Ószövetség is: irgalmas már a bűnbeesés után, a zsidó nép eltévelyedései vagy a királyok nagy bűnei után is. Számtalan zoltár veti bizalmát Isten irgalmába, különösen a bűnbánati zoltárok (51, 103). Az Ószövetségben Isten irgalma mellett helye van a „harag napjának”, a kemény ítéletnek.

Irgalma teljesen Jézus Krisztusban ragyogott fel: állandóan az Atya irgalmáról beszél, ami a megtérés lehetőségi feltétele. A megtérés, a bűn belátása önmagunkon túlról ered, hiszen a lelkiismeretben olyan igényt tapasztalunk meg, ami önmagunkon túlról ered. *A megtérést elősegítő kegyelem tehát ajándék*, amire szintén vannak bibliai példák: Jahve vezette Ábrahámot tette után belátásra (Ter 3,8-13), elküldi a figyelmeztető Nátánt Dávidhoz (2Sám 12), keresi az elveszett bárányt és drachmát, az atya elébe megy a tékozló fiúnak (Lk 15), Jézus maga keresi Zakeust (Lk 19), s egyáltalán a vámosokkal, bűnösökkel beszélget. A tékozló fiúnak érdemes hazatérni, az eltévedt bárány fontos a jó pásztornak, az utolsó pillanatban bűnbánatot tartó latornak is van esélye. Feltámadása után Krisztus kíséren szegődik az emmauszi tanítványokhoz: azok gondjaik miatt nem ismerik fel, szomorúságukban és torz gondolkodásukban magukba zárkóztak. Krisztus empatikus kérdezése, magyarázata felnyitja szemüket, világossá teszi értelmüket és lángolóvá szívüket. A megtérés Krisztus tette, de nem tolakodóan, hanem felajánlóan, kíséren, az utat együtt végigjáróan. Amikor pedig felismerik Krisztust a kenyértörésben, egyben önmaguk eredeti hivatását, helyét, és közösségét is felismerik – így indulnak vissza azonnal az apostolokhoz. Nagy misztérium, hogyan ébreszti fel Isten a bűnbánatot az emberben: biztosan ajándékszerűen közel hajol hozzá, de biztosan igényli az ember szabad közreműködését is. Istenünk ad drámai fordulópontokat, de ezek csak akkor fejtik ki hatásukat, ha az ember beléjük kapaszkodik, ha kész az erőfeszítésre. Lenyújtja a kötelet, de abba nekünk is bele kell kapaszkodni. Ágoston szerint „nélkülünk nem akar üdvözíteni minket” („non salvabit te sine te”).

A keleti ikonfestészetben ezt a dogmatikai-morális helyzetet csodálatosan fejezi ki a karácsonyi és a feltámadási ikon. A Kised nem egyszerűen barlangba vagy istállóba születik, hanem egy nagy sötétségbe. Az emberi lélek, az emberség sötétjébe. Bár a világ, az egyén olykor sötétet tud szálláshelyül adni, bár az összes körülmény nem kedvező a Kised eljövételének, feltartani mégsem lehet: minden sötétség ellenére képes megszületni. A feltámadási ikon Krisztus pokolra szállását ábrázolja: leszáll az alvilágba, hogy kiszabadítsa az igazakat. Lendületesen, ellenállhatatlan erővel áttöri a pokol kapuit, s magával ragadja az erőtlén emberi lelkeket. Krisztus gesztusa a feltámadási ikonon ősi gesztus: alkalmazták Egyiptomban, Babilóniában, a görögöknél, de teológiai tartalmában Nála teljesedik be. Mindig egy erőtlén kezét ragad meg egy erős. A két kéz két világot jelent. Az életét és a halálét, az erősét és a gyöngéét, a szentét és a bűnösét. Az erős kéz egy nagyobb hatalmat jelent, aminek nem is lehet igazán ellenállni. A lehanyatló kéz azt a gyöngeséget, bűnösséget jelenti, aki már nem is képes bekapaszkodni, szorítani az erős kezét. Ezért nem kézfogást látunk, hanem megragadást. A Feltámadott így ragadja meg az elhunyt igazak karjait, a jó Pásztor így ragadja meg az eltévedt, nyakába vett bárány lábait: erősen, lendületesen, szeretettel. A két nagy ünnep ikonja jól szemlélteti a teológiai igazságot: *Krisztus nem csak egyszer született a sötétbe és nem csak egyszer szállt le a poklokra, hanem azóta is újra képes megszületni személyes-társadalmi sötétünkben is, és újra képes leszállni személyes, egzisztenciális poklunkba, hogy onnan kiszabadítson minket.*

Isten megelőző kegyelmével találkozáskor az ember leborul Péterrel: „Uram, menj el tőlem, mert bűnös vagyok!” A szent még jobban meglátja bűneinket. A bűnös méltatlannak, szennyesnek, utolsóknak,

fáradtnak, gyöngének tartja magát ahhoz, hogy merjen Istennel találkozni. Méltatlannak érzi magát az imához és a szentségekhez. Fontos itt Bloom biztatása: „Mit gondolsz, meg tudod idézni Istent, képes vagy hatalmaddal jelenlétét kikényszeríteni? Nincs hozzá hatalmad. De *elűzni sem tudod*. Bármilyen bűnös vagy. Nincs hatalmadban.” Amit elérünk, birtoklunk, mind kapjuk. Ami igazán a mienk, az a gyöngeségünk. Ezt kell a megtéréskor Istennek adni, erről áll „hatalmunkban” rendelkezni, akkor ezt adjuk oda. „Vesd az Úrra gondod!” A gyöngeség odaadása teljes ráhagyatkozást jelent, bizalomteljes odaadást, nyitottságot, bátorságot: végső soron ez a lelki szegénység, a boldogságok alapelve. Bloom szerint ez az igazi alázat: az alázat a földdel (humus-humilitas) van rokonságban, azzal a földdel, amire taposunk, amire kiöntünk minden szemetet, nem fontos dolgot, ami hallgat, magába fogad. Aztán ez a föld megnyílik a Nap sugarainak és az ég esőjének, így színes, élő dolgok fakadnak belőle. A megtérés nem csak racionális átgondolás, nem eljátszott erőltetett büntudat, hanem alázatos megnyílás, befogadás. A vámos alázatosan hátul imádkozik a templomban: már elkezdődött a megigazulása – szemben a dicsekvő farizeussal.

Az Atya irgalmát, Krisztus művét a Szentlélek őrzi a történelemben: az elküldött Lélek győzi meg a világot a bűnről (Jn 16,8-9), de Ő egyben Vigasztaló is, aki megadja az isteni irgalom közelségét és a szív megtérésének kegyelmét.

A keresztény hit lényegéhez tartozik, hogy a jóság az utolsó szó, a bűn nem győzhet. A világ eredetét is úgy mutatja be a Biblia, mint ami Isten jóságából ered, s nem egy kozmikus bűnbeesésből, mint sok más eredetmítoszban. A világ beteljesüléséről szóló eszkatológikus-apokaliptikus írások is a jó győzelmét hangsúlyozzák. A keresztény hagyomány legősibb írásaiban is szó van a bűnök bocsánatába vetett hitről: egy II. századi hitvallás a kenyérszaporítás 5 kenyerét a hit 5 alapcikkelyének tartja, s ebből az egyik a bűnök bocsánata. A legelső hitvallásokba, az apostoli Credo-ba is bekerült a bűnök bocsánatába vetett hit (DH 1). Ez az erős hit azonban nincs így meg a kereszténységen kívüli vallásokban, ott a bocsánat gyakorlata sem ugyanez.

A szív megtérésének bensőségessége

Ha a lecsúszás története hangtalan, szinte észrevétlen történet, ami belül kezdődik, s először lassan, majd egyre hangosabb külső tettekben lép napvilágra, akkor az ellentörténet is hasonló. Csöndben, belül kezdődik, kezdetben lassú, majd egyre dinamikusabb és a végeredmény a látványos.

A héber שׁוּב - sub, a latin *conversio* és a görög *μετάνοια* ugyanazt jelenti: elfordulni valamitől, és átfordulni ellenkező irányba, odafordulni valamihez az ellenkező irányban. A megtérés elindulása a gyújtópont: az nem egyszerűen egy racionális újratervezés, vagy aszketikus teljesítmény, hanem előbb *kegyelemteljes találkozás*. Legbelül találkozik a bűnös a Szenttel és Tőle új reményt kap. A megtérés kezdete ez a „gyöngé” pillanat, amikor egyszerűen belül elkezd elhinni az ember, hogy van új út, van élet, feltámadás. Ez az első pillanat gyöngének tűnik, hiszen itt még nincs külső bizonyíték, hogy sikerülni is fog, nincs külső emberi-tárgyi alátámasztása ennek a megsejtett új jövőnek, még szó sincs a bűn irdatlan árának megfizetéséről: egyszerűen elkezd hinni az ember az új életben, Isten irgalmában, a tovább lehetőségében. Így ez a pillanat új teremtés, valójában nagyon erős pillanat. A bűnös pontosan tudja, hogy ez a pillanat *ajándék*. Ez indítja hálás gondolkodásra, s a megtapasztalt irgalom és hálás gondolkodás lesz a gyökere az új élettervnek.

Ez a belső találkozás reményt ajándékoz, s a remény perspektívájában lassan felsejlik egy *új jövő*, ami rögtön vonzerőt ajándékoz. Az ember megpillant egy új jövőt, más életet, igazi önmagát. Kiutak kínálóznak: eddig a bűn szövevényei kikerülhetetlennek látszottak, a bűn bilincsei levehetetlennek tüntek, a végzetes múlt mázsás súlynak tűnt. A megtéréskor kínálóznak új utak, kiengesztelődés, megbékülés, új cselekvésmód. A találkozásban döntő ennek az új élettervnek a felsejlése: élni a jövőből, végső soron az abszolút jövőből lehet. A bűn szövevényeiből való szabad kitöréshez roppant energiákra van szükség: ez az új élet kínálatából ered. Megismétlődik a szellemnek az a csodája, ami az alaplöntésnél adatott: az ember beáll a hívásba, összenyalabolja erőit, nagy életdöntéseket tervez meg és stratégikusan lépked ki a mélyből.

Roppant erők, elbűvölő hívásra, csodás ígéretre van szükség, hogy aztán a bűnös szembesüljön szégyenével, felebarátai megbántottságával, a bűne árával, az új élet erőfeszítéseivel – ez végső soron az alapdöntés hívásának, huzatának újra felfedezett dinamikája.

A bűn megsértése Istennek, a felebarátoknak és az önszeretnek is – kiengesztelődni is majd mindhárom irányba kell. Az igazán súlyos bűnök és károk után nehéz megbocsátani önmagunknak: szégyelljük a bűnt, haragszunk magunkra, elvész az önbecsülésünk. Önmagunkat szeretni itt olykor olyan fokú erőbevetésre, szeretetre van szükség, mint az ellenségszeretnél. Elfogadni a destruktív, buta, igénytelen, gonosz tetteinket, gondolatainkat; elfogadni az erős állatias ösztönöket önmagunkban; igent mondani az árnyékszemélyiségünkre, ami kiiríthatatlanul velünk marad, mint konkoly a búzában – ez nem kellemes esti séta, nárcisztikus hangulatban. Ugyanígy nehezen érzük el mások megbocsátását is: az okozott kár, fájdalom nem felejthető el egy kézlegyintéssel. S mindezeket túl Isten megbántása is súlyosan bántja a megtérőt: hiszen az Atya szeretetét, Krisztus kereszthalálát és a Lélek üzeneteit hagyta figyelmen kívül, sértette meg. Mindezeket a megbocsátásokat nem lesz majd könnyű elérni. Ahhoz, hogy egyáltalán elinduljunk, legalább egyetlen irányból érkezik előre a megbocsátás: Istenünk felől. Van olyan nagyvonalú, hogy tudja: az emberi gyarlóságnak nem könnyű megbocsátani önmagának sem, a másoknak sem. A *megbocsátásban Istenünk elének jön*: ha már egyvalaki megbocsátott, könnyebben fog menni a többi is. Ismét kenotikusan jön elének: nem akkor bocsát meg, amikor már levezekeltünk, amikor megérdemeltük, amikor bizonyítottunk és kijöttünk a mélyből – ahhoz, hogy egyáltalán elinduljunk, előre jön irgalmával.

Bűnbánat, bűnbevallás, bűnbocsánat

A héber „sub” visszatérést jelent az eredeti kiindulóponthoz, ami az Ószövetségben az eredeti Jahve-viszonyt jelenti. A Bibliában a próféták hirdették a legmarkánsabban a megtérés szükségességét (Oz 6,1-6). A nép megtérésnek előfeltétele a személy egyéni megtérése Istenéhez (Oz 1-3). Mivel a bűn Isten elhagyása, hűtlenség hozzá, a megtérés a bűn elhagyása és visszatérés Istenhez (Jer 1,16; 2,13.19). A prófétáknál elfordulást jelent a bálványoktól és odafordulást az igaz Istenhez. Kritikusan elítélték a nép vakságát, amiért ítélet alá fognak esni (Am 4,6-12), csak egy „szent maradék” menekül meg (Iz 6,10; 9,12). Ozeás kiemeli, hogy a nép önerőből nem tud megtérni, az üdvösséges jövő maga teremti meg a lehetőséget a megtéréshez: „Puha kötelékekkel vonzottam őket, a szeretet kötelékeivel. Olyan voltam hozzájuk, mint aki arcához emeli a csecsemőt; lehajoltam hozzá, enni adtam neki” (Oz 11,4). Ezekiel különösen az egyén individuális megtérését tartotta fontosnak, ami kifejeződik az etikai életmódváltásban is (Ez 3,19; 33,12-19). Keresztelő János megtérésre hívja a népet, mert bár hisz az üdvösségben, mégis ítélet alá esik (Mt 3,7-10). *Jézus Krisztus is az eddigiektől való elfordulásra, és a megtérésre hívott fel, ami egyben az Ő személyében érkezett Országhoz való megtérés.* Jézus Krisztus számára a megtérés a teljes odafordulást jelenti Isten Országá ajándékszerű kincséhez, gyöngyéhez, örömhíréhez – és a kezdetét egy új életnek, ami az Ő meglátogatása által kezdődhet el. Az öskeresztényeknél a megkeresztelkedés uralkodóváltást jelentett: a földi uralkodó helyett az örök Királyhoz tértek meg, ami egyben megtérés volt az „igaz filozófiához”. Platónnál és a sztoikusoknál a megtérés-elfordulás a tekintet és az életvezetés elfordítását jelenti az árnyéklétről a valódi létre, az érzékitől a benső igazra. Ágostonnál a megtérést a kegyelem okozza: a szétszórtságban önmagát elvesztő ember odafordul a formát ajándékozó Eredethez (Conf. XIII,2). Aki keresi Istent és az igazságát, az megtapasztalja, hogy a keresőt Isten nem hagyja el, kegyelmével felé fordul (V,2). Konstantin után államvallás lett a kereszténység, helyenként ki is akarták kényszeríteni a megtérést. Órigenész hangsúlyozta, hogy az egyszeri megtérésen túl az egész élet egy megtérő folyamat (Hom. Jer IV,6). A misztikusok a lelki egyesülést hangsúlyozták, az eredethez való visszatérést.

A megtérés találkozás a megszabadító, újjáteremtő Istennel – és ennek következtében *bűnbánat*. A bánat a bűn megbánása: megérti az ember, hogy a bűn rombolta önmaga, felebarátja és Isten felé való szeretetét. A bűn előtt is tudta már vétkeességét (különben nem is beszélhetnénk szabadon elkövetett bűnről), a bűn elkövetése közben is homályos tudata volt róla (bármennyire el akarta nyomni), így a bűnbánat nem új tudás, hanem visszatérés az igazsághoz, az eredeti origóhoz. Higgadtan, reflektáltan, egy bizonyos távolságból lehet józanabban értékelni a tettet. Távolságot vesz az ember a szituációtól, érzelmeitől,

beszükült gondolkodásától, s belátja: nem kellett volna megtenni, lett volna más alternatíva is. Egy ilyen belátás gyakran tör elő hirtelen megvilágosodásként, szinte a lelkiismeret elementáris felrázásaként, máskor tudatos töprengéssel, szépítgetés és elfojtás nélküli őszinteséggel. A bűnös valójában akkor kezdi gyógyulását, amikor beismeri bűnösségét: azaz *nem arra vágyik, hogy betegnek tartsuk, pszichésen zavartnak, szociológiai áldozatnak, az ösztönök rabjának – hanem bűnösnek, azaz felelős személynek*. Nem azzal tiszteljük és szeretjük, ha szépítgetjük-mentetjük a bűnöst, hanem ha kinézzük belőle, hogy képes beismerni bűnét és képes talpra állni.

Mivel a bűn alapvetően a szeretet megsértése, nem pusztán az értelmes haszonnak való károkozás – így a bánat is több, mint racionális mérlegelés a kárnak. A racionális belátás még nem bánat, az önmagában még vezethet kétségbeeséshez, kalkuláló számítgatáshoz vagy vállrándító cinizmushoz. Az érzelmi megrendültség sem bánat: a bűnöst ellepheti a szégyen, a szorongás, az undor. A bánat több, mint ésszerű mérlegelés és érzelmi megrendültség, hanem az egész ember megrendülése és az egész ember újjászületése. A metanoia elfordul korábbi bűnre vezető felfogásától (hiszen a bűn szereti magát jónak, hasznosnak, ártalmatlannak mutatni), értelmével és érzelmével is el akar fordulni, s életének más irányt akar szabni. Összetett lelki folyamat ez, amit a Trentói zsinat a „*lélek fájdmának – animi dolor*” nevez (DH 1676). Fájdalmas ugyanis a gondolkodást újrhangolni, elbúcsúzni a bűntől, amitől sok jó érzelmet, utópikus jövőt vártunk. Fájdalmas a megszokásokból, szenvedélyekből, függőségekből kiszabadítani önmagunkat, fájdalmas a kényelmes menekülő utat elzárni. Olyasmi zajlik, amit a pszichológia „gyázmunkának” nevez: valami meghalt, el kell gyászolni, távolságot venni tőle, s új életre kelni. A bánatban végül is az ember megkérdőjelezi önmagát: azt az éneket is el akarom veszíteni, aki így gondolkodott és érzett, a tetten túl önmagamat szégyellem és bűnös önmagamtól is el akarok fordulni. A bánat tökéletlen, ha szorongásból, félelemből történik, ha tart a kárhozattól, vagy ha aggasztják a bűn negatív következményei. A teológiában ezt is elismerik, „ez is valami”, de tökéletlen bánatnak nevezik. *A bánat akkor tökéletes, ha szeretetből fakad*. Ha bánja, hogy megsértette azokat, akiket szeret, akiket szeretne szeretni. Bánja, hogy miatta szenvedtek emberek, és hogy ettől szenved Isten is. Így a tökéletes bánat odalép Istenhez, a másik emberhez és igazi önmagához – s kilép a szeretet nélküli, mindent önmagára vonatkoztató mentalitásból. „A szeretetben tökéletességhez érkező bánat kiengeszteli az embert Istennel” (DH 1667).

A bűnbánatra válaszként kapjuk a bűnbocsánatot a szentgyónás szentségében, ami egy nagyon összetett történés. A szentgyónásban kifejezzük a bánatunkat: enélkül nincs talpra állás. Míg a bűnös az önsajnálattal és mások sajnálása iszapjába ragad, míg másokat vádol, s tagadja a saját felelősségét, addig nincs tovább. A tovább akkor érkezik el, amikor a bűnös bevallja: „én miről tehetek” – a másik ember gyónja meg a saját bűnét. A bevallás beismerése a saját felelősségnek, abba hagyása a vádnak, a bűn elkenésének, hártásának, s egyben beismerése annak is: az új élet kezdete is a kezemben van. Ha én vétkeztem, az új élet is rajtam múlik. Az önfelelősség belátása nélkül nincs saját jövő. A gyónásban megtörténik a múlt feldolgozása: távolságot veszünk a múlttól, elkezdjük tervezni a jövőt. A szóbeli megfogalmazás egyben racionalizálást is követel, szembenézést, feldolgozást. A bűnbocsánat szentségében kiengesztelődés történik a közösséggel is: a megbántott családtagokkal, felebarátokkal, Egyházzal. Van azonban mindezekon túl egy felülmúlhatatlan többlet a bűnbocsánat szentségében: *magát Krisztust kapjuk* zárandoktársul. Ettől több a szentség, mint egy baráti beszélgetés, pszichológiai tanácsadás, emberi kiengesztelődés. Biztosan segíthet egy pszichológussal-pszichiáterrel való beszélgetés tisztázni a személyes felelősség határát, feltárni a felszínes bűnök lappangó mélyebb bűnöket, segíthet gyógyítani a megelőzésben, az alternatívák feltérképezésében – de a szentséget nem pótolja. „Megbocsátatnak bűneid...hited megmentett téged” (Lk 7,48-50).

Isten megbocsátását a pap általi feloldozás eszközli ki a Krisztus által átadott hatalomnál fogva. Isten megbocsátása a bűn átfogó legyőzését jelenti: a bűnt nem lehet meg nem történtté tenni, teljes hatását át sem tudjuk látni, épp ezért jóvá tenni sem – egy új kezdetet csak Isten tud adni. A Biblia ezt képekben festi le: a bűnök fehérré válnak, mint a hó (Iz 1,18), széttiportatnak és a tenger mélyére vettetnek (Mik 7,19), Isten messze eltávolítja őket (Zsolt 103,12), eltörli (Zsolt 51), elsöpri, mint a felhőket (Iz 44,2). Isten megbocsátása új kezdetet, új életet, frissességet ajándékozik. A bocsánatot Isten teljes szabadságában adja, az ember nem érdemli meg, főleg nem zsarolhatja ki. Nem az erőfeszítésért járó jutalom, nem az ember

vezeklésére, erőfeszítéseire adott válasz. Isten megbocsátó, megtisztító jelenléte, megelőző kegyelme sokkal inkább már az elején jelen van, már Ő teszi lehetővé a megtérést, a belátást, a bánatot. A halálos bűn esetében szükségünk van a gyónásra: a megtört kapcsolatot a szentség állítja helyre. A bűnbocsánat szentségére akkor is szükség van, ha a tökéletes bánat létrejött: „kiengesztelődés egyedül a bánatnak – a benne lévő szentségi vágy nélkül – nem tulajdonítható” (DH 1677). Ha elég lenne az égre nézni, megbánni bűneinket, akkor Krisztus nem hagyta volna itt az oldozó hatalmat. A halálos bűnből a szentség támaszt életre (keresztelés és gyónás), legalábbis ez tekintendő a rendes útnak (RP 31). Mivel a halálos bűn leginkább a súlyos bűnökön keresztül valósul meg, ezért kell elsősorban ezeket meggyónni.

A jóvátétel, vezeklés lényegileg hozzátartozik az őszinte bánathoz. Nem elégszik meg egy belső átértékeléssel, érzelmi bánattal, a gondolkodásmód megfordításával – hanem az okozott kárt igyekeznek jóvátenni, s a bűneiért megtisztító vezeklést vállalni. A bánat lényege ugyanis az, hogy a további rossz hatást meg akarjuk akadályozni, a megsértettséget helyreállítani, az okozott kárt megtéríteni. Ez nem mindig lehetséges, de legalább a szándéknak, a készségnek meg kell lennie. Tökéletesen nem lehet jóvá tenni a bűnt, sokszor át sem látjuk bűneink tovább hullámszerűségét, épp ezért jóvá sem tudjuk tenni. Mégsem szabad elspiritualizálni a jóvátételt: amennyire lehet, anyagilag, szóban, fizikailag, jogilag az okozott kárt meg kell téríteni. Nincs az helyén, hogy a bánat érzésével „egyszerűen letudjuk”. A testet nem szabad kihagyni a tisztulásból: a tisztulás ugyanis munka. Persze minden igyekezetünk ellenére marad a bűnnek olyan hatása, ami jóvátételmentes. Nem lehet visszaadni az elvesztett lehetőségeket, a szenvedéssel megterhelt időt, az átsírt éjszakát, a másik életét. A múlt nincs az ember hatalmában, nem tudja meg nem történtté tenni a bűnét (ezért jobb el sem követni!). Nehéz a jóvátétel az önszeretetünk irányába is: önmagunktól is elloptunk lehetőségeket, időt, egészséget – maradéktalanul ezt sem tudjuk pótolni. A legnehezebb nyilván Istenünk felé a jóvátétel: bármennyire vezekelnénk is hamuban vagy véres önostorozással, Isten felé nem lehet így jóvátenni a bűnt. Istennek nem is erre van szüksége: „szíveteket szaggassátok meg, ne ruháitokat” (Joel 2,13). A szív megtérése, az őszinte bánat a valódi jóvátétel az, ha a bűnös felébred a szeretetre. Minden külső vezeklésnek az ad helyértéket és értelmet, hogy mennyire nyit meg a nagyobb szeretetre.

A vezeklésnek van egy fájdalomcsillapító hatása. Olyan, mint amikor gyógyító kötést teszünk a sebre, majd lassan lebontjuk. Olyan, mint a szülési fájdalmak. A fájdalom a bűn következménye: Isten felé reménnyel lépkedve vállaljuk a megtérés részeként, nem görcsösen, gyűlöletből, keseregve. A fájdalmat nem Isten okozza, hanem a saját szívünk, ami elhatározta magát a bűnre. A szenvedés nem fölülről vagy kívülről kirótt büntetés, hanem magából a rossz tettekből eredő következmény.³⁴ Így lesz bizalomvesztés, kizártság, sérelem stb. A bűn ilyen fájdalmait türelmesen kell vállalnia a bűnbánónak: önmagában és embertársaiban sem történik az újjászületés varázsütésszerűen. Testleg-lelkileg a megtérőnek, de embertársainak (házastárs, család, munkaközösség) is szüksége van a türelmes gyógyulásra. Súlyosabb bűn után ezért érdemes az ősi módokhoz folyamodni: egy fárasztó zarándoklattal „legyalogni” a tékozló fiúval a hazavezető utat; a világból kiszakító csönddel, elvonultsággal meghalni a régi életvitelnek, s megszületni egy újra; testet-lelket megviselő böjttel megtisztulni; karitász munkában jót tenni; virrasztani, másokat támogatni, szolgálatot vállalni; az alamizsnálkodás, adakozás mindig az ajándékba kapott megbocsátás visszfénye. A kereszténység mindig ellene volt a véres és látványos vezekléseknek: *az az igazi vezeklés, ami még alkalmasabbá tesz a szeretetre.* Minden vezeklés, aszkézis végső soron csatlakozás Krisztus keresztjéhez: nem önmegváltásról, kierőszakolt megbocsátásról, emberi teljesítményről van szó, hanem csatlakozás a kereszt fájdalomához, a megbocsátás és a feltámadás reményében.

A mélyből feltámadó ember később is megérti: az aszkézis emlékeztet a fájdalmas sebekre, azaz ne kövesse el újból az ember. Az új életet kezdett ember ezután fontosnak tartja az aszkézist, böjtöt, hiszen az végső soron a szellemi koncentrációt akarja segíteni: az ember összpontosítson a legfontosabbakra, ne szórja szét önmagát. A megtérő megérti, hogy az aszkézis nem díszítőelem a keresztény életvezetésében, hanem segíteni akarja, így őszintébben fog böjtölni, zarándokolni.

Stratégia

Mindezek után indul el az ember a mélyből. Mivel az elbűvölő találkozásból bűnbánat és ígéretes jövő származik, ezért az első a tervezés lesz. Miután az ember újra meghallotta a hívás erejét, beállt az alapdöntés dinamikájába, összenyalábolta erőit, utána újra stratégikusan kell gondolkodnia. Először is fel kell eszmélnie a célra: merre is tartott ő korábban eredeti céljaiban, s ebből mi menthető. Föl kell eszmélni a fő célokra, azok felébresztik igazi énünket és céljait, hogy lássuk: alapvetően merre is tartunk. A nagy tervnek, a jövőnek élünk, utána tervezzük meg a kis lépéseket. Első a gondolatok rendbetétele. Az életideálok, a vezércsillagok leporolása, megújítása nélkül eltévedünk. Így a megtérés, visszatérés valójában hazatérés igaz önmagunkhoz, az Atyához.

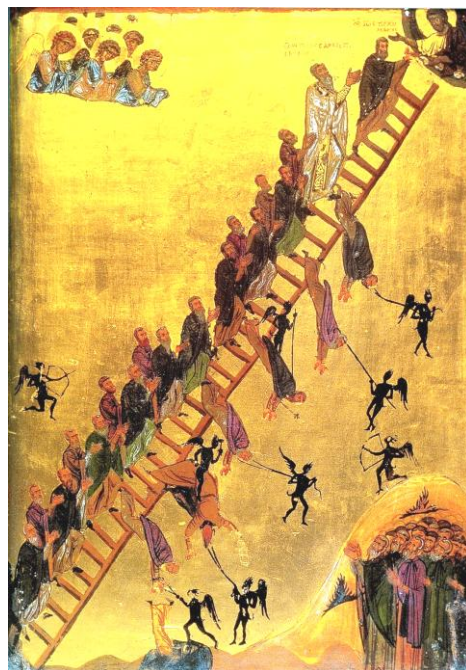
A jövő fényében a gondolatokon túl a körülményeket is erős kézzel igazgatni kell. Ebben *tűzoltó-munkaként a további károkozást kell megállítani*. Azonnali szakítás olyan alkalmakkal, életstílussal, emberekkel, melyek a bűnbe vittek. Nincs gyógyulás a lehúzó erők radikális, kemény elvágása nélkül. Krisztus többször hangoztatta, hogy kardot is hozott: a kard a kettéválasztás, a levágás eszköze. Árral szemben nem lehet haladni. Így azonnal meg kell szabadulni az alkohol-, drogekésztől, elválni a kapcsolatot a csábító emberektől, kerülni a lehúzó alkalmakat (játékterem). Elhatárolódás, vágás nélkül nem megy: az új életre kimondott „igen” mindig implikál számos „nemet” is régi szokásokra, kapcsolatokra, életvitelre.

A múlttal a jövő fényében tudunk szembenézni: ki kell fejleszteni az *emlékezés és felejtés kultúráját*. Tudni kell emlékezni az előrevivő, megerősítő múltra: azokra a személyekre, példaképekre, akik előre húznak. Emlékezni azokra az eseményekre, amelyek biztos cölöpök a múltunkban. Ugyanakkor tudni kell felejtetni a visszahúzó emlékeket. Tudni kell a bűnbocsánat szentségében a múlttal békét kötni, s elengedni. Minden nem fog beteljesedni. Talán titkos kárpótlás volt az egész lejtő? A bűn gyökere a tagadások, az önelvesztéstől való félelem? Egy magával ragadó élettervvel lehet a múltat közömbösíteni? Alapvetően hisszük, hogy akinek jövője van, az a múltját könnyebben maga mögött hagyja (s éppen az akad el a jelenben, vagy ragad a múltba, aki nem találja a jövőjét). Önmagának és embertársának is könnyebben megbocsát, felejt, tovább tud lépni, ha van vonzó jövőképe. A múltat mindig a jövő szerint értelmezzük.

A pszichológia szerint is a megtérés nem törés, nem pillanatnyi köpönyegforgatás, sokkal inkább egy pszichodinamikus folyamat, amiben van egy jelentős fordulópont, vannak megerősítő pontok és vannak visszacsúszások is. Egy nagyon erős találkozás magával ragad, s ebben erős érzelmek, mély belátás és racionális megfontolások is vannak. A megtérés a teljes ember megragadása (Pál, Pascal, Ágoston). A megtérésnek mindig van biográfiai és szociális előtörténete, ami vagy folyamatosan vezet új élethez, vagy valamilyen „csúcstapasztalat” által. Ez általában egy sémát követ: krízis, destabilizáció, ellenállás az újjáalakulásnak, konfliktus a régi és az új orientálódási szisztémák között, a konfliktus emocionális és kognitív feldolgozása, az új életforma megtalálása, annak biztonsága. A valláspszichológia számára Bálint Sándor a biblikus történetek alapján dolgozta ki a megtérés folyamatát, ahol a „megtérés a jobbra” kifejezést használja.

A tartós megtérés ellensége nem a test, az empíria, a bio-pszichés erők, hanem *a bomlasztó gondolkodás, a tervtelenség, a motiválatlanság*. Talán szörnyen elhanyagolta, miért is él? A magával ragadó életideálokat elhanyagolta, nem fedezte fel a vezető igényeket, amelyekért érdemes élni, minden erőt bevetni? Nem elég a szimptomákat kezelni, az csak rövid távú megoldás. Bátornak kell lenni, hogy a fájdalmas sebekbe belenyúljunk, a nehezen gyógyuló sebeket kitisztítsuk. Ehhez alázat, feltételen igazság, őszinteség kell.

A konkrét teendők közül ki kell emelni a fő célt. Sok minden összekavarodott, sok front alakult ki, sok teendő elmaradt. Ki kell alakítani egy fontossági sorrendet: miért küzdök, kik a legelső, mely teendők a

legfontosabbak. A *többfrontos háború* a legjobb hadvezéreket is kikezdi, ne csodálkozzon a legyengült ember, ha több fronton nem tud helytállni. A bűntől való eltávolodás az első, de ekkor még nem tudja az ember, hogyan tovább. Ahogy az egyiptomi rabságból való kiszabadulás után még nem tudta a nép, merre is van Kánaán. Előbb egy sivatagi vándorlás, megtisztulás várt rájuk, ahol Isten tűzoszlopként vezette őket, túl minden úttalanságon a beteljesedés felé. Az esetleges visszacsúszás, elfáradás miatt előre érdemes kontrollszemélyeket kijelölni, kiktől kérhetek segítséget. Fontos a stratégia kidolgozásában, hogy az egyénnek magának kell rátalálnia: az a beteg tartja be az orvosi előírást, akire nem kiróják az új életstílust, hanem maga is részt vesz a terápia kialakításában. Lelkileg ez fokozottabban igaz: nélküle nem lehet új életet kezdeni.

Közösség

A megtérés kiengesztelődés Istennel és önmagunkkal – valamint embertársainkkal (RP 8). A bűn fájdalmát mindenki elszenvedi: Krisztus a kereszten, a felebarát, mint áldozat és maga az elkövető is. Az új élethez nem elég önmagunkban és Istennel rendezni a számlát: nélkülözhetetlen a kiengesztelődés a felebaráttal, a közösséggel. Krisztusnak nagyon fontos, hogy a *közösségbe visszaintegrálja az új életet kezdőt*: visszaadja Zakeust Izrael házának, a 12 éves leányt szüleinek, a naimi ifjút anyjának, a leprásokat a közösségnek, a bénát a barátainak, a gerázai megszállottakat a városlakóknak.

Az Egyház lényege szerint egy kiengesztelő közösség. Lényegéhez tartozik a kiengesztelődés előkészítése, kínálása, utógyógyítása. Az *Egyházban a kiengesztelődés ajánlata Isten adta ajánlat*: a bűn mindenki számára kikerülhetetlen, Isten maga ajánlja fel mindenki számára Egyházában a kiengesztelődést. Az Egyház a kereszt eseményét hozza a jelenbe, s gyógyítani akarja a sebeket, amiket a bűn okozott. Ezt a megelőző kegyelmet a többi hívő, megtérő tanúsága közvetíti, amikor ők tanúságot tesznek Isten emberszeretetről. Az Egyház egészen ott önmaga, ahol fordulópontként szolgál az emberiség és az egyén élettörténete számára is: a gonoszság látszólagos hatalmával szemben lehet máshogy élni, viselkedni, van szabadulás a bűntől és a haláltól. Az Egyháznak az egzisztencia legerőtlenebb pontja felől kell gondolkodnia és cselekednie. Aki belebocsátkozik a megtérés folyamatába, ebbe az előnybe lép bele. Van ereje és bátorsága szembenézni egzisztenciája leggyengébb pontjával, keresi a megoldást, gondolkodik arról, merre van a szabadulás a bűntől.

Az Egyház nyújt példás életeteket: a megtérő nincs magára hagyva az önmaga körüli körözgetésben, lám, más hasonló életeteknek is sikerült kitörniük. A szentek és a kortárs keresztények élete szemléltető anyag, robbanótöltet ahhoz, hogy az egyén is megkockáztassa ezt a kiutat. Nem csak gondolatokat kap, hanem egyben szárnyakat is, széles motivációt, hogy a saját életét is bocsássa bele a kiengesztelődés nagy folyamába. Az Egyház nem „móresre” akar nevelni, büntetéssel és aszketikus teljesítménnyel, sokkal inkább a „jobb emberség ügyvédje”, aki meghív és segít ennek személyes megvalósításában.

A bűn szégyent okoz. Az ember eltussolná, menekülne előle, letagadná. Az Egyház olyan közösségnek vallja magát, ahol mindenki bűnös és mindenki keresi a gyógyulást. Így máris otthon érzi magát a bűnös: nincs egyedül szégyenével és küzdelmével. Az Egyház osztozik a szenvedő sorsával, magával ragadja, imádkozik érte és együtt szenved vele az újjászületés kínjait. Ezért több, mint intézmény: valódi életmegvalósulás, a valódi életet szolgálja. Kínál gyónást, lelki gyakorlatot, erkölcsi nívót, alternatív utak keresését.

Időbeosztás

Az életvezetésünk egyik legérzékenyebb szeizmográfja és dimenziója az idő, ezért a megtérésnek nagyon komolyan ki kell hatnia az időnkre. Az idő új felfogása lesz kialakulóban. Az időt sem teljesítménycentrikusan akarja kizsákmányolni az ember, hanem áttetszővé akarja tenni. Az idő jó megélésében az első számú idő a jövő: az abszolút jövő, Isten irgalmas Országá – s ennek fényében a megtervezett saját jövő. A múltból pedig tudni kell emlékezni és felejtetni – a jövő szerint.

A megtérő számára fontos a jelent kiszélesíteni és intenzíven megélni. A jelenben arra kell figyelni, amihez-akihez vezet az utam, Isten erős keze megtart a múlt bűnös béklyói és a jövő bizonytalanságai, a

jelen forgószele, viharai közepette is. Örülni kell a kis lépésnek, megélni az áldást abban, ami most van. A megtérő mögött szörnyű múlt, előtte pedig távolinak tűnő jövő van. Mindkettő elkeserítheti. Ezért kell tudnia a jelent kiszélesíteni és örülni a jelen kegyelmének, kis sikereinek. Bloom javasolja, hogy merjen az ember elmerülni Isten jelenlétében: nem imádkozni Hozzá, hanem csöndben kötögetni, kávézni a jelenlétében. A csönd ekkor lesz több, mint a zaj hiánya: tartalommal, jelenléttel teli csönd. S ebből lesz majd egész új ima és új életvezetés.

Az idő ritmusos: az egyház idői (advent, nagyböjt, ünnepek) ritmust adnak a saját életidőnek. Jó ebbe beleállni, komolyan venni: a puszta időbeli egymás utániságból így lesz történelem, beirányzott élettörténet. Érdemes ráhagyatkozni az egyházi év zarándoklataira, ritmusára: ez a saját időnknek is ritmust ad, biztos cölöpöket az ötletszerű, hangulati, szeszélyes, spontán bűnbánat helyett.

Fontos, hogy az üres időket is töltsük meg. A múlt emlékei, a bűn kísértése sokszor éppen akkor jön, amikor üres a jelen, üres az idő, vagy untat a jelen. Az üres időket nagyszerűen meg kell tölteni monotonnak tűnő, de tartalmas imákkal: Jézus-imával, rózsafüzérrel, zsoltárok éneklésével.

Visszacúszás

A mélyből való feltámadás a növekedés törvényszerűségeinek engedelmeskedik. Az ember nem gép, aki gombnyomásra kirobotol a gödörből, hanem élőlény. Így a fejlődése erősödhet, de gyöngülhet is; hozhat gyümölcsöket, de el is halhat. A fejlődés sem egyenletes, van benne megtorpanás és előrelendülés, sőt, visszacsúszás is. A szakemberek úgy fogalmazzák: „a visszacsúszás a gyógyulás része” – azaz nem szabad dramatizálni, a folyamatot feladni. Ne legyen türelmetlen se a megtérő önmagával, se a családjá, közösségével.

Mária és a szentek közbenjárása

A bűn szégyene, a sok eljátszott lehetőség, az önbecslés leromboltsága miatt jól esik Isten tekintetén túl Máriához fordulni. Valamiképpen jól esik nem csak Istenünk tekintetét keresni az új úton, hanem fontos Mária anyai biztatása. Jól esik kérni segítségét, ahogy a kánai menyegzőn is közbenjárt, még ha Fia vonakodott is. Ezért jó elzarándokolni egy kegyhelyre, ahol kézzelfoghatóan megtapasztalta sok generáció Mária oltalmát. Ugyanígy jó kérni a szentjeink közbenjárását, jó fogadalmat tenni, bízni a mennyei erők segítségével.

A megtérés továbbhullámozása: strukturális, társadalmi, globális szinten

Ahogy nekünk megkegyelmezték, úgy nekünk is tovább kell adnunk a megbocsátást mások számára. Így közvetlenül azoknak is meg kell bocsátanunk, akik taszítottak rajtunk a lejtőn, akik megtörték az életünket. Amíg nem bocsátunk meg a másoknak, addig rabjai vagyunk. Mint a koncentrációs lágerek lakói szabadulásuk után: aki még gyűlöli rabtartóit, az még a foglyuk. A megbocsátáshoz hozzátartozik a megbocsátás továbbadása: szívből meg kell bocsátanunk embertársainknak (Mt 18,35). A kapott megbocsátás ajándékszerűségéhez tartozik ajándékszerű továbbadása. Nekünk is újra és újra bocsátatot adnak, nem lehetünk irgalmatlanabbak, mint ahogy velünk irgalmas Isten.

A személyes szférán túl a meggyógyult ember pontosan tudja, hogy nem csak a személyes viszonyok, hanem a társadalmi, strukturális bűnök is taszítottak rajta, így ha igazán gyógyulni akar, és mások számára is gyógyulást akar, akkor küzdenie kell a strukturális, társadalmi, globális bűnök ellen is. Legközvetlenebb szintje ennek a *tanúságtétel*: óriási hatású, amikor egy mélyből feltámadt ember (alkoholista, öngyilkosjelölt, depressziós) arról tesz tanúságot, hogyan támadt fel erkölcsileg. A kapott ajándékát igyekszik továbbadni. Ez megerősíti őt is, új hivatást lát ebben a küldetésében, s megerősíti a közösséget is. Jót tesz az Egyháznak is a tanúságtévők példája, őszinte vallomása. Csodálatos vigasz lehet a súlyos bűnökből talpra állóknak, hogy *a súlyos bűn adhat egy lendületet a jóhoz*. Az Egyházban gyakran

találkozunk súlyos bűnökből megtérő emberekkel, akik aztán lángoló lelkűek lesznek a jó megvalósításában. „A megtérés egy maradandó esély arra, hogy az energiákat, amelyekkel a negatívumba gabalyodtunk, a jó iránti elszántságba vigyük át, ott vessük be és működtessük.”³⁵ Megtérő gazdagokkal, akik koldusszegények akarnak lenni. Szexuálisan féktelenekkel, akik sokaknak tudnak segíteni a bűn megelőzésében vagy abbahagyásában. Szervedélybetegekkel, alkoholistákkal, akiknek megtérésük után nagyon hatékony tud lenni tanúságtételük sorstársaik számára. Lázadó ateistákkal, akik a maguk útját végigtaposva más keresőknek is egyengetik az utat. Olyanokkal, akiknek „kellett” a szégyen, a megszegényülés, hogy öntelt vagy felszínes énjükből felnőtt, érett, alázatos ember legyen. Nagy csoda ők az egész Egyház számára, s nagy feladvány a langyos hívők számára, akik sem nagy rosszat, sem nagy jót nem tesznek.

Azonban nagyobb szinten is küzdeni kell a bűnre vezető, fogva tartó, igazságtalan struktúrák ellen. Talán nem lett volna alkoholista, ha igazságosabbak a bérek. Talán nem csalta volna meg házastársát, ha nem ömlik rá mindenhol a szexualitás. Talán nem lett volna erőszakos rabló, ha több a jó munkahely. *A szív megtérése tehát nem állhat meg a maga individuális szintjén, hanem küzdenie kell a megcsontosodott társadalmi, strukturális bűnök ellen is: azaz a társadalmi, gazdasági, politikai életben a megtért szívnek részt kell vennie:* „A szívből való megtérés elsőbbségének elismerése nem zárja ki, hanem inkább hangsúlyozza a kötelezettséget, hogy megfelelő módon javítsák a bűnre csábító intézményeket és életfeltételeket, hogy az igazságosság normáihoz igazodva tökéletesedjenek, és ne gátolják, hanem előmozdítsák a jót” (KEK 1888). A világi hívőknek kiemelt hivatásuk, hogy a szeretet és az igazságosság a világi élet minél több területére eljusson, ez a hivatásuk sajátossága, kitüntetettsége és terhe (LG 36).

A strukturális bűn elleni keresztény küzdelmet különösen hangsúlyozni kell, mert mintha túlzottan személyes szférákban gondolkodnánk csak:

„A részvétel a személy önkéntes és nagylelkű elkötelezettsége a társadalmi ügyekben. Mindenkinek a maga helyén és a maga feladatkörében részt kell vennie a *közjó* előmozdításában. Ez a kötelesség hozzátartozik az emberi személy méltóságához. A részvétel elsősorban tehervállalás által valósul meg olyan viszonylatokban, melyekben személyesen felelősséget vállalnak: pl. a gondoskodással, melyet a család nevelésére fordít, a lelkiismeretességgel, amellyel munkáját végzi, részt vesz mások és az egész társadalom javának előmozdításában. Az állampolgároknak, amennyire lehetséges, tevékenyen részt kell venniük a közéletben. E részvétel módja országonként és kultúránként különböző lehet. 'Dicséret illeti meg azoknak a nemzeteknek az eljárását, amelyek körében az állampolgárok a lehető legnagyobb része valódi szabadságban kiveszi részét a közügyekből.' Mindenki részvétele a közjó megvalósításában, mint minden etikai kötelesség, magában foglalja a szociális partnerek állandóan megújuló megtérését. A család és egyéb megtévesztések, melyek révén egyesek kibújnak a törvény és a társadalmi kötelezettségek alól, határozottan elítélendők, mert összeegyeztethetetlenek az igazságosság követelményeivel. Fejleszteni kell azokat az intézményeket, melyek az emberek életfeltételeinek javítását szolgálják” (KEK 1913-1916).

A szüntelen ima

Mindezek miatt a mélyből való erkölcsi feltámadást folyamatos imádságnak kell kísérnie. Itt sokkal több történik, mint hagyományosan vélnénk. Az imában újra és újra át akarjuk élni és emlékezetben akarjuk tartani azt az elbűvölő találkozást, ahonnan elindult az egész megtérésünk. Ott, akkor tudtuk, hogy a találkozás egész életünkre kihat, s az imában ezt újra meg akarjuk idézni. A mélyből feltámadt ember már tudja: az ima nem egyszerűen vallásos szokás, díszítő elem életvitelünkben, nem kötelező elem, hanem életmentő. A megtért ember tudja, hogy az imádkozás nem fakultatív tett: elnyeléssel fenyegető örvények kavarnak a lábunk alatt, ezért imádkozni létszükséglet. Az imában újra és újra tervezünk: felsejlenek lelki szemeink előtt életterveink, ami megszabadító új életet ajándékozott s erőt ad a tervezéshez és a felejtéshez. Az imában együtt vagyunk az Egyházzal, szentjeivel és küzdő tagjaival, nem vagyunk egyedül soha. Az ima kitölti az ember bensőjét, nem hagy időt, gondolatot, energiát a bűnre.

A megtérés találkozást jelent a Szenttel és ennek következtében újjászületést, az életvezetés megfordítását a gondolkodás radikális megfordítása következtében, az emberi egzisztencia mélyreható újjászületését a szenttel való találkozás következtében.³⁶ Ennek a Szentnek a légkörébe szeretnénk újra és újra belépni, s ott is maradni.

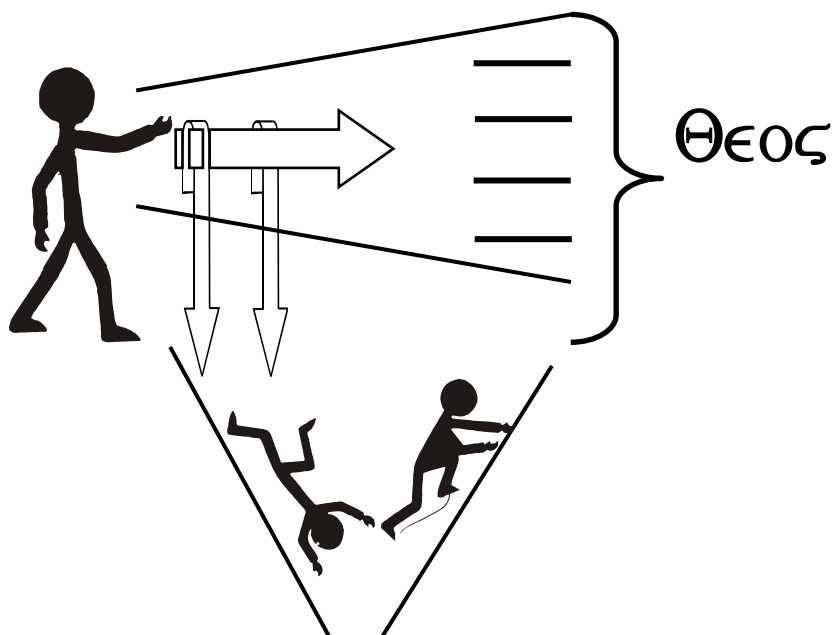
A gödörből való kimászáshoz stratégiára van szükség: amibe lépésenként csúsztunk bele, ne ántsuk magunkat, hogy abból villámcsapásszerűen ki is mászunk. Az elhidegült házasság lassan áll helyre, a fegyelmezetlen életvitel lassan fegyelmezhető, az alkoholizmus örvényéből lassú a szabadulás stb. A kis lépések politikája visz előrébb, a bűnnek van ára. A gonosz trükkje éppen az, hogy az árát később kell megfizetni a hanyag életvezetésnek. Amíg nem csattan rajtunk az életvezetésünk, bűne, addig hajlamosak vagyunk nem is komolyan venni. Azért nem szabad nagyon mélyre csúszni, mert abból nehezebb feltámadni.

Krisztus Urunk példabeszéde a tíz szűzről a stratégiai gondolkodás példabeszéde. Tízen indulnak el, mind a tíz szereti a vőlegényt, mind a tíz be akar menni, mind a tíz jó szándékú, mind a tíz tesz is valamit a sikerért. Mégis csak öt jut be. S ez már induláskor eldőlt. Már induláskor eldőlt: nem gondolkodtak előre okosan, nem terveztek, nem volt stratégia. Nem elég Krisztus Urunkat, mint Vőlegényt szeretni, nem elég jó szándékúnak lenni, nem elég valamit tenni, elindulni, nem elég bejutni akarni. *Stratégikusan okosnak is kell lenni.* S ahogy az olaj nem adható át másnak, úgy az életvezetés egyedisége sem. Ebben van a személy kitüntetettsége – és terhe. A hitoktató, lelki vezető és gyóntató atya kitüntetettsége és terhe: ebben útítársnak lenni.

Túl jól értünk a világ dolgaihoz (technika, pénz, gyógyszer, tudomány), és kevésbé az élet vezetéséhez. Amiben nem képezzük magunkat, az elcsökevényesedik, gyerekesse válik. A teológustól, lelki vezetőtől, hitoktatótól, paptól nem várják el, hogy mindenhez értsen, de az élet erkölcsi vezetéséhez igen.

Az életvezetés csontváza:

Tartalom

1. A Lét – létezők differenciája: a két agyfélteke képe	4
1.1. A Lét elfelejtése, beleragadás a létezőkbe.....	5
1.2. A rövid formulák szükségessége	10
2. A meghívottság.....	10
2.1. A meghívottság élményszerű megtapasztalása.....	10
2.2. Az Isten „képére és hasonlatosságára”	11
2.3. Az alapdöntés teóriája	12
2.4. A lelkiismeret	14
2.5. Az alapdöntés képei a Bibliában	15
2.6. Az alapdöntés meghozatala	16
3. Az életdöntések.....	20
3.1. Az alapdöntés konkretizálása: az életdöntés	20
3.2. Az életdöntések előkészülete, meghozatala és utóérése	22
4. Az életdöntések lefordítása: a cél csak megfelelő életstílussal érhető el	28
4.1. Gondviselés önmagunkra	29
4.2. Gondviselés a körülményekre, a megelőzés	31
5. Kontroll.....	33
6. A lecsúszás	34
6.1. Az erkölcsi lecsúszás folyamata	34
6.2. A bűnök súlyosságának megértése.....	36
7. A bűnből való feltámadás A megtérés folyamatszerűsége.....	38

¹ A két agyfélteke ilyen felosztása természetesen csak kép, ami az egyszerű ember számára is fogható. A valóságban az agyat nem lehet így kettéosztani, vagy az agyban nem lehet lokalizálni az egyes praktikus vagy elméleti kérdések helyét.

² FRANKL, V. E., *Az ember az értelemre irányuló kérdéssel szemben*, Bp. 1996. 143-163.

³ HEIDEGGER, M., *Útjelzők*, Bp. 2003. 351-387. FEHÉR M. I., *Martin Heidegger*, Bp. 1992, 302-309.

⁴ ELIADE, M., *Vallási hiedelmek és eszmék története*, Bp. 1995.

⁵ Rendkívül mély összevetése a régi és a mai oktatási stratégiának: ANGELUSZ, E., *Antropológia és nevelés*, Bp. 1996. 17-62.

⁶ *Fides et Ratio* 5. *Veritatis Splendor* 9.

⁷ DEMMER, K., *Angewandte Theologie des Ethischen*, Freiburg 2003. 57-72.

⁸ DEMMER, K., *Fundamentale Theologie des Ethischen*, Freiburg 1999. 242-256.

⁹ HEIDEGGER, M., *Útjelzők*, 105-123.

¹⁰ HEIDEGGER, M., *Kant und das Problem Metaphysik*, Frankfurt 1973. 258, 263.

¹¹ RAHNER, K., *A hit alapjai*, 476-487.

¹² DEMMER, K., *Der dreifaltige Gott und die Moral*, in GUGGENBERGER, W., (szerk.) *Christlicher Glaube, theologie und Ethik*, Münster 2002. 11-129.

¹³ THORLEIF, B., *A héber és a görög gondolkodásmód egybevetése*, Bp. 1998. 91-95. MANTZARIDIS, G., *Grundlinie christlicher Ethik. Orthodox Theologie*. St. Ottilien 1998. 9-13.

¹⁴ ATANÁZ, O., *Az istenképesség és hasonlóság megkülönböztetése és összekapcsolódása a görög atyáknál*, in *Teológia* (2006) 1-2. 27-44.

¹⁵ Ezért lehet a teremtésben egy mérsékelt antropocentrizmusról beszélni. Az ember a teremtett világ fölé emelt, a teremtés fő címzettje, de mégsem a teremtés abszolút célja és nem kizárólagos önkényura a teremtett világnak. A környezetvédelem, energiagazdálkodás, fenntartható fejlődés, ökoetika szempontjaiban ennek a mérsékelt antropocentrizmusnak kell érvényesülnie.

¹⁶ CORETH, E., *Vom Sinn der Freiheit* 46-50. LOTZ, J., *Person und Freiheit* 29.

¹⁷ DEMMER, K., *Fundamentale Theologie des Ethischen* 242.

¹⁸ Kol 1,15-17; 2Kor 4,4

¹⁹ Az ember kiszámíthatósága érdeke minden tervező hatalomnak: a politikának, a gazdaságnak, a reklámnak... A pszichológia, a szociológia, statisztika és más humántudományok ebben sokat tudnak segíteni, de sajnos rombolni is.

²⁰ GS 16.

²¹ RAHNER, K., *Gnadeerfahrung*, in LThK IV. 1001.

²² RAHNER, K., *A hit alapjai*, 54-55.

²³ STh III, Q. 86 a 4 ad 4

²⁴ DEMMER, K., *Angewandte Theologie des Ethischen*, 103-111. Uő. *Die Lebensentscheidung*, München 1974. 184-189.

²⁵ RAHNER, K., *Theologie und Antropológia*, in *Schriften VIII*. 44-51. A hitnek megvannak a maga következményei az antropológia felé: a hit megvilágosítja, továbbfejleszti azt, amit a filozófiai antropológia megsejt. A hit beteljesülésre vezet az észet. A teológiai és az antropológiai kategóriáknak így transzparensnek kell lenniük egymás felé.

²⁶ DEMMER, K., *Das vergessene Sakrament. Umkehr und Busse in der Kirche*, Paderborn 2005. 19.

²⁷ HEIDEGGER, M., *Lét és idő*, Bp. 1989, 493-503. Az eltökéltség nem az adottak passzív elfogadása, hanem az igazi lehetőségek megnyitása a személy legigazibb léte felé.

²⁸ Természetesen addig, amíg a szabadságot hordozó szubsztrátum, azaz a biológiai jelenlét megvan. Ez kérdéses lehet pszichés vagy fizikai nyomásnál, vallatásnál, haldoklásnál. A szubsztrátum meglétét (s így a felelősséget) egyedi esetenként kell vizsgálni.

²⁹ RAHNER, K., - VORGLIMLER, H., *Teológiai kishoztár*, art. Aszkézis

³⁰ ROSENBERGER, M., *Fasten – Klärung und Versuchung*, in FONK, P., - ZELINKA, U., (szerk.) *Orientierung in plurarer Gesellschaft*, Freiburg 1999. 222-243. DEMMER, K., *Angewandte Theologie des Ethischen* 72-75.

³¹ Kiváló katolikus disszertáció BAUMANN, K., *Das Unbewusste in der Freiheit. Ethische Handlungstheorie in interdisziplinären Gespräch*, Roma 1996.

³² DEMMER, K., *Fundamentale Theologie des Ethischen* 247. Az erkölcsi gondolkodás szempontjából elégtelen az erkölcsi döntés és a bűn értékeléséhez a dolog-orientált, jogi szemléletű cselekvés-metafizika.

³³ DEMMER, K., *Fundamentale Theologie des Ethischen*, 295-315.

³⁴ KARL RAHNER: *Schriften* II, 205; VI, 258-261; VIII, 473-477.

³⁵ HELMUT WEBER: *Általános erkölcs-teológia*, 345.

³⁶ LThK II, 167.